

UVOD U SLOBODNO ZIDARSTVO

Aleksandar Gize

ellecta

**Biblioteka
Duhovna akademija**

PI 254

350

*Biblioteka
Duhovna akademija*

ELLECTA

Naslov originala
Alexander Giese: Die Freimaurer – eine Einführung
Copyright © 2005 by Böhlau Verlag,
Ges. m . b. H. & Co. KG
Wien – Köln – Weimar

Izdavač
„ELLECTA INTERNATIONAL” d.o.o. Beograd

Za izdavača
SINIŠA KOŠUTIĆ.,

Copyright © za Srbiju i Crnu Goru
„ELLECTA INTERNATIONAL” d.o.o. Beograd

Aleksandar Gize

**UVOD U
SLOBODNO ZIDARSTVO**

Prevod i tekst o srpskom slobodnom zidarstvu
DuR

ELLECTA, 2006.

SADRŽAJ

ZAŠTO SLOBODNI ZIDARI?	7
KO SU SLOBODNI ZIDARI	9
Ko može da postane slobodni zidar?	13
Po čemu se slobodni zidari razlikuju od drugih muških društava?	17
Šta je to poslovno slobodno zidarstvo	18
Zašto nema žena u ložama – ili ih ipak ima?	19
LOŽE, RADIONICE I VELIKE LOŽE	22
Srednjevekovne radionice	25
Značaj graditeljskih radionica	28
Slobodnozidarski oblici organizovanja	31
ŠTA TAJNO RADE SLOBODNI ZIDARI?	34
Simboli	36
Ritualni	37
Ezoterija i egzoterija	38
Slobodni zidari i javnost	39
ENGLESKI SISTEM VELIKIH LOŽA	42
Velike lože u Irskoj i Škotskoj, u SAD	45
Širenje sistema Velikih loža	46
FRANCUSKO SLOBODNO ZIDARSTVO: PROSVETITELJSTVO, REVOLUCIJA I MODERNO DOBA	49
SLOBODNO ZIDARSTVO U NEMAČKOJ – VITEZOVI, BRAĆA REDA, HUMANISTI	57
Nemački partikularizam	60
Brutalnost protiv humanosti	64

SLOBODNI ZIDARI U ITALIJI: GRADITELJI NACIONALNE DRŽAVE I KURIJA	68
SLOBODNI ZIDARI U AUSTRIJI: REFORMATORI, JAKOBINCI, LIBERALI	76
Slobodnozidarski patent	80
Pogranične lože	85
Socijalne reforme i obrazovanje	87
Novi početak 1945. godine	90
Crkva i slobodno zidarstvo	91
Lihtenauerska deklaracija	92
SRPSKI SLOBODNI ZIDARI GRADITELJI OTADŽBINE, PROSVETITELJI I DOBROTVORI	94
Prve lože	94
Osnivanje Vrhovnog saveta drevnog i prihvaćenog Škotskog reda Srbije	99
Priznanje Severne i Južne jurisdikcije Vrhovnog saveta Amerike	101
Velika loža Srba, Hrvata i Slovenaca „Jugoslavija”	102
Obnavljanje rada posle pedesetogodišnje zabrane	107
POGOVOR	109
SLOBODNO ŽIDARSTVO DANAS	113
Spisak fotografija	118
Hronologija	119
Literatura	128
Literatura na srpskom jeziku	130

ZAŠTO SLOBODNI ZIDARI?

Možda ste čitali ili čuli nešto o slobodnim zidarima, ili nešto načuli. Sada vas molim da odbacite eventualne predrasude i da me saslušate. Slobodno zidarstvo nije religija, nije crkva, nije partija, nije sto u kafani oko koga se okupljaju stalni gosti i nije nikakav skup zaverenika.

Slobodno zidarstvo je udruženje slobodnih ljudi na dobrom glasu. Možda ćete sada upitati, s kojim ciljem i sa kakvom svrhom? Sada ću vas iznenaditi. Njihov cilj je da odrasle muškarce vaspitavaju humanosti i toleranciji.

Ipak, oni nemaju programa, propisa niti verskih predmeta. U ovoj knjizi koja je najpre objavljena na nemačkom jeziku, pokušao sam da objasnim spoljnu istorijsku sliku masonstva, obuhvatajući njegov relativno manji deo. Slobodno zidarstvo je globalnog karaktera u najboljem smislu, ono obuhvata 50.000 loža u svim delovima sveta. Pošto humanizam i tolerancija nisu mogući u diktatorskim režimima u svetu, ono ne postoji u državama fundamentalističke ortodoksije. Dakle, upravo tamo gde mu je pravo mesto.

Slobodni zidar, koji pokušava da živi humano, smatra članove svih loža za svoju braću i prijatelje, kao što i oni njega vide i prihvataju kao brata i prijatelja.

Da bih vam omogućio uvid u delokrug jedne lože, da pri tom ne odamo njene tajne, reći ću vam šta sam u njoj naučio:

Naučio sam da drugoga saslušam.

Naučio sam da saslušam drugoga iako iznosi suprotno mišljenje od moga.

Uvek pokušavam da utvrdim kojih predrasuda se nisam oslobodio.

Pokušavam da u krugu svoje porodice i radnog mesta sve probleme koji se pojave rešim na što humaniji način.

Naučio sam da podržavam nenasilno ponašanje.

Osim toga, u slobodnom zidarstvu sam zadobio mnogo prijatelja od kojih sam mnogo naučio. U našem krugu se argumentovano diskutije i ne prepire se.

U slobodnom zidarstvu sam pronašao prostor slobode, humanosti, pa čak i mira, pošto sam kao glavni urednik na radiju i televiziji umakao opasnosti da me zahvati neodgovorna politika.

Ako se vratim naslovu ovog kratkog predgovora, *Zbog čega slobodno zidarstvo*, nadam se da sam odgovorio na postavljeno pitanje.

Ipak, želim da kažem sasvim jasno: slobodno zidarstvo posmatra svet kao jednu porodicu.

Prvi slobodni pisac koga su Nemci imali, Gotfrid Efraim Lesing napisao je u svom dijalogu „Ernst und Falk”: „Kada ne bi bilo slobodnog zidarstva, morali bismo ga izmisliti.”

Vaš Aleksandar Gize

KO SU SLOBODNI ZIDARI

Ko su, dakle, slobodni zidari? Muškarci koji pripadaju savezu slobodnih zidara? Da li je to dovoljno objašnjenje? Ne, nije. Značajni ljudi dali su značajne odgovore na to pitanje, napisane su čitave biblioteke knjiga da bi se objasnilo šta je to slobodno zidarstvo a šta nije. ”

U Lesingovom delu „Ernst und Falk”, razgovoru pisanom za slobodne zidare, ali ne i o njima, stoji: „Slobodno zidarstvo nije ništa proizvoljno, ništa čega bi se mogli odreći, već nešto neophodno, što je utemeljeno u ljudskom biću i građanskom društvu.”

Slobodno zidarstvo je, dakle, proizvod građanskog društva, nešto što pripada svim ljudima. J.G. Herder je nastavio Lesingove slobodnozidarske razgovore: on je u savezu slobodnih zidara video „vidljivost – nevidljivog društva”. J. G. Fihte je sačinio „Šesnaest pisama za Konstanta”, kao „filozofiju zidarstva”. Fridrih Šlegel je takođe pisao slobodnozidarske razgovore. Svi ovi tekstovi su malo poznati iako su ih napisali „nemački klasici” – ili upravo zbog toga.

Moglo bi se pomisliti da bi sud tako značajnih ljudi mogao biti sasvim dovoljan. Moglo bi se pomisliti, da bi oni koji sebe smatraju protivnicima slobodnog zidarstva, mogli poželeti da pročitaju ove tekstove. Očigledno da to nije slučaj, očigledno je da se mnogi interesuju za „tajne” slobodnih zidara, ali ih ne traže tamo gde se one mogu naći.

Čovek se po svojoj prirodi okreće nečem vidljivom. Ali, ne može se samo u tome sve pronaći. Šta nas udaljuje od slobodnih zidara? Njihovim sastancima nemaju pristupa oni koji to nisu. Oni su ćutljivi. Oni imaju običaje koji, ukoliko su uopšte poznati, pobuđuju čuđenje. Oni imaju rituale, koje vrlo pedantno sprovode. I, kako se čuje, imaju naročite simbole koje, kao i znakove prepoznavanja, čuvaju kao tajnu. Sve je to bilo dovoljan razlog da su posmatrani i nekada i sada kao „sumnjivci”. Šta se tu zapravo događa? Plaše li se oni svetla javnosti? Oni, koji su nazivani i kao „osvetljeni”, koji su nazivani kao muškarci „prosvetiteljstva”? Ako misle i deluju časno, zašto se kriju? Ovakve i slične optužbe, razmišljanja i dileme uvek iznova kruže protiv slobodnih zidara.

Slobodno zidarstvo se često smatra za tajni savez. Za mnoge je važilo kao uzrok zaverama, atentatima, državnim udarima. Slobodni zidari su viđeni kao ljudi koji povlače konce politike, privrede i kulture. Vekovima su slobodni zidari posmatrani kao pobunjenici, revolucionari i odgovorni za ubistva. Ali, vekovima su ovom savezu pripadali najveći umovi svog naroda svuda u svetu:

Džordž Vašington; Gete i Dositej; Aleksandar Fleming izumitelj penicilina; Anri Dinan, osnivač Crvenog krsta; Gustav Strezeman i Aristid Brian, tvorci nemačko-francuskog sporazuma; Pruski car Fridrih Drugi, kao i nemačko-rimski car Franja Prvi; većina američkih predsednika;

Mocart; austrijski dobitnik Nobelove nagrade za mir Alfred Herman Frid... Lista visokokvalifikovanih muškaraca koji su bili slobodni zidari predstavljala bi čitavu knjigu. Situacija izgleda paradoksalno: kako može, i kako je mogao, ovakav savez da se posmatra kao opasno tajno udruženje?

Kao opasan, kao sumnjiv, to valja sada da se kaže, proglašavan je i proglašava se samo u onim zemljama (i u onim narodima) gde ili postoji autoritarni režim, ili se preuzima u ovom specifičnom slučaju mišljenje Rimske crkve.

Autoritarne države, diktature ili teokratije, kao islamska, određuju prema svom shvatanju zakone i ljudska prava.

Ovakvom udvojenom pritisku slobodni zidari su morali često da uzmiču. Sloboda savesti, sloboda misli, ljudska prava i praktikovanje demokratskih oblika bilo je uvek i svagda zadatak slobodnih zidara; to su njihovi zahtevi koje su stalno isticali. Na taj način su voljno ili nevoljno dospeli do nesporazuma sa moćnicima, koji su autoritarno i dogmatski razmišljali i delali. Zbog toga su optuživani da miniraju „presto i crkvu” – mada su Veliki majstori „svojih” slobodnih zidara bili, i sada su, članovi engleske i skandinavskih vladajućih dinastija.

Članovi klera su bili i ostali pripadnici slobodnozidarskog saveza.

Hitler i Musolini su verovali da su masoni deo „međunarodne zavere” i to, kako je Hitler govorio, zajedno sa Jevrejima i boljševicima. Pa ipak su komunisti odmah na početku svoje revolucije u Rusiji zabranili masonska udruženja.

Slobodnozidarski ritual se oslanja delom na likove, događaje i slike iz Starog Zaveta, ali on je i osnova dve svetske religije. Jevreji su stvorili samo za njih jedno udruženje muškaraca: B'nai B'rith. U islamskim zemljama je i danas slobodno zidarstvo zabranjeno, jer se suprotstavlja

fundamentalističkim principima. Nacionalistička udruženja gotovo u svim zemljama prebacuju masonima kozmopolitizam, pa čak i izdaju domovine. To ne da je bilo samo u prošlosti sasvim pogrešno, već se to dešava i danas. Gebhard Leberecht Bliher, general Šarnhorst, Vitez fon Štajn, svi su oni bili masoni, ali i tvorci „nemačke države”. Većina italijanskih patriota, kao na primer Garibaldi, bili su masoni!

Samo nekoliko ovakvih primera jasno pokazuje da su opšti sudovi o slobodnom zidarstvu, kao i uopštene izjave, potpuno netačni.

Brzopleti sudovi o ovako značajnom udruženju morali su dovoditi do pogrešnog shvatanja. Stoga je važno da se kratko osvrnemo na početke i istoriju nastajanja masonstva i da pomenemo njegove običaje. Prikaz je iz više razloga otežan: on će biti nužno *subjektivan*, jer slobodno zidarstvo ne može da se objasni, već mora da se doživi. Ono počiva na unutarnjem doživljaju svakog posvećenog (znači uvedenog, onoga koji ulazi u ložu) i na onome što on donosi sa sobom u Bratstvo: mislima, razmišljanjima, radnjama, osećanjima.

Vrednost jednog slobodnog zidara proizilazi iz onoga što on u svom sopstvenom životu na osnovu masonskih običaja sam „stvara” iz čovekovog susreta sa simbolima, kako on oblikuje svoj život. Gete je opisao ovaj cilj sa dve reči: razmišljati i činiti. Tako će svaki slobodni zidar imati svoje mišljenje o Bratstvu, do koga dolazi na svoj subjektivan način. To svakako otežava prikaz nastanka i istorije koji može samo da se potrudi da bude objektivan.

KO MOŽE DA POSTANE SLOBODNI ZIDAR?

Svako može postati, ali svako ne postaje. Mora da se ispuni nekoliko uslova, koji – da bi smo nastavili igrom reči – ne mogu biti stvar svakoga. Svako može da postane mason ukoliko je slobodan muškarac na doborom glasu. Tako su to rekli osnivači Velike lože Engleske 1717. godine. „Slobodan” je u to vreme značilo ne biti nečiji rob, poslušnik, dužnik. Dobar glas se morao sticati. „Slobodan” danas znači svakako nešto drugo. Reč „slobodan” treba da se upotrebi u smislu „od čega”: muškarac koji želi da postane slobodni zidar treba da je slobodan od predrasuda i negativnih agresijea, slobodan unutar sebe da se opredeli za jednu zajednicu, a da pritom ne izgubi svoju ličnost. Neznanice, muškarci nesposobni za učenje, ekstremisti, brutalni i totalni egocentrici nikada nisu ni tražili prijem u Savez. Za to je potrebna određena sloboda duha, potrebno je životno iskustvo, neophodno je shavatanje prihvatljivog socijalnog ponašanja. Muškarac koji želi da postane slobodni zidar, traži istomišljenike sa kojima će stupiti u prijateljske odnose koje će moći da neguje.

On će, dakle, biti toliko „slobodan”, da može samostalno da odlučuje da se opredeljuje za jedan novi život. Ne odlučuje se o tome da li pojedinac može biti „ponovo rođen”, već da li on može da ostvari „novi početak” svog života. Inicijacija – to važi i za onu u masoneriji – stalno se povezuje sa jednom vrstom „ponovnog rađanja” (u ovom životu). Osnivači Velike lože Engleske živeli su oko 1700. godine u veoma nemirnom vremenu. Dnevni događaji su bili prepuni religioznih svađa, političkih razmirica, pljački, ubistava, prebijanja na smrt, korupcije i ugnjetavanja. Velike razlike između bogatih i siromašnih dovodile su do neprestanog podozrenja. Stoga nije čudno da su prvi masoni

želeli da vide u Velikoj loži samo slobodne muškarce na dobrom glasu, one, koji nisu prihvatili da diskutuju o temama koje u svakoj krčmi izazivaju svađe: o politici i religiji. Želeli su da se oslobode beskrajnih političkih debata i religijske sitničavosti. Upravo ono oko čega se muškarci svađaju.

Takav stav je ostao obavezujući. Politika, dnevna politika, bez obzira da li potiče iz religije ili države, nije poželjna. O tome se ne razgovara u ložama. Ali, nije bilo moguće da se toga uvek striktno pridržavaju iz razumljivih razloga: masoni žive kao i svi ostali građani, oni su aktivni ili pasivni članovi crkava, partija, građani svoje države, zainteresovani za sve što se događa u životu. Politika i religija određuju i njihov život. Ali, ako u ložama treba da se govori o tome, onda se slobodni zidari razlikuju svojim ponašanjem od onih koji to nisu.

Slobodnim zidarima je razgovor uvek dobro došao; svađalačke debate, koje bi dovodile do agresivnog ponašanja, do sukobljavnja i neprijateljstava, oni ne podnose. Loža služi harmonizaciji, međusobnom poštovanju, toleranciji, humanizmu – o čemu će se još podrobno govoriti – to su ciljevi svake lože. Slobodni zidari 17. i 18. veka su verovali da će „izostavljanjem” tako važnih oblasti ljudskog života kao što su religija i politika dobiti jedno mirno mesto, oslobođeno svađa i razmirica; ali, takva mera, koja je odgovarala dobu čistog racionalizma, teško se mogla održati kroz naredne vekove. Politički i religiozni problemi iz života nanovo su se pojavljivali kao dominantni u životima loža i njihovih članova. To, koliko su se lože pridržavale osnovnih pravila o slobodnom čoveku na dobrom glasu, zabrani razgovora o religiji i politici u ložama, određivalo je stvaranje različitih načina učenja u slobodnom zidarstvu, dovelo do pojave brojnih različitih obediencija, onih regu-

larnih (koji se pridržavaju pravila) Saveza, i onih koji odstupaju od njih, više slobodarskih, više religiozno orijentisanih grupacija. Kao što se događa kod formiranja grupacija – i kao što se uvek događalo – svaka frakcija je jedino svoje običaje i norme smatrala pravima i merodavnima. Uprkos svakom razgranavju u masonskom životu i njegovoj istoriji ostaje uvek – i to ne treba da čudi – jedna „glavna struja” koja je najmoćnija i najuticajnija: ona koja ističe bratstvo svih, ljubav prema bližnjem i prijateljstvo.

Slobodno zidarstvo dakle nije neki „monolitni” blok; slobodni zidari poznaju mnoga učenja; oni poznaju odstupajuće sisteme raznih loža i rituala, čak ni njihovi simboli nisu uvek i svuda sasvim isti, i tu postoje fine razlike, postoji zgrada učenja masonske prirode, koja obuhvata mnoge stepene, koji dosežu do 33. pa čak i do viših stepena od toga. Pri tom, stepeni treba da označavaju ili nagoveštavaju životne momente; razume se, na simboličan način, ali postoji i sveobuhvatna svetska osnova masonerije, pre svega i najpre kod loža sv. Jovana (koje se takođe nazivaju i plave lože), koje imaju tri stepena: stepen učenika, pomoćnika i majstora.

Različita učenja i znače da slobodno zidarstvo želi da ostvari svima zajedničku osnovnu tezu o bratstvu svih ljudi na veoma različite načine. Tome se u osnovi pridružuje još jedna zajednička težnja: slobodni zidari su mišljenja da je poboljšanje društva, i čovečanstva (dakle svih ljudi), jedino moguće promenom svakog pojedinca. Slobodni zidari su mišljenja da ne mogu samo zakoni i naredbe da menjaju svet. Oni su „religiozni” koliko se smatra da su to i značajne svetske religije. Jedan nemački masonski autor, Jirgen Holtorf, nazvao je veoma tačno slobodno zidarstvo kao „zaveru dobra”. I zaista je tako, da su lože otvorene ljudima dobre volje. U nekim učenjima je slobodno hrišćanstvo

osnova rituala, dok su u drugima to humanost i humanistička slika sveta koju žele da ostvare braća slobodni zidari. Lože su otvorene vernicima svih religija bez bilo kakve diskriminacije; klasne i rasne razlike u njima nemaju svoje mesto, pritisak bilo kakvih dogmi i ideologija odlučno se odbacuje. Slobodni zidari se lično opredeljuju različitim političkim pogledima ne stvarajući zbog toga neprijateljske vizije ili protivnike. Slobodni zidar će se kloniti od onoga što smatra da bi štetilo razvoju čoveka, to će držati podalje od svoje lože, a u sebi će prevazilaziti ekstremizam, fanatizam, dogmatizam. Samo onaj postaje i jeste slobodni zidar kome to donekle uspeva.

Ko dakle može da postane slobodni zidar? Muškarac koji se oslobodio ekstrema – muškarac, koji želi da „upozna samoga sebe”. Postupkom učenja o sebi samom dolazimo do samosavladavanja i do promene: promena, ili kako zidari obično kažu, (upotrebom alheničarskog izraza) „sopstveno oplemenjivanje” – kao kad se iz sirove materije dobije neka figura. Svako ko poseduje malo životnog iskustva zna koliko je teško upoznati samoga sebe. Često to ostaje samo kao teorijska namera. Samospoznaja jeste samo teorijska strana – dok se praktična strana ovog visokog zahteva potvrđuje samo kroz jedno izuzetno vredno ponašanje: kroz razborito delanje. Razboritost je zbog toga jedna od najznačajnijih zidarskih, odnosno ljudskih vrlina (da upotrebimo ovu dobru staru reč). Onaj ko želi da ostavi po strani svoje negativne agresije i koji traga za tim da se izbori protiv sopstvenih predrasuda biće dobar zidar. To je dugačak put. U tom smislu je svaki zidar čovek koji traga. U specifičnom smislu, zidari kažu za čoveka koji želi da uđe u ložu da je tražilac.

E SLOBODNI ZIDARI RAZLIKUJU UGIH MUŠKIH DRUŠTAVA?

la, dok su u drugima to huna
eta koju žele da ostvare brać
rene vernicima svih religija
; klasne i rasne razlike u njih
k bilo kakvih dogmi i ideolo
odni zidari se lično opred
edima ne stvarajući zbog to
nike. Slobodni zidar će se
štetilo razvoju čoveka, to
u sebi će prevazilaziti eksta
n. Samo onaj postaje i jest
uspeva.

ože da postane slobodni zid
ekstrema – muškarac, koji
Postupkom učenja o sebi
davanja i do promene: pro
(upotrebom alhemičarsko
nje” – kao kad se iz sirov
ako ko poseduje malo živ
upoznati samoga sebe. Č
namera. Samospoznaja je
e praktična strana ovog v
roz jedno izuzetno vred
e. Razboritost je zbog t
ih, odnosno ljudskih vri
u reč). Onaj ko želi da o
esije i koji traga za tim
rasuda biće dobar zidar
u je svaki zidar čovek i
lari kažu za čoveka koji

je rečenica: slobodno zidarstvo je društvo
go. To je tačno i nije tačno. Tačno je, jer su
e u državnom registru društava (dakle nisu
nja ilegalno postoje). Ali, nije tačno, jer za
jih društava postavljaju određene zahteve
ove; da budemo precizniji: svako, čim pos
avlja ih sam sebi. „Cilj društva” nije zastu
ih interesa, veselo druženje, upražnjavanje
ih kulturnih, socijalnih ili sportskih aktiv
no negovanje nauke, umetnosti i kulture.

slobodnih zidara poseduje veliku privlačnu
kazuje u javnosti obavijen tajnom, kao neko
štvo” kome se pripisuje nejasna moć. Traži
a će ubuduće pripadati – kako³ god da se ona
iti”.

na radoznalost ili nada da će neko biti „unapre
i su na razočaranje. Ulaskom u ložu, pred zi
avlja zadatak „da izmeni svoj život” i to tako
njega i iz njega, bez ikakve prisile ili propisa
bio podvrgnut. To je zapravo jedna od onih
nog zidarstva, koju niko ne pominje. I to ona
savez razlikuje od drugih „udruženja”.

muška udruženja okupljaju ljude istog karak
teresa prema zajedničkom cilju. Takav aspekt
slobodnom zidarstvu. Ipak, loži je to mnogo
okuplja ljude sasvim različitog porekla, različitog
a i profesije. Muškarce, koji često zastupaju
zličite stavove, suprotstavljene religiozne i poli
de. Ona okuplja muškarce iz (gotovo) svih soci-

PO ČEMU SE SLOBODNI ZIDARI RAZLIKUJU OD DRUGIH MUŠKIH DRUŠTAVA?

Često se čuje rečenica: slobodno zidarstvo je društvo kao i svako drugo. To je tačno i nije tačno. Tačno je, jer su lože registrovane u državnom registru društava (dakle nisu tajna društva koja ilegalno postoje). Ali, nije tačno, jer za razliku od drugih društava postavljaju određene zahteve pred svoje članove; da budemo precizniji: svako, čim postane član, postavlja ih sam sebi. „Cilj društva” nije zastupanje određenih interesa, veselo druženje, upražnjavanje nekih specijalnih kulturnih, socijalnih ili sportskih aktivnosti, kao recimo negovanje nauke, umetnosti i kulture.

Savez slobodnih zidara poseduje veliku privlačnu moć, jer se prikazuje u javnosti obavijen tajnom, kao neko „diskretno društvo” kome se pripisuje nejasna moć. Tražitelj očekuje da će ubuduće pripadati – kakō god da se ona definiše – „eliti”.

Ali, čista radoznalost ili nada da će neko biti „unapređen”, osuđeni su na razočaranje. Ulaskom u ložu, pred zidara se postavlja zadatak „da izmeni svoj život” i to tako da to ide od njega i iz njega, bez ikakve prisile ili propisa kojima bi on bio podvrgnut. To je zapravo jedna od onih tajni slobodnog zidarstva, koju niko ne pominje. I to ona po kojoj se Savez razlikuje od drugih „udruženja”.

Druga muška udruženja okupljaju ljude istog karaktera, istih interesa prema zajedničkom cilju. Takav aspekt postoji i u slobodnom zidarstvu. Ipak, loži je to mnogo teže: ona okuplja ljude sasvim različitog porekla, različitog obrazovanja i profesije. Muškarce, koji često zastupaju potpuno različite stavove, suprotstavljene religiozne i političke poglede. Ona okuplja muškarce iz (gotovo) svih soci-

jalnih slojeva: svi bratski ujedinjeni susreću se na istoj duhovnoj ravni. Ono što je uobičajeno za muške socijalne oblike kao što su statusne razlike, odnosi nadređenosti-podređenosti, naredbodavne strukture, sve to loža nadoknađuje svojom čisto simboličnom hijerarhijom, koja se dobrovoljno prihvata; ali, u principu, svi su slobodni zidari isti, bili oni slavni ili ne.

Bratska zajednica u loži ne treba da zamenjuje socijalne forme, već da ih dopunjava. O tome valja voditi računa da to postane stalni cilj svake lože, ali on se prilično teško ostvaruje. Međutim, ipak je zadivljujuće kako se cilj bratskog zajedništva uvek iznova ostvarivao i ostvaruje.

ŠTA JE TO POSLOVNO SLOBODNO ZIDARSTVO

Poslovno slobodno zidarstvo je zloupotreba slobodnozidarske ideje. Davanje prednosti braći slobodnim zidarima iz poslovnog sveta i sveta privrede, kao i političkog života, vodi ka opasnom stvaranju klika. Tome je doprinela navika da svaki slobodni zidar treba da da neopravdanu prednost drugome slobodnom zidaru, ali to je zapravo slobodnozidarski prestup i on se kao takav kažnjava. Slobodni zidar je obavezan da u poslovnom (ili profesionalnom) kontaktu ne favorizuje brata slobodnog zidara, već onoga, ko pruža bolje uslove; samo to treba da bude presudno, a ne da li je neko brat ili ne.

Poslovno slobodno zidarstvo je veoma redak fenomen i pretilo da razori svaku ložu. Poslovno slobodno zidarstvo ne ostaje tajno, ono izaziva u Savezu i u javnosti žestoku i opravdanu kritiku – takav slučaj je sa ložom P-2 u Italiji, u kojoj je Lućio Đeli zloupotrebio ložu kao oblik organizovanja.

Loža i masonerija su nepodobni za vođenje i sklapanje poslova.

ZAŠTO NEMA ŽENA U LOŽAMA – ILI IH IPAK IMA?

Odgovor je jednostavan: žene se ne primaju u regularne lože i Velike lože. To može biti prednost ili nedostatak. Tradicija starih, slobodnih i prihvaćenih zidara (šta znači „regularnih”, „starih”, „slobodnih”, „prihvaćenih”, biće objašnjeno kasnije), poznaje masoneriju samo kao savez muškaraca, shodno njenom poreklu iz kamenorezačkog zanata gde su radili samo muškarci. U istoriji slobodnog zidarstva bilo je ponovljenih pokušaja da se uključuju žene – takve lože su nazivane „mešovite lože”. Takođe su osnivane i čiste ženske lože. „Glavna struja” slobodnog zidarstva, ako se tako može ona nazvati – uvek je odbacivala da proširi na oba pola delovanje slobodnozidarskih ciljeva samovaspitanja i „vaspitanja ljudskog roda”. Možda Mocartova „čarobna frula” – u kojoj Pamina zajedno sa Taminom polaže ispite za bolji život, predstavlja u stvari kritiku slobodnog zidarstva koje se opredelilo samo za muški rod. Diskusije o tome da li i ženama treba omogućiti pristup u Savez uvek se iznova razbuktavaju među slobodnim zidarima.

Žene, majke i kćeri slobodni zidari zovu svojim „sestrama”. Lože se po ovim pitanjima različito ponašaju: neke uključuju žene u svoje krugove samo u smislu zajedničkog druženja, bez dozvole da učestvuju u radovima u hramu. Druge lože smatraju čak i ovakav oblik svećanih susreta sa ženama kao kršenje osnovnih masonskih zakona.

Istina je da postoje u nekim zemljama – odvojeno od svih regularnih loža u svetu – mešovite lože i čisto ženske

lože, bilo kao deo tradicije, ili su stvarane kao nove. Ovakve lože koriste sopstvene, izmenjene i ženama prilagođene rituale. Po pravilu, nije poželjno da regularni slobodni zidari pristupaju radovima ovih loža. Prema Konstituciji Velike lože Engleske, to je zabranjeno; prema u svetu prihvaćenim pravilima, to može biti razlog za isključenje iz regularnog slobodnog zidarstva uopšte.

Šta znači biti neregularna loža? Nije dovoljno da se nekoliko muškaraca udruže sa namerom da naprave ložu; oni su samo udruženje, sve dok ih ne prizna jedna regularna Velika loža, oni ne predstavljaju nikakvu slobodnozidarsku instituciju. Ženske lože – u principu – nisu priznate.

U vremenu kada se govori o jednakosti polova (bar u industrijski razvijenim zemljama) kao cilju kome stremimo, u svetu u kome postoje i fundamentalističke tendencije da se žene potisnu iz javnog života (da ih se ograniči na obaveze prema deci, kuhinji i crkvi), pitanje ženskih loža postaje akutno. Slobodni zidari smatraju svoj Savez muškaraca kao nešto neophodno; oni ne vide u isključivanju žena iz Saveza, da se pravilno izrazimo: u neprimanju žena u Savez, nikakav akt diskriminacije. Najšire prihvaćeno mišljenje je ono da opstajanje saveza muškaraca zavisi od toga kako se čuva njegova tradicija.

Nijedan pametan slobodni zidar nema ništa protiv činjenice da postoje ženske lože. Solidarnost je ljudska osobina – njemu ili njoj ona priliči i neophodna je. Ko bratском savezu pripisuje antifeminističke tendencije, taj se vara. Slobodni zidari nisu ni mizogini, dakle ženomrsci, niti mačo. Anti stavovi su prema shvatanju slobodni zidara apsurdni, nedostojni čoveka, primitivni. Lože služe vaspitanju *muškaraca* jednom – Bog će znati – neophodnom cilju.

Ko želi da postane slobodni zidar, mora da zna, da se podvrgava doživotnom procesu učenja. Upoznaće muškarce istomišljenike, koji žele da svoj život oblikuju tolerantno i humanistički. On treba da zna, da muškarce koji su do tada za njega bili stranci sme da posmara kao svoju braću, da ih ima kao prijatelje, što podrazumeva neprestano sopstveno zalaganje. On treba da zna da će slobodni zidar u loži biti suočen sa simbolima koji će mu pomoći u samovaspitanju; da ga očekuju tradicionalni rituali, koji ga podstiču na samovaspitanje. Samo slobodan čovek na dobrom glasu ima šanse da postane slobodni zidar. On mora da zna da slobodno zidarstvo nije nikakav tajni savez; da mu pripadnost Savezu nudi značajno proširenje njegovog životnog iskustva, ali da ga takođe obavezuje na moralno i humano ponašanje.

27

LOŽE, RADIONICE I VELIKE LOŽE

Reč loža označava mesto, dakle prostor, u kome se obavlja zidarski posao, kao i zajednicu od najmanje sedmorice braće majstora.

Broj članova neke lože može biti različit, ali ne bi trebalo toliko da poraste da ne omogućava međusobni lični kontakt. 30 članova predstavlja prema iskustvu sasvim dovoljan broj; ukoliko neka loža broji preko 100 članova, u njoj će biti veoma otežana međusobna bratska i prijateljska komunikacija. Postoje lože, naročito u anglosaksonskim zemljama, koje su mnogo veće; ali one ispunjavaju znatno obimnije i ciljne socijalne i kreativne zadatke; tako u Sjedinjenim Američkim Državama ovakve lože poseduju svoje bolnice i klinike, domove za stare i smeštaje za oporavak bolesnih i nemoćnih. U svetu postoji oko 40.000 loža. Ako smemo da se izrazimo modernijim izrazom, tih 40.000 loža predstavlja temelj slobodnog zidarstva. Njih zovemo još i ložama sv. Jovana ili, prema preovlađujućoj boji, „plavim

ložama". Po pravilu, svaku ložu postavlja Velika loža, čijoj jurisdikciji ona pripada. Granice neke nacionalne države su istovremeno identične sa jurisdikcijom neke Velike lože, t.j. sve lože u *jednoj* državi pripadaju normalno jednoj Velikoj loži. Jedna Velika loža koja želi da bude regularna mora da poseduje najmanje tri ili četiri lože. Svaku „regularnu” ložu osnivaju samo slobodni zidari majstori, ona mora da poseduje svoj Statut i mora da bude registrovana kod nadležnih organa u spisaku građanskih udruženja. Njen predsednik se zove po starim pravilima „starešina lože” („predsedavajući majstor”); na sastancima lože deluju braća majstori kao nadzornici (prvi i drugi), sekretar, besednik, rizničar, đakon, i milosrdnik. Poznati su još nazivi funkcija: dvernik, obrednik i „pripremajući majstor”.

Slobodnozidarski radovi se u principu obavljaju u ložama, koje se još nazivaju radionicama ili hramovima. Slobodnozidarski radovi su – gledano spolja – ostvarenje jednog tradicionalnog rituala, koji, mora biti najpedantnije obavljen, što je primetio Gete. Ritual otvara, tako se može reći, najpre nevidljive radnje koje zidar treba da odraduje u sebi ili na sebi.

Sve funkcije u jednoj loži dobijaju se putem demokratskih izbora. Članovi svih loža u jednoj državi biraju funkcionere Velike lože, Velikog majstora i Velike Oficire direktno ili preko svojih izaslanika.

Hijerarhija u slobodnom zidarstvu je istovremeno faktička i simbolička. Faktička, utoliko što se funkcije u drugim društvima slično nazivaju: „službenici” i „visoki službenici”. Međutim, one imaju u duhovnom smislu simbolički karakter, to se naročito odnosi na funkciju Velikog majstora.

Drugih visokih službenika nema osim onih koje oni biraju. Svaka loža poseduje svoj sopstveni profil koji određuju braća u njenom sastavu. Prijateljstvo, bratstvo – same

reči zvuče kao čiste apstrakcije – u svakoj konkretnoj loži dobijaju konkretna, naročita i specifična obeležja; kao posledica delovanja ličnosti onih koji pripadaju toj loži. Svi slobodni zidari osećaju privrženost slobodnozidarskim običajima, koji su usmereni ka bratstvu, ljubavi prema bližnjem, humanizmu i toleranciji. Na taj način oni ostvaruju ideju samovaspitanja, „vaspitanja ljudskog roda”, kreativnog pomaganja, sa ciljem da od ljudskog društva stvore jednu porodicu.

Danas smo kritični prema krupnim rečima. Slobodni zidari nisu samo kritični prema sebi, već i oni postavljaju pitanja u vezi sa „krupnim rečima”: postavljeni ciljevi su samo kao postulati; njih treba shvatiti kao izraze uopštenog značenja. Njihovo konkretizovanje, pretvaranje reči u dela – to predstavlja vidljivi slobodnozidarski rad, koji se dokazuje ne u hramu, u radionici, već u životu svakog brata slobodnog zidara.

Slobodni zidari znaju veoma dobro da se njihovi napori za toleranciju i humanizam, za samovaspitanje, vaspitanje uopšte, njihova socijalna aktivnost, nalaze van njihovih loža. Oni su takođe mišljenja da se istinsko oljudavanje u krugu istomišljenika može lakše i uspešnije postići zajedno sa ljudima koji na isti način deluju. Humane i tolerantne muškarce, koji ne pripadaju bratstvu, oni nazivaju slobodnim zidarima bez kecelje (to je kecelja majstora klesara, koju su slobodni zidari preuzeli).

Loža se zbog toga, prema tradiciji majstora klesara, naziva i radionicom. Koja je to tradicija?

SREDNJEVEKOVNE RADIONICE

Da bismo mogli da razumemo reč „loža” potrebno je da se osvrnemo u prošlost. U tom slučaju moramo da govorimo o „majstorima zidarima”, koje slobodni zidari nazivaju još i „operativnim zidarima”.

Gradnja kuća je bila oduvek neophodnost. Iznenadnje i neku vrstu zadivljenosti izazivale su tek velike građevine: hramovi, tornjevi, mauzoleji, piramide. To su postala svetska čuda koja su pamtile mnoge generacije. Od samog početka velikih kultura, pravila su se ovakva zdanja. Samo za nekolicinu postoje dokumenta njihovog nastanka. Mnoga su postala ruine, koje zanimaju arheologe, istoričare umetnosti, turiste, svakoga na svoj način.

Od prvog hrama koga je Solomon sagradio ne postoje čak ni ruine. Ipak, istorija njegovog nastanka je opisana i sačuvana u Bibliji (početak gradnje 966. pre Hrista): U Starom Zavetu se kaže da je gradnja trajala sedam godina, a njegovo osvećenje je usledilo u sedmom mesecu. Gospodar Tire, Hiram, Solomonov saveznik, poslao je jednog majstora zidara u Jerusalem, po imenu Hiram ili Hiram čija je majka bila Jevrejka. Solomon je sagradio ovaj (prvi jevrejski) hram, čija je arhitektura bila asirska ili baš tirska, duplo veći od uobičajenih zavetnih zdanja. Hram je imao oblik izduženog pravougaonika, uže strane su bile okrenute prema istoku, odnosno zapadu. U portalu su bila dva stuba od metala, nazvana Jakin i Boaz. Najpre se moralo proći predvorje pre nego što bi se dospelo u „svetišće”. Tu se nalazila trpeza sa hlebom, deset zlatnih svećnjaka i kadionica. Tek tad se dolazilo do mesta „Svetinje svih Svetinja” koje je imalo oblik jednog kubusa. U kovčegu se čuvao sveti svitak.

Posle razaranja ovog hrama od strane Nabukodonsera 586. pre Hrista, Cerubabel je sagradio drugi hram po povratku Jevreja u Jerusalim iz vavilonskog zarobljeništva, koga je Juda Makabejski 165. pre Hrista sagradio, a Irod restaurirao 21. godine pre Hrista. U jevrejskom ratu 70. godine posle Hrista hram je srušen. Od 644. godine posle Hrista na tom mestu je podignuta džamija Umar el Šarif.

Biblija nam saopštava veoma značajne stvari o radnicima koji su gradili hram. Reč je o majstorima koji su umeli da obrađuju kamen i metal, o nadzornicima i mnoštvu pomoćnika. Kao što je poznato, gradnja Solomonovog hrama postala je primer koji su sledili graditelji hrišćanskih crkava. Cilj je bio da se dosegne nebeski Jerusalim ovozemaljskim katedralama, sabornim crkvama, zvonarama, kako bi se dobila neka vrsta kopije Solomonovog hrama. Majstorima zidarima, koji su svoje zanatske pretke pronašli dokumentovano u Bibliji, bilo je potrebno da dokažu svoj unutarnji doživljaj duboke religiozne privrženosti, svoju blisku povezanost prema onim graditeljima i njihovom veličanstvenom zdanju: o čemu govore ukrasi na zidovima u obliku slika i figura na hrišćanskim srednjevekovnim katedralama i zavetnim crkvama. Solomon, kraljica od Sabe, crkve i sinagoge predstavljali su likovni sadržaj tih slika.

Slomonov hram su kopirali potonji graditelji: u katedrali u Virzburgu nalaze se u tremu stubovi kao u njemu. Opis hrama u Bibliji (1 Kraljevi, 5-7, i 2 hronika, 2-8), olakšavao je majstorima u radionicama da kopiraju pojedine građevinske elemente. Ovde nije potrebno da navodimo da je ideal Solomonovog hrama ostao sačuvan, ali da su evropski klesari ipak išli svojim putem. Graditelji manastira kasne romantike gradili su crkve koje su sačuvale karakter utvrđenih dvorova, graditelji gotike su stvarali umetnička dela koja su kod posmatrača otklanjala utisak

težine kamena. Njihovo umeće u primeni kamena za visoku gradnju, za njegovo uklapanje i slaganje u visine, dobijanje veoma teških i u formi savršenih geometrijskih figura (kao umetnički oblikovane rozete) na način slaganja kamena uz kamen koji je do danas pokazao svoju čvrstinu, predstavlja umeće koje je zahtevalo najviše moguće majstorsko znanje i iskustvo. Ovakav graditeljski rad radionica (loža) bio je moguć samo uz poštovanje naročitih pravila: da je moguće ovakva zdanja i spomenike podizati samo u uslovima mira i sloge. Da li su majstori klesari već razvili graditeljske simbole ili su ih postepeno stvarali, da li su oni nastali tek u 17. veku, teško je utvrditi. Pravila radionica, kojima je regulisan život građevinskih radnika i klesara sačuvana su u nemačkim, engleskim, francuskim radionicama.

Naročito lep primer predstavlja rukopis *Regius* (takođe poznat kao *Halliwell* rukopis, 14. vek). Sigurno da je bilo već graditeljskih legendi sličnih simboličkim opisima Jana Komenijusa u njegovoj „Panzofiji”. Njegova „lumen naturale” delovala je na slobodnozidarske simbole. Slobodni zidari smatraju majstore zidare zidarskih radionica tradicionalnim „precima”, njihove lože kao praoblake slobodnozidarskih loža.

U ranom srednjem veku manastirska bratstva su gradila crkvena zdanja kao što su Sveti Vinsent u Parizu, u Kenterberiju, u Rosteru, Sveti Pavle u Vestminsteru. Ta bratstva su još tada putovala od zemlje do zemlje, od gradilišta do gradilišta. Benediktinci iz Hirsaua imali su svoje manastirske radionice. Kaluđerima su se postepeno priključivali laici, radnici za grublje poslove, kasnije nazivani nadničarima, koji su imali svoje predradnike. Kaluđer Albert Argentinac naprvio je od štrazburške radionice cenatar radioničkih zajednica.

Sredinom 16. veka ove radionice postaju „svetovne”. Njihovi članovi su sada laici. Već nas Pravilnik građevinske radionice u Strazburu, koji je sastavio Jost Docinger, podseća na bratsku organizaciju prethodne *manastirske* epohe.

O građevinskim radionicama postoji bogata literatura. Najstariji „Pravilnik” je onaj radionice iz Strazbura, sastavljen 1459. godine, sledi mu „Pravilnik” iz Rohlicera, sledeći je nastao 1563. godine ponovo u Strazburu, pod uticajem reformatorskog pokreta. U Nemačkoj je sačuvano više od dvadeset građevinskih pravilnika za koje znamo.

ZNAČAJ GRADITELJSKIH RADIONICA

Šta je bila graditeljska radionica? Mesto sastajanja bratstva i njihovo radno mesto. Mesto koje je označavalo istovremeno i njihove privilegije. „Slobodni” klesari nisu bili potčinjeni zanatskom kodeksu, kao njihove kolege koji su gradili kuće po gradovima. Oni su imali svoja pravila koja su se razlikovala od onih iz gradskih zanatskih uredbi. Oni nisu više bili crkvena institucija. Na nemačkom području su postojale zidarske radionice u Kelnu, Bernu, Ciri-hu i Beču. U Strazburu je bila glavna zidarska radionica. Među majstorima zidarima postojao je jedan veoma jak osećaj zajedništva, oni su razvili etiku ponašanja, stvorili „socijalnu mrežu”. Jedan ili dva majstora su vodili po jednu zidarsku radionicu. Njih je zastupao „parlator”. Većinu jedne zidarske radionice sačinjavali su pomoćnici koji su bili uključeni u radionicu. Učenik, koji je hteo da izuči zanat, morao je biti rođen u legalnoj bračnoj vezi. O njegovom prijemu se glasalo. Nazivali su ga „slugom obrade neobrađenog kamena”. Primljeni učenici su bili upoznati

sa „tajnama” zidarske radionice; zakletvom bi se obavezali da čute o onome šta su naučili u radionici.

Niko nije mogao da uđe u zidarsku radionicu bez određenih znakova prepoznavanja; znakove je poznavao samo onaj koji je bio primljen kao učenik u neku graditeljsku radionicu i koji je u njoj stasao kao pomoćnik ili majstor. Na taj način su se čuvala poslovne tajne, i tako su se branili od nasrtljivih nezalica. Zidari su morali da nose određenu odeću. Obavezno je bilo nošenje šešira, štapa i radne kecelje.

Formalno obraćanje kojim je tražena dozvola za ulazak u ložu je sačuvano i ono se u izmenjenom obliku i danas simbolički primenjuje u slobodnom zidarstvu.

Dalji ispiti su se odnosili na značenje lenjira i šestara. Kada bi neki muškarac pokazao svoja počasna obležja, ona su služila kao dokaz da je isti svoj zanat, što znači svoju umetnost, izučio prema utvrđenim pravilima. Više od 10.000 takvih zidarskih znakova je poznato i uklesano u zidove. Najviše je onih sa kombinovanim ugaonim urezima koji predstavljaju apstraktne tvorevine.

U zidarskoj radionici radnici zidari su morali da se ponašaju pema utvrđenim normama. Propisani su bili način pozdravljanja, njihov govor, obraćanje majstoru. U centru zidarske radionice bio je postavljen kovčeg u kome su se čuvali knjiga bratstva i pomoćnički pravilnik. Na kovčegu su gorele voštane sveće u svećnjacima. Čim bi se kovčeg otvorio, to bi značilo da je sastank dobio „zvaničan” karakter na kome nije bilo mesta nikakvom neprimerenom ponašanju.

Znakovi prepoznavnja, hvatovi ruke, radna kecelja i odelo, poznavanje značenja uglomera i šestara, koji su odavna sibolizovali ponašanje prema pravu i dužnostima, podsticala su braću na bratsku ljubav i ljubav prema ljudima uopšte, te blagotvorno uticala na učvršćivanje poveza-

nosti u bratstvu. Posedovali su sopstvene svece – u Nemačkoj su to „četri kralja”: zidari koji su u Dioklecijanovo vreme stradali mučeničkom smrću. U Engleskoj su njihovi zaštitnici bili Sv. Jovan Krstitelj i Sv. Jovan Evangelista.

Samo je malo zidarskih loža postojalo u Evropi na početku novog doba. U Engleskoj se, ipak, desilo nešto jedinstveno: lože zidara graditelja (operativnih zidara) preobratile su se u spekulativne, simbolične lože slobodnih zidara. Sam način nastanka ne može se sasvim tačno rekonstruisati; važan momenat je bilo prihvatanje članova u zidarske lože koji nisu bili zidari, onih „spoljnjih”. Takvih slučajeva je dokazano bilo oko 1600. godine. Zna se za nekog Bosvela od Očinkele koga su primili u jednu edinburšku ložu. Pripadnici plemstva, članovi srednjeg sloja, duhovnici, naučnici, priključili su se „slobdnim – masonima” kako su u Engleskoj nazivali zidare.

Slobodno zidarstvo je došlo sa britanskih ostrva – iz Londona, Škotske i Irske – u Francusku, Nemačku i Italiju i pre svega u Ameriku.

Mi možemo samo da slutimo razloge zbog kojih su „neupućeni stranci” prihvatani u zanatska i umetnička udruženja – ako možemo lože slobodnih masona tako da nazovemo. Najubedljiviji razlog bi mogao biti: od početka novog doba, u Evropi su nastajala društva u kojima su se okupljali naučnici, književnici, duhovnici, koji bi van univerziteta i crkve, često po ugledu na antičke pisce i filozofe, težili obnovi, reformama, kako vere tako i društvenog poretka.

Humanizam koji su oni uvodili bio je u početku samo filološki. Galilej, Kopernik, Kepler, Kolumbova otkrića, štampanje knjiga promenili su pogled na svet: promenili su sliku sveta. Posle crkvene Luterove reforme, Kalvinove i Cvinglijeve nastale su – pre svega na osnovu radova poje-

dičnih učenih ljudi i učenih društava – moderne prirodne nauke, kao što su astronomija, fizika, trigonometrija, oblasti znanja koje su itekako mogle da zainteresuju nekog zidara. Značajno je da je jedan ugledni fizičar (optičar), član Kraljevskog društva, Teofil Desoglijje dobio u prvoj Velikoj loži sveta vodeću ulogu.

Lože slobodnih masona postojale su počevši od srednjeg veka naovamo još u 17. veku kao čiste zidarske lože. Od 1600. godine pokazala se njihova tradicija veoma pogodnom da, pošto je bila poštovana i pitoreskna, fascinira muškarce ostalih staleža i zanimanja. Svejedno šta su bili motivi ulaska ili prihvatanja, rezultat je bio od velikog značaja za budući razvoj: rituali, koji su se u početku odnosili na životni put umetnika zidarskog zanata, odgovarali su životnom putu svakog muškarca – ako ih simbolički shvatamo. Tri stepena su imala dejstvo jednakosti na muškarce, koje dolazi iz feudalnog društvenog sistema; istovremeno su u sebi skrivale raznovrsne tendencije. U Engleskoj, Škotskoj i Irskoj su imala više konzervativne elemente. Pošto su mogli biti i produžavani (van tri stepena do „visokih stepena“) višestruko su tumačeni. U „stepenima“ je tako bilo tradicionalnih nastojanja, reformatorskih težnji, čak ustaničkih i revolucionarnih, pojedinaca i čitavog društva.

Delotvorni su bili tolerancija, slobodarsko mišljenje, a delotvorni cilj je bio: bratsvo. Do toga se došlo vremenom, putem čvrste organizacione forme.

SLOBODNOZIDARSKI OBLICI ORGANIZOVANJA

Ložu čine najmanje sedmorica braće na majstorskom stepenu, ali broj njenih članova može da bude čak od 200 do 300 ili više braće.

Tri ili više loža (najmanje) mogu da oforme jednu Veliku ložu. Ona postaje regularna kad se obaveže poštovanju Osnovnih načela koja su sadržana u Konstituciji Velike lože Engleske (United Grand Lodge of England). Loža prima samo muškarce, daje tri stepena, priznaje postojanje „*supreme being*” u simbolu Velikog Neimara svih svetova. U ložama se polaže Biblija, kao knjiga posvećene tradicije. Takve regularne velike lože priznaje engleska velika loža; postoji i občaj da se one zatim međusobno priznaju; to je dovelo do nastanka svetskog slobodnozidarskog lanaca. Svaka Velika loža je ipak autonomna i nije podređena nijednoj drugoj. Neka slobodnozidarska centrala svetskog masonstva ne postoji. Između regularnih i priznatih slobodnih zidara postoji u svetu prihvaćeno pravo međusobnog posećivanja.

Ovaj sistem velikih loža engleske varijante povezuje sve velike lože, koje su nastale iz saveza svetojovanovskih loža (plavih loža).

Pored njih, razvijale su se vremenom paralelno iz plavih loža, viši stepeni daljeg usavršavanja kao na primer 33. stepen Škotskog reda; viši stepeni daljeg usavršavanja rituala Jork (američki ritual) i mnogi drugi. Ne pokazuju svi slobodni zidari interesovanje prema višim stepenima usavršavanja, jer postoji opšte prihvaćeno mišljenje da je „celokupno slobodno zidarstvo sadržano u tri prva stepena”. Škotski red kao i ritual Jork organizaciono su međusobno odvojeni od plavih loža i od velike lože, ali su u bliskoj duhovnoj i direktnoj povezanosti sa njima.

Nepravilno nazvani višim stepenima slobodnozidarskog učenja, oni produbljuju i proširuju masonske osnovne ideje i time zadovoljavaju ezoterijske potrebe mnoge braće.

Ime i pojam „loža” vodi poreklo iz zidarske tradicije. Graditelji srednjovekovnih crkava stvorili su posebnu radnu disciplinu i poredak i na taj način su ostvarili njima svojstveni oblik života; u tom cilju su stvorili rituale kojima je bio određen način ponašanja u zidarskoj radionici. Svoje simbole i slobodnozidarske običaje slobodnozidarske lože nadovezuju na te rituale. Slobodnozidarske lože su nastale u Velikoj Britaniji. Graditelji zidari su prihvatili u svoje lože i muškarce koji to nisu bili. Na taj način su u običaje slobodnih zidara prodrle misli i ideje društvenih i duhovnih reformatora. Osnovne ideje slobodnog zidarstva su bratstvo, tolerancija i dobročinstvo. Kao osnovna grupa slobodnog zidarstva, plava loža, nazvana još svetojovnovska loža, dodeljuje tri stepena: učenika, pomoćnika i majstora. Lože su samo onda „regularne” (pravosnažne), ako rade u savezu i pod okriljem jedne regularne Velike lože. Velika loža je regularna, ako je priznata od strane Velike lože Engleske (Majke Lože). Ona je čuvar tradicije, koja je zapisana u „Starim dužnostima” i u „Landmarku”. Velike lože u čitavom svetu zajedno čine svetski lanac bratstva. Postoji oko 40.000 loža, preko 100 Velikih loža, koje se međusobno priznaju kao „regularne”. Jedna jedina koja se odvojila od svetskog lanca u Francuskoj pre jednog veka (Grand Orient) smatra se neregularnom.

ŠTA TAJNO RADE SLOBODNI ZIDARI?

Loža je savez muškaraca, ali ne i klub gospode. Braća slobodni zidari ne bave se u svojim ložama partijskom ili državnom politikom, loža takođe nije osnovana da bi se unapređivali poslovni interesi – čemu ona služi? Šta će tu muškarac?

Već se odavno zna da slobodni zidari više ne grade crkve. Pitanje: zbog čega, istovremeno je lako i teško. Lako: oni su jednako zaokupljeni sopstvenom ličnošću kao i društvom u celini. Misli i dela, pouke o životu i priprema za poslednji čas, način oblikovanja života i očekivanje smrti i njeno prevazilaženje pripadaju njihovom „radu”. „Veliko iskustvo” se sastoji u saznanju da se čovek može menjati i da može da se izdvoji iz individualne usamljenosti i da doživi i zadobije bratstvo i prijateljstvo. Time počinje svaki slobodnozidarski rad.

Ipak je teško opisati samo rečima, šta predstavlja suštinu tog doživljaja. Slobodni zidari kažu da se njihova

tajna ne da opisati, slobodno zidarstvo se mora doživeti. Ona se takođe ne može „izdati”, jer će se u tom slučaju govoriti samo o spoljašnjim stvarima, a one unutarne ne mogu ipak da budu svima razumljive.

Očigledno je reč o smislu egzistencije. Gete je smatrao da samo onaj koji dela saznaje o sebi i svojoj suštini. U loži se susreću muškarci koji se inače u građanskom društvu nikada ne bi sastali. To je uistinu jedno veliko iskustvo – ali samo njegov početni impuls. Slobodnozidarskom doživljaju su potrebni simboli i rituali, koji svi zajedno upućuju na pravilan i pravedan način života.

U našem školskom i obrazovnom sistemu prenosi nam se znanje i prenose nam se veštine. Obrazovanje za našu podeljenu privredu prema radnim mestima, za mnoge uslužne zanate, neprestano postavlja zahteve našim saznavnim sposobnostima. Govori se o doživotnom učenju i sa pravom se zahteva neprestano zanatsko usavršavanje. Gotovo su svi napori usmereni ka pozivu, poslu, službi.

Najmanje se poklanja pažnja onome ko to sve treba da ispuni – samom čoveku. Njegovoj ličnosti, izgradnji njegovog moralnog bića. U novije vreme, pokušavaju razne grupe za samootkrivanje i samoostvarenje sa više ili manje uspeha da ojačaju čoveka unutar jedne zajednice. Masonske rituali i njihovi simboli deluju stotinama godina na generacije muškaraca. I ono najčudesnije jeste: da u Loži nema zapovedanja, ne zahteva se nikakva pokornost; ritual učvršćuje bratske veze, simboli se prikazuju; njihovu suštinu otkriva i može da otkrije svaki zidar.

Jedino što u slobodnom zidarstvu predstavlja tajnu su njegovi simboli i znakovi prepoznavanja. Oni su odavno već objavljeni u raznim publikacijama, i zna se da oni potiču iz zidarskih zanata, da stoje u vezi sa zvezdanim sistemom i mitom svetla i da se mogu povezati sa prastarim

graditeljskim legendama. U nešem dobu naklonjenom informatici sve se dokumentuje pismom, slikom, zvukom. Sama informacija ne može biti doživljaj. Doživeti simbole i sudelovati u vršenju ritualnih radnji, to ne može bilo ko. Loža se ne obraća samo razumu, raciju ili misaonom čoveku, već i osećanjima, volji i uobrazilji.

SIMBOLI

Simbol je objekat sa najvećim značenjem. Ne može svaki predmet da pokaže takvo najviše značenje. Neka nam jedan primer objasni šta se „podrazumeva” pod jednim „simbolom” (pri čemu razumevanje nekog simbola predstavlja samo „jedan deo njegovog dejstva”, reč je o sveukupnom njegovom doživljaju): forma jednog trougla može se nacrtati kao geometrijska figura. Trougao od drveta ili plastike može da posluži za crtanje, da bude alat ili instrument; napravljen od lima, postavlja se na drumu kao znak upozorenja vozačima; iznad ulaznih vrata može da bude postavljen zabat u obliku trougla kao arhitektonski ukras; trougaona forma može da označava u crkvenom hrišćanskom prostoru trojednog Boga, trougao je simbol „objekta sa najvećim značenjem”.

Slobodnozidarski simboli nisu numinozni; oni ne predstavljaju svete simbole u religioznom, dogmatskom smislu, uz izuzetak simbola za Velikog Neimara svih svetova, simbola nedokučivog – za Boga. Biblija se nalazi u loži kao simbol svete tradicije; na njeno mesto se može postaviti takođe Kuran ili neka sveta knjiga neke druge religije. Svi ostali slobodnozidarski simboli su svetovni, imanentni ovdašnjem svetu.

RITUALI

Veselja i svetkovine, nama svima poznate, imaju često svoje (manje-više oformljene) rituale: vojska ima svoje, politika svoje, prijemi državnika i sportske manifestacije imaju svoje, kao i proglašavanje pobjednika, dodele diploma, pa čak i odlazak u penziju, odlasci i oproštaji imaju, mada često u smanjenom obimu, svoje rituale. Potrebno je dosta toga da bi neki ritual postao delotvoran. Njime se postiže uzbudljivi doživljaj, kad se „ritus“ (prema učenju, prema pravilima) sprovodi.

Slobodnozidarski rituali vode poreklo iz zidarskih običaja i povezuju se sa starim misterijama, opisani kao njihov poslednji izdanak.

Ritual se može odvijati dostojanstveno, svečano, ali može da bude i rutinski. Ritual se moraju odvijati pedantno, što će reći tačno po pravilima; njihov smisao mora da bude otelotvoren.

Simboli ostaju takođe bez uticaja ako ih ne poznajemo. Prepoznatljivi, doživljeni simboli, međutim, kao i ozbiljno shvaćeni rituali, poseduju takvu moć, prema shvatanju slobodnih zidara, da večitno mogu da deluju.

U toku rituala, kao njegova srž, držalo se u evropskim ložama jedno predavanje (prvi je uveo taj običaj austrijski slobodni zidar Ignac fon Born, koga su smatrali Sarastrinim uzorom). Neko od braće bi govorio o nekoj relevantnoj temi: može da bude ezoterijska ili egzoterijska tema.

EZOTERIJA I EGZOTERIJA

Masoni razlikuju ezoteriju od egzoterije; time se u stvari opisuju dve divergentne tendencije koje samo zajedno daju sliku masonerije; mason se trudi da obadve dovede u odmereni sklad. Ezoterijom se smatra sve ono što se događa unutar čoveka (sa masonerijom i uopšte); ezoterija može biti razmatranje rituala i njegovog doživljaja, ezoterijom se smatraju simboli, za masona su ezoterijske duševne, duhovne, emocionalne pojave; njegovo neprestano saznanje no produbljavaње čoveka i sveta, povezano sa slutnjama o nedokučivom.

Međutim, već samo stvaranje volje, moralno-etički način ponašanja, koje mason sebi postavlja kao cilj jesu egzoterijski u svom ispoljavanju. Takođe su sve aktivnosti, realne radnje, akcije, na primer kreativne mere, pružanje pomoći, dobročinstva, žrtvovanja, zalaganja u odbrani ljudskih prava, za odmero javno delovanje; želiti sve poboljšati u svetu i okolini, promeniti nabolje, može se smatrati ezoterijskim delokrugom masonskog rada. Gete je ova nastojanja nazvao kao „misli i dela”. Svako na svoj način.

Veoma rasprostranjenu čežnju za publicitetom slobodni zidari smatraju „nemasonskom”. U ložama celog sveta se diskutuje o delovanju Saveza u „javnosti”, naročito mlađa braća su sklona pojačanoj aktivnosti jer se bolje prepoznaju kao delujući nego putem introspektivnog ponašanja.

Lože kao takve ne idu u javnost, to prepuštaju pojedinim svojim članovima ukoliko oni to žele. (Interese loža „spoljnje i unutrašnje” zastupa izabrani Veliki majstor.) Mason pokušava da spoji egzoteriku i ezoteriku; bilo šta da radi on će da radi ili pokušati da radi prema celovitom konceptu.

Ko je do sada pratio tumačenja o slobodnim zidarima zapitaće se kao nemason – ako je to sve tako, zbog čega se na njih sumnjičavo gleda? Zar nije normalno da se jedno društvo, koje teži vaspitanju muškarca i vaspitanju uopšte (onom čitavog društva) posmatra kao veoma dobrodošlo? Zar se od njega ne očekuje da u svako doba ispunjava naša nadanja? Ili – da nisu realni rezultati njihovog rada nezadovoljavajući, jer su očigledno „nevidljivi“? čemu ta ćutljivost? Zašto ne objavljuju imena živih članova? Zbog čega uporno ostaju pri tajnosti njihovih radova? Zbog čega se ne pojave u javnosti i objasne ko su, šta to oni rade?

SLOBODNI ZIDARI I JAVNOST

U mnogim zemljama slobodni zidari obavljaju javne poslove. U većini zemalja postoje i masonski muzeji, izložbe, simpozijumi. Tajnost masonskog rada, ili „pokrivenost“, kako oni to nazivaju, ne poštuje se u mnogim masonskim obedijencijama; to je većinom praksa u Evropi, ali ne i u USA, gde postoji 3,7 do 4 miliona slobodnih zidara. Favorizovanju takvog načina rada možda su u delovima Evrope zajedno doprineli tradicionalno shvatanje elite i neprestano vekovno prokletstvo katoličke crkve. Ćutljivost se osim toga nalaže u mnogim oblastima života: činovnici, notari, advokati, lekari, svi se oni obavezuju na ćutanje zbog svoje profesije. Svako preduzeće ima svoje poslovne i proizvodne tajne. Pošto je slobodno zidarstvo lična stvar svakog pojedinca slobodnog zidara i njemu se ostavlja da odlučuje, što svaki slobodni zidar oseća kao svoje pravo, da o sebi kaže da pripada društvu slobodnih zidara (bez da povređuje pokrivenost); međutim on nikada neće to da kaže za nekoga drugog.

Poslovi slobodnog zidara su vidljivi kao i nevidljivi. Oni su se u svim vremenima kao i danas posvećivali kreativnim zadacima. Braća se obavezuju samo na prvi deo rečenice koja glasi: „čini dobro i pričaj dosta o tome”.

Možda bi se na pitanje o realnim rezultatima slobodnozidarskog rada moglo odgovoriti jednim kontra pitanjem:

Ko je prvi zahtevao ljudska prava i zakonski ih formulisao? Ko je pokušao da budu prihvaćena? Ko se prvi usudio da humanizam i tolerancija postanu obavezni kao poželjan životni stav? Slobodni zidari. Oni su mogli tokom istorije – kao i svi ljudi – da budu u zabludi, da čine greške, promašaje, da promašuju pravi cilj. Ali – slobodno zidarstvo nije i nikad nije bilo nešto proizvoljno, već nešto neophodno, da se izrazimo Lesingovim rečima. Ono je to još i danas posle 300 godina: neophodno i naročito neophodno u vreme građanske demokratije, koja je sklona na osnovu svog sopstvenog sistema da u partnerima ne vidi svoje neprijatelje, kao protivnike, niti da neophodnu konkurenciju među partijama preobradi u neargumentovanu političku borbu. Lože ne mogu da spreče zloupotrebu demokratije, niti da upravljaju politikom. Lože ipak mogu da obrazuju muškarce, koji će prezirati političko zlo (klasnu, rasnu i mržnju prema strancima i egocentrizam).

Obrazovana javnost odavno je već shvatila da slobodno zidarstvo ne predstavlja nikakvu opasnost ni za državu, ni crkvu, ni aktuelne partije, već upravo suprotno.

Sama druželjubivost slobodnih zidara, njihovo bratsko ophođenje čine ih ljudima dostojnim poštovanja. Time što prihvataju moralno – etičke principe koje su sami sebi postavili, poboljšavaju opštu klimu u društvu kome pripadaju.

Time što stvaraju ličnosti merom njihovih visokih ciljeva, služe opštim interesima bolje, nego što bi se to u

proseku moglo očekivati. Istorija svake partije, svake institucije može se ispisati na osnovu njenih skandala ili njenih ideala. Ipak, treba da se oceni bez žestine, besa ili predrasuda pre svega – realnost. A ona se prepoznaje po toku istorije.

Ovu veoma razgranatu istoriju, koja se bavi raznim učenjima, obedijencijama, sistemima stepenova, sa hiljadama ličnosti, koja se ne bavi samo ložama i Velikim ložama i njihovim datumima, koja bi doticala velike delove novije istorije i njene velike događaje, o njoj ovde neće biti govora. U tom slučaju bismo morali da upućujemo na obimnu literaturu. Dva aspekta treba da izdvojimo u kratkom prikazivanju masonerije u Velikoj Britaniji, Francuskoj, Italiji, Nemačkoj, Austriji i Srbiji: ono, što su ove zemlje svaka posebno doprinele napretku slobodnog zidarstva uopšte, eventualno sa dodatkom o tome šta je u njemu promeњeno; i zatim treba da se izdvoji ono što se smatra glavnim doprinosom Saveza za dotičnu zemlju.

Ne može se objasniti masonska tajna, pojedinac mora da doživi masoneriju. Značenja simbola i rituala moraju da se otkrivaju čulima da bi večno delovali. Humanizam i tolerancija određuju životni stav slobodnog zidara .

ENGLESKI SISTEM VELIKIH LOŽA

Iz saveza zanatlija nastao je savez čovečanstva.

Moderno masonstvo ima svoj rođendan. To je 24. juni 1717. godine, dan sv. Jovana. Toga dana su se u jednom londonskom restoranu ujedinile četiri londonske lože u Veliku ložu; izabrali su Velikog majstora i stvorili zajedničku Konstituciju. Tek posle pet godina pojavili su se prvi protokoli. Knjiga koja sadrži štampanu Konstituciju, objavljena je petnaest godina kasnije. Objavio je jedan prezbiterijanski duhovnik, Džejms *Anderson*. Prilikom sastavljanja Konstitucije slobodnih zidara oslanjao se na staru tradiciju i na sačuvana dokumenta.

Stare dužnosti (u kojima su sadržana i slobodnozidarska prava) i *landmarke* (međaši), (sa navođenjem posebnih pravila), tu su po prvi put objavljeni. Pored Džejmsa Andersona odigrao je Džon Teofil Dezaglije važnu intelektualno naglašenu ulogu. On je bio francuski hugenotski izbeglica, teolog, fizičar u oblasti optike veoma priznat kao

naučnik (član Kraljevskog društva). Dezaglije je učestvo-
vao takođe u radovima loža u Hagu i Parizu.

Prvi princ vladar koji je bio „primljen” u slobodno
zidarstvo je bio Franc Stefan od Lotringije, kasnije car
Franc I. Nešto kasnije, princ od Velsa postaje slobodni zi-
dar. Novo društvo se brzo širi Evropom, postaje moda, iza-
ziva radoznalost. U početku su londonski slobodni zidari
išli ulicom velegrada da bi postavili svog Velikog majstora.
Vrlo brzo je jedan aristokrata, jedan vojvoda postao Veliki
majstor.

Veoma rano obavlja masonstvo ipak tajna. Prvi „iz-
dajnički spis” sastavio je Semjuel Pričard 1730. godine –
važi i danas kao dokumenat o ranim slobodnozidarskim
ritualima u Engleskoj. Običaji starih zidara bili su najve-
rovatnije veoma malo poznati; oni koji bi bili slobodnim
zidarima interesantni. Sastajali su se muškarci svih staleža,
pripadnici srednjeg staleža i plemstva, naučnici i duhov-
nici. Bez razlika po položaju, pa čak – što je bilo vrlo čudno
– muškarci različite verske pripadnosti. I oni su međusob-
no razgovarali! Podnosili su jedni druge! Već samo to je
izazivalo sumnje.

Ko su bili ti slobodni zidari, odakle su došli? En-
gleski istoričari slobodnog zidarstva objašnjavaju njihovo
poreklo danas na sledeći način: u starim graditeljskim po-
veljama piše *Sculptores Lapidum Liberorum*.

Kako u latinskom, tako i u francusko-normanskom
nazivu: *Mestre Mason de franche peer* (*peer*=kamen) reč
„slobodan” se odnosi na kamen. To znači da je reč o zida-
rima (graditeljima zidarima, operativnim zidarima, klesa-
rima), koji primenjuju vrstu građevinskog „slobodnog”
kamena, lakog za obradu, verovatno peščanika ili krečnja-
ka. Druga tumačenja smatraju da se reč „slobodan” odnosi
na izvesne privilegije i ukazuje da slobodni zidari ne pri-

padaju nikakvim lokalnim esnafima. To bi moglo da znači da su takvi „*freemasons*” rasuto živeli po čitavoj zemlji i kad je trebalo graditi neko veliko zdanje, masovno bi se okupljali i istovremeno „regrutovali”. Sačuvana je jedna kraljeva naredba kojom se pozivaju na izgradnju dvorca „Vindzor”. Hiljade graditelja zidara se odazvalo „*codes of orderly contact*” i uspostavilo graditeljske radionice, kao lože, na mestima izgradnje. Gradili su po Velikoj Britaniji dvorce, katedrale i crkve od lako obradivog kamena. Onoliko dugo koliko su gradili takva zdanja, valja podrazumevati graditelje zidare kao „*freemasons*”.

Prvi put se 1600. godine prima jedan ne-zidar u neku zidarsku ložu: on se smatra „prihvaćenim” zidarom. To se izgleda često ponijalo u 17. veku, jer su u jednoj od loža osnivača iz 1717. godine (koje su osnovale prvu Veliku ložu), u loži „Kod Rimljanina i grožđa” „prihvaćeni majstori” bili u većini u odnosu na „*freemasons*”³.

Da li se ovaj događaj može protumačiti kao porast značaja uloge građanstva? Jedva. Ovakvo duštvo bi se moglo posmatrati pre kao neki ventil, kao neko kolo u kome se težilo nekoj vrsti izjednačavanja u društvu, koje se očigledno nije moglo postići u javnom životu. Sloboda i jednakost mogli su biti prikazivani i praktikovani samo skriveno.

Osim toga, težilo se ka ugledu i prestižu, Veliki majstori trebalo je da pripadaju plemstvu. Takvo stanovište očigledno da je uspešno zastupao Dezaglije: on je uveo u Društvo u Hagu Franca Stefana od Lotringije, u Londonu princa od Velsa, u Parizu jednog vojvodu.

Prva Velika loža dobila je konkurenciju. One lože u Londonu, koje nisu učestvovala u osnivanju saveza pomenute četiri lože, osnovale su lože Jorka i prozvale se uskoro Velikom ložom i tako se pojavile na masonskoj pozornici:

Posle različitih osnivanja, *jedna* je bila od odlučujućeg značaja – Velika loža *Antients* (takođe nazivana *Ancients*) (Starih) ili Atol Velika loža. Pisac Lorens Dermot je bio njen organizator i *spiritus rector*. Pripadnici lože „Starih” (*Antients*) kritikovali su prvu Veliku ložu osnovanu 1717., da se nisu pridržavali prave zidarske tradicije i prozvali su ih „modernima” (*moderns*). Šest decenija, sve do 1818, su postojale dve Velike lože: Moderna (osnovana 1717) i Stara (osnovana 1751). Prva je bila naglašeno aristokratska po svom članstvu, druga više građanska. Ovakvo njihovo razlikovanje se odnosi pre na njihove tendencije i ne odgovara sasvim realnosti. Ali, nimalo nije slučajno da su se, na primer kod Modernih, u većem broju nalazili pripadnici mornarice, a kod Starih, kod kojih je bilo više njih iz građanskog sloja, pripadnici armije. Obe Velike lože imale su članove kraljevske porodice kao Velike majstore, njih dvojica su obavili i čin ujedinjenja. Od 1813. postojala je samo jedna Velika loža: *United Grand Lodge of England*, koja je postala od tada Majka Velika loža.

VELIKE LOŽE U IRSKOJ I ŠKOTSKOJ, U SAD...

Takođe je došlo do osnivanja velikih loža u Irskoj i u Škotskoj. Sve one su davale licence za osnivanje loža na Kontinentu, i u Severnoj Americi, Kanadi, za prekomorske zemlje. Uskoro su lože osnovane skoro u svim engleskim kolonijama; prvo vojne lože, a kad su zemlje osvojene i u vreme njihovog upravljanja, „civilne” lože. U američkim ložama, u Novoj Engleskoj, mnogi masoni, većinom pripadnici *Starih*, bili su za odvajanje od Engleske. Osnivači Sjedinjenih Američkih Država, muškarci koji su potpisali

Deklaraciju o nezavisnosti, u svojim redovima su imali veliki broj masona. Kao što je poznato, prvi njen predsednik (kao i većina potonjih) bio je slobodni zidar: Džordž Vašington.

U početku se činilo da loža ima izgled tradicionalnog udruženja, ali se vremenom pokazalo da je veoma prijemčiva za ideje svoga vremena. U njenom demokratskom ustrojstvu se vidi da ona čuva klicu zapadnjačkih prosvetiteljskih stremljenja. Bratska jednakost članova omogućava slobodan razvoj ljudi koji nezavisno misle i samostalno deluju. Slobodnozidarski običaji spajaju braću u loži da održavaju harmoniju i da teže jednoj socijalnoj harmoniji. Nisu lože samo u Engleskoj i u Americi, već i na evropskom kontinentu, postale rasadnici, mesto i prostor za razvoj demokratije. Tokom 18. veka obrazuje se muška elita koja razmišlja o reformama. Mnoge ideje su nastale u ložama ili se o njima u ložama diskutovalo.

ŠIRENJE SISTEMA VELIKIH LOŽA

Sistem Velike lože Engleske se uspešno proširio po čitavom svetu. U njemu postoji, kao što je već rečeno, do dela tri stepena: stepen učenika, pomoćnika i majstora. Engleski zidari uvek naglašavaju da je u ova tri stepena uključeno celokupno slobodno zidarstvo. Za samu Englesku slobodno zidarstvo se uvek iznova potvrđuje kao osnova modela za postizanje izmirenja društvenih klasa. Naravno da se izmirenje ne može pripisati samo slobodnom zidarstvu, već daljem unapređenju razvoja partijskog sistema. Partije, pak, sakupljaju intersne grupe, koje se međusobno drže u šah poziciji. Ideja slobodnih zidara je bila da se u loži prevaziđu suprotstavljanja među muškarcima.

Engleski trostepeni zidarski sistem odgovarao je potrebama njegovih članova za slobodom, jednakosti, emancipacijom, a posebno zbog njegove povezanosti sa staro-engleskom tradicijom i običajima. Biblija, koja se nalazi u ložama, predstavlja odanost prema „*Supreme Being*”, Bogu, simbolu, Velikom graditelju. Uz to, loža je, kao „slobodan prostor”, omogućavala i odustajanje od dnevnopolitičkih pitanja.

Loža okuplja – jednako u inostranstvu, kao na primer u kolonijama, u prekomorskim zemljama – engleske muškarce u jednu otadžbinu. U vojnim ložama, loža izglađuje oštricu staleških slojeva, čini ih podnošljivijim. U Indiji je bio dozvoljen pristup *indigenous*, domaćim muškarcima. Istovremeno simbolička i faktička, rado prihvaćena hijerarhija ostala je u osnovi demokratska. Engleski Veliki majstor jeste pripadnik engleske kraljevske kuće, ali niti on niti monarh ne vrše uticaj. Engleski zidari se sreću na istoj ravni. Engleski sistem Velike lože ima kako prema unutra tako i prema spolja tendenciju socijalne pravde, povezane sa dostojanstvom tradicije.

Harmonizacija ne slabi snagu delanja; ona pre doprinosi obrazovanju karaktera. Istina da postoji napetost između slobode i reda, međutim ona ipak ostavlja dosta prostora za samovaspitanje, koje se neće izvrgnuti u krotkost.

Koliko se jedan engleski slobodni zidar oseća slobodnim i nezavisnim može se saznati preko jednog odgovora, koji ćemo ovde da citiramo. Upitan, šta je zidar u loži, muškarac je odgovorio zapaženo, da se on oseća „... kao ličnost, kao individualni član... ne kao član jedne grupe sa specijalnim pogledima i ciljevima”. To bi moglo da izgleda gotovo nerazumljivo za jednog ne-masona koji vidi u organizovanim grupama iste namere i ciljeve. Slobodni zidar se uvek oseća kao individua, čak i u nekoj grupi.

Od 27. decembra 1813. godine (od dana sv. Jovana Evangeliste) stalno je rastao broj članova sada već Ujedinjene Velike lože, isto kao i broj loža.

1818. u Londonu je bilo već 115 loža, a 431 u ostalim delovima Engleske, 45 u armiji i mornarici; 56 u inostranstvu, sve su pripadale *Ujedinjenoj Velikoj loži Engleske*. Spisak loža 1818. godine beleži ukupno 648 loža. Od 1818. broj loža se povećao za pet puta. 1967. kada je Vojvoda od Kenta postao Veliki majstor, Ujedinjena Velika loža Engleske brojala je 7.300 loža. 1981. bilo je 8115 loža.

Nikada se nigde nije desilo da iz jednog saveza znatlija nastane savez čovečanstva. Nigde inače jedan savez mužkaraca nije na tako uverljiv način prihvatio takve duhovne, moralne vrednosti i sadržaje, a da se istovremeno prilagodio vremenu i podario mu odlučujuće podsticaje. Unutarnjem bratskom načinu ponašanja slobodnih zidara odgovara njihovo nadnacionalno kosmopolitsko razmišljanje i delovanje. Velika engleska loža smatra sebe kao majku ložu svih regularnih slobodnih zidara, i nju širom sveta poštuju svi regularni masoni kao Majku ložu. U svakoj loži u svetu svaki brat slobodni zidar prirodno da ima svoj sopstveni karakter; ako posmatramo sve Velike lože u svetu (u preko 120 država) kao članove svetskog lanca – mora se isto tako svakoj Velikoj loži priznati njena sopstvena karakteristika.

FRANCUSKO SLOBODNO ZIDARSTVO: PROSVETITELJSTVO, REVOLUCIJA I MODERNO DOBA

Engleski mornari su osnovali jednu ložu u Bòrdou, a jednu irski vojnici jednog francuskog puka u krčmi u Sen-Žermen de Preu (Pariz)

Londonski spisak loža pominje ložu br. 90 kao ložu „Kings Head” u Parizu, 1732. godine. Tu se pojavljuje i vojvoda od Amona. Godine 1735. engleski Veliki majstor vojvoda od Ričmonda, i Dezaglije putuju u Pariz. Prilikom rada u jednoj loži primili su u Bratstvo: jednog državnog sekretara po imenu grof Sen Florentin; njega je uveo neki baron de la Bred, više poznat pod imenom Monteskje. Ovaj veoma značajan filozof prava i države će objaviti 13 godina kasnije svoju knjigu, 1748. godine, pod naslovom „*Esprit des Lois*”¹⁾, kojom će postaviti duhovne temelje

¹⁾ *Esprit des lois* – Duh zakona

modernoj politici. Ceo vek se neprestano debatuje u ložama o neophodnosti društvene reforme; i to najviše i pre svega u njima.

Kad je slobodno zidarstvo došlo u Francusku, apsolutni gospodar Luj XV. bio je još dete. Društvo, socijalne prilike, moral, bili su u veoma lošem stanju. Mali broj loža, u kojima su bili plemići i građani, stvorili su jednu vrstu stranke političkih nezadovoljnika. Kraljev premijer, kardinal Fleri, radio je onako kako je papa Klement propisao u svojoj Buli. Usledila je 1737. zabrana rada loža. Kralj i crkva su prokleli slobodno zidarstvo. Ipak je godinu dana kasnije vojvoda od Antena zauzeo mesto Velikog majstora.

Biti slobodni zidar je bilo kao neka vrsta protesta prema neodrživom stanju u državi, društvu, crkvi. Sam duhovni sadržaj slobodnog zidarstva se proširio. Škotski plemić, slobodni zidar, prijatelj biskupa Fenelona, držao je 1737. svoju poznatu „Discours”²⁾, koja je trebalo da ima značajne posledice: Andreas Majkl Remzi imao je viziju. Za njega je „...svet jedna velika republika, u kome je svaka nacija jedna porodica, a svaki stanovnik jedno od njene dece”. Njemu je bilo stalo da vidi sve ljude ujedinjene prosvetiteljskim duhom i moralnim vrlinama. Doslovice je rekao: „Među nama postoje tri vrste braće: novoprimiteljni ili učenici, pomoćnici ili profesori, majstori ili savršeni. Prve učimo moralnim vrlinama, druge vrlinama mnogobolžaca, a treće hrišćanskim vrlinama, i to tako, što im objasnimo da naša ustanova uključuje u sebe svu filozofiju osećanja i svu teologiju srca... Red zahteva od nas neprestani rad, kakav nijedna akademija nije u stanju da nam pruži.” Remzi je smatrao da bi trebalo da jedna delotvorna sveobuhvatna knjiga može da objedini sve slobodne umet-

---

²⁾ *Discours* – Beseda

nosti i svu nauku. „Sakupiće se mudrosti svih naroda u jednu jedinstvenu knjigu, u jednu univerzalnu biblioteku, sve ono što postoji u umetnosti i nauci, što je dobro, veliko, svetlo i korisno.”

To je možda bila utopija. Istovremeno je to bila misao vodilja za mnogo godina kasnije realizovanu enciklopediju, izraz i rezultat prosvetiteljstva. Utopija koja je dobila konkretan oblik.

Sredinom 18. veka, bilo je u Francuskoj 200 loža. Remzijeve „Discours” iz 1737. sadrži takođe i druge delove. Da bi trajno sačuvao čistotu i osnovne moralne vrednosti slobodnog zidarstva, upućivao je lože na sistem visokih stepenova i viteški sistem kao primere za ugled. U Francuskoj je uvek ostalo živo sećanje na vitezove templare, njihovu moć i veličinu, njihov pad i uništenje. U to vreme templari su postali kao i njihov Veliki majstor Žak de Mole kultne ličnosti. Templari – odnosno udruženja vitezova formalno su prosto nicala iz zemlje (loža). Lože sa izrazitim mističkim sklonostima suprotno prosvetiteljstvu i racionalnim idejama, pretvarale su svoje sastanke u „svetilišta okultnih težnji” (Lenhof). Nuđene su tajne, hermetičke nauke kao spasenje. Sebe su nazivali „Lionski izabranici” zatim „Kapitol Arasa”, „Klermon”, verovali su da su „Noahiti”, „Filaleti”, „Martinisti”. Iz zbunjujućeg obilja slobodnozidarskih udruženja, izdvajaju se u Francuskoj na duže vreme dve posebne grupe: 1756, godine osnovana i kasnije nazvana *Grande Loge de France* (Velika loža Francuske) i od 1773. osnovan *Grand Orient* (Veliki orijent – ime dobijeno kasnije).

U obe lože sasvim su prodrle demokratske ideje. Njihove starešine su birane i nisu više imenovane na doživotno. Sloboda i jednakost su njihovi osnovni stubovi – odrekli su se „viteških igrarija”, čiju su neozbiljnost sve više shvatali.

Desilo se da su ložama pristupili istinski značajne ličnosti toga vremena. Posle Monteskjea, bili su to filozof Helvecije, astronom Laland, matematičar Konkord. Njihova loža „Devet sestara” bila je centar prosvetiteljstva. Bendžamin Frenklin, poslanik 13 Sjedinjenih Američkih Država Severne Amerike, bio je njen drugi starešina. Da pomenemo samo još neka imena: Rošfuko, koji je bio ne samo izvanredan aforističar, već je preveo američki ustav na francuski, bio je član ove elitne lože, u koju je Volter primljen po povratku u Pariz nekoliko nedelja pre smrti. Lafajet, junak dva sveta; Dalamber, koji je bio jedan od sastavljača Enciklopedije i njen izdavač; slikari Verne i Grez, vajar Udon, pesnik Andre Šenije, Abe Sjes (advokat trećeg staleža i jedan od mislilaca revolucije) pripadali su pored mnogih drugih loži „Devet sestara”.

Kad čovek pomisli da su jedan Mirabo, Boarne, Bomarše, Mestr, jedan Šoazel, Šanfor, Māšena, Taleran radili kao slobodni zidari, sama ta činjenica govori za sebe koliko su ti ljudi mogli da unesu misli, predstava i ideja, koliko su uneli u ložu od političkih očekivanja i time učinili da slobodno zidarstvo, da lože postanu glavni organ svih duhovnih i socijalnih stremljenja 18. veka u Francuskoj.

Francuska revolucija od 1789. bila je revolucija sudija, seoskog stanovništva i pariskih građana. U toj još progresivnoj fazi, kada je novi poredak u Francuskoj bio sasvim na pomolu bez nasilja, od 578 delegata glavnog staleža njih 477 su bili inicirani masoni; 90 delegata plemstva takođe, kao i ne baš mali broj sveštenstva, bili su članovi loža.

U ovim ložama su isprobani principi jednakosti, slobode, bratstva i prema američkom uzoru su prvi put u Evropi zahtevana ljudska prava. Katastrofa „terora”, koju su prouzrokovali jakobinci, dovela je do zloupotrebe ideala.

Lože su zabranjene 1792. Veliki majstor je završio, kao i kralj, na stratištu.

U predrevolucionarnoj Francuskoj, u starom režimu (*Ancien Regime*) bilo je u obe obedijencije oko 70.000 slobodnih zidara. Tragedija revolucije desetkovala je broj uklanjanjem loža i egzekucijama.

Retije će obnoviti i ujediniti 1798. slobodnozidarska društva. U Napoleonovo vreme, njegova braća i rođaci postali su masoni na visokim funkcijama, na primer funkcija Velikog majstora, kako u Francuskoj tako i u drugim evropskim zemljama u kojima su delovale vojne lože Carstva. One su širile Francusku slavu; ali i istovremeno iz zapadnoevropske tačke gledišta i ideje o ljudskim pravima.

Posle Napoleonovog izgnanstva na ostrvo Sv. Jelena, u vreme restauracije, francusko slobodno zidarstvo se rascepalo; carsko slobodno zidarstvo je propalo; crkveni i državni velikodostojnici napustili su svoje lože, njihov broj se istopio. Burbonska policija je špijunirala članove, nadgledala rad loža i ukidala ih. Slobodni zidari iz doba Revolucije, koje su još zvali i „Jakobincima”, kao i Bonapartisti – svi su oni pobjegli u inostranstvo, ili su morali da trpe proganjanja.

Oko 1820. počeli su da se okupljaju na sastancima stari članovi vojnih loža iz doba Carstva. Lože „Ritus Memfiski” i „Ritus Misraimski”, okupljale su oficire Velike armije. Slobodno zidarstvo, koje je opet počelo takoreći zvanično da postoji, okupljalo je uglavnom rojalistički nastrojene članove, verne burbonskoj dinastiji sa manje-više jasnim elementima deizma.

Druga vrsta masonstva, koja ne bi smela u vreme burbonske vladavine uopšte da posotiji, okupljala je muškarce republikanskog i bonapartističkog opredeljenja. Na

prvi pogled izgleda kao da je politika porušila masonske principe. Ali, to ipak nije slučaj.

Još u vreme Carstva (1804) vratio se iz Santo Dominga u Francusku sa činom vođe eskadre Gras-Tili. „Vrhovni savet” – kako je sam sebe nazivao – *Starog i prihvaćenog škotskog obreda Čarlstona (SAD)*, koji je oživeo 1801. ovlastio je povratnika da uvede ovaj „novi sistem visokih stepena” u stari svet. Silkobodnozidarski sistem sa stepenima masonskog usavršavanja, kojih ima 33. Vođa eskadre je imao uspeha. On je ujedinio veoma rano svoj sistem sa onim Velike lože u novu obedijenciju *Vrhovnog saveta* i od tada su postojale dve glavne naspramne struje: *Veliki orijent* i *Vrhovni savet*. Ali, crveno i crno – kraljevska moć i katolička crkva – i dalje su napadali nezbuđeno obe grupe.

Ne možemo ovde da prikažemo istoriju francuskog masonstva. Postoji još i danas u francuskom društvu podvojenost između onih koji se smataju naslednicima Velike revolucije i onih koji revoluciju smatraju nedostojnom, što se prenelo i na njene masone. Bilo je tako loža koje su pomagale revoluciju od 1848, i loža koje su dozvoljavale nad sobom kontrolu Napoleona III, koje su prihvatale da on postavlja Velikog majstora, kao što je to bio *Veliki orijent*. *Veliki savet* se suprotstavljao. Ali, nije samo politika delila dva slobodnozidarska društva. Liberalne i pozitivističke ideje, laicističke ideje stajale su nasuprot tradicionalističkim idejama i načinu ponašanja. Veliki delovi masonstva su bili u antiklerikalnom taboru. Ipak, ni u kom slučaju svi. Šta ih je podelilo?

Tvorac „Rečnika” (*Dictionnaire*), filozof i pisac Emil Littr, pozitivista, borac sa barikada, republikanac, poslanik nacionalne skupštine od 1871, doživotni senator – ilustruje nam vrlo lepo duhovnu klimu. Kada su ga izabrali u Francusku akademiju, njegov protivnik je bio nadbiskup

Dipanlu, koji je u znak protesta napustio Akademiju. Taj demonstrativni čin je opet podstakao Litrea da prihvati prijem u jednu ložu; to je bila loža „Milostivo prijateljstvo”. Jedno od tada važećih pravila u *Velikom orijentu* je bilo da se kandidat za prijem upita da li veruje u postojanje Boga. Litr je odgovorio:

„Jedan mudrac davnih vremena, kome je kralj postavio isto pitanje, danima je o tome razmišljao i nikada nije imao osećaj da na to pitanje može da odgovori. Molim vas zbog toga da ni od mene ne tražite da vam na to pitanje odgovorim potvrdno ili odrečno. Nijedna nauka ne negira prvi uzrok, jer nigde nije našla nešto, što bi to negiralo niti što bi to potvrdilo. Svako znanje je relativno. Uvek se iznova susrećemo sa suštastvenostima i prazakomitostima, čije duboke osnove mi ne spoznajemo. Ko sa odlučnošću tvrdi bilo da veruje ili ne veruje u Boga, dokazuje samo koliko je njegovo nerazumevanje problema nastajanja i nestajanja stvari.” (1875)

Dve godine kasnije, 1877, *Veliki orijent* uklanja simbol „Velikog neimara svih svetova” (*supreme being*) pod izgovorom o neophodnosti bezrezervog čuvanja principa slobode verskih opredelenja.

Kod *Velikog orijenta* su se usaglasili oko stava: „Slobodno zidarstvo ima kao svoje osnovne principe bezuslovnu slobodu veroispovesti i ljudske solidarnosti. Ono nikoga ne isključuje zbog njegovog verskog opredelenja.”

Taj stav je imao dalekosežne posledice. Ujedinjena loža Engleske i s njom sve regularne Velike lože objavile su da to doduše nije priklanjanje ateizmu, ali ipak njime se uklanjaju prvi landmarkovi (međaši) i odstupa od tradicionalnog principa.

Zbog toga je Velika loža odlučila da prekine odnose sa *Velikim orijentom* i ukinula mu priznanje. To je bio počeo-

tak šizme koja je trajala više od sto godina u svetskom lancu. Sve regularne Velike lože smatraju *Veliki orijent* neregularnim masonstvom.

1913. stvorena je treća Velika loža. Od tada u Francuskoj postoji *Veliki orijent*, najveća grupacija, *Velika loža Francuske*, druga po veličini (regularna, ali od strane Velike lože Engleske nepriznata), *Velika nacionalna loža Francuske*, doduše najmanja masonska grupacija, koju ipak priznaje svetski lanac, jer se ona pridržava „Starih dužnosti” i „landmarkova”.

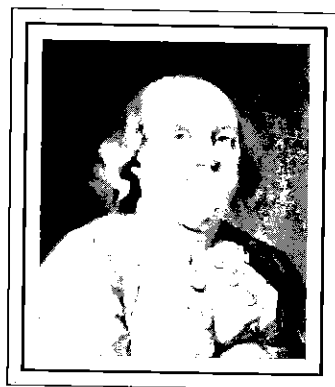
Višijeva vlada zabranila je sve Velike lože. Njihova imovina je oduzeta, imanja rasprodata. Mnogi slobodni zidari koji su pružali otpor nacističkoj okupaciji, pripadali su pokretu otpora. Francuske lože su ponovo otpočele sa radom 1943. godine, i to u Severnoj Africi. Posle drugog svetskog rata sve tri lože su ponovo dobile svoja prava i nastavile sa svojim radom.

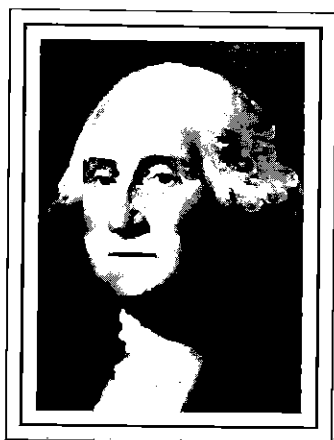
Francuski slobodni zidari su produbili i proširili običaje; njihove lože su nosioci prosvetiteljskih i ideja i misli o demokratiji i zapadnjački obojenom liberlizmu naprednih ideja 18. i 19. veka kao i 20. veka. Slobodni zidari su bili delom politički angažovani, oni su presudno uticali na oblikovanje društva u vreme Velike revolucije za vreme Carstva, restauracije i u desetgodišnjem nizu smenjivanja republikanske vlasti. Nasuprot ovom broju egzoterijski angažovanih masona u Francuskoj, stoji veliki broj masona koji neguju najviši zatvoreni sistem slobodnozidarskih običaja u regularnom masonstvu u Škotskom ritusu i njegova 33 stepena masonskog usavršavanja, koji odbacuju bavljenje politikom u ložama i koji daju prednost ezoterici.

Johan Wolfgang Gete
(1749-1832)

Bendžamin Franklin
(1706-1790)

Džordž Vašington
(1732-1799)

Đakomo Pučini
(1858-1924)

Volfgang Amadeus Mocart
(1756-1791)

Đuzepe Garibaldi
(1807-1888)

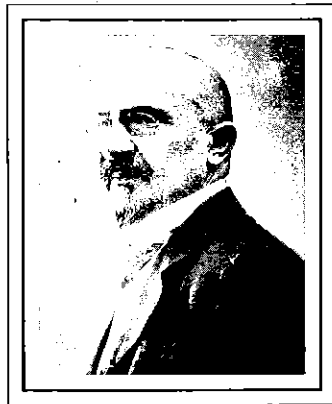
Ivan Turgenjev
(1818-1883)

Vinston Čerčil
(1874-1956)

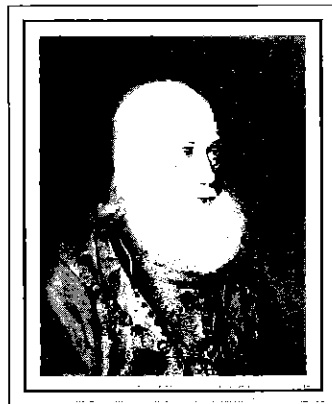
Dositej Obradović
(1742-1811)

Stevan Mokranjac
(1856-1914)

Đorđe Vajfert
(1850-1937)

Mitropolit Stratimirović
(1757-1836)

Jozef Hajdn
(1732-1804)

Gotthold Efraim Lesing
(1729-1781)

Aleksandar Puškin
(1799-1837)

Simon Bolivar
(1783-1830)

SLOBODNO ZIDARSTVO U NEMAČKOJ – VITEZOVI, BRAĆA REDA, HUMANISTI

Slobodni carski grad Hamburg bio je prvi nemački grad u kome je 1737. osnovana jedna loža, „Hamburška loža”, kasnije nazvana „Absalom kod tri koprive”, koja i danas još postoji u spisku matrikula Ujedinjene Velike lože Nemačke i nosi broj jedan.

Još u vreme osnivanja, „Hamburška loža” se zalagala za slobode koje nisu bile dozvoljene u mnogobrojnim državama Svetog rimskog carstva pod apsolutističkom upravom – za slobodu veroispovesti i slobodu mišljenja, slobodu prava na okupljanje. Nemački partikularizam, koji je bio posledica ratničke istorije, onemogućavao je stvaranje jedinstvenog masonstva koje bi pokrivalo celu teritoriju. U Pruskoj se Fridrih II prihvatio masonstva; on je još kao prestolonaslednik u Rajnzbergu 1738. držao ložu i to je

radio i kao kralj u Berlinu. Uskoro su nastale lože u Vroclavi (odakle je jedna osnovana u Beču), u Frankfurtu na Majni.

Ali *nije* bilo Velike lože niti *jednog* učenja. Prvi veliki uspeh ne pripada engleskom sistemu Velikih loža. I ovde su uspešna bila udruženja vitezova kao, na primer, „Stroga opservancija” ili „Klerikat”. Slično kao i u Francuskoj, za njih su bile fascinantne stare legende, zbog čega je trebalo navodno obnoviti „templarsko viteštvo”. Teško bi se moglo reći da li je aristokratija videla u ovom Redu, koji je poznao provincije, imao svoje vojne majstore, priore, sub-priore, nošnju svoga reda (beli mantil sa crvenim krstom, oklopom i šlemom), neko političko sredstvo i nešto više od uzvišene zabave u dokolici. Građani su u njima mogli da dobiju vitešku čast; naplaćivale su se takse, a postojala je namera da se osnuju i penzioni fondovi. Ovi muškarci, po mišljenju Lenhova, su bili dobri ljudi, ali foši matematičari osiguranja.

Ne može se izostaviti da su dobri ljudi bili zavedeni avanturom. Ovakav „sistem” je morao da privuče građane i poslovne ljude, prevarante kao što su Roza, Džonson, Gugomos. Oni su se predstavljali kao jedini pravi posvećeni, u posedu povelja i dokumenata. Predstavljali su se kao čuvari prastarih predanja. Prilikom jedne skupštine 1772. godine kada je vojvoda od Braunšvajga bio izabran za „*Magnus superior ordinis Germaniam inferiorem*” prisustvovalo je 26 (!) nemačkih prinčeva. Članovi su se zaklinjali striktnoj poslušnosti, odatle i ime ovog društva. Ovo nije imalo nikakve veze sa smislom engleskog masonstva; ideja se razvila u svoju suprotnost.

„Viteška igrarija” je propala zbog unutanje manjkavosti, nedostatka duhovnih sadržaja. Gete (član lože „Amalija” od 1780) je nazvao „Strogu opservanciju” maskaradom,

Herder je nazvao – ništavilom. Gete je pokazao zajedno sa Hamburžaninom Ludvigom Šrederom – kao nešto kasnije i Hufeland – od 1808. veliko interesovanje za istinsko slobodno zidarstvo, koje bi bilo očišćeno od maskarade. On ze za takvo zalagao ne samo svojim pesmama i govorima u loži.

1782. na skupštini u Vilhelmsbadu ugašena je „Stroga opservancija”. Kao i religiozno prenaglašeni „Klerikat” i ovaj oblik viteškog reda postaje prevaziđen. Sada su na redu razmišljanja o građanskoj emancipaciji, koja su odmah bila ubedljiva, pored kojih su vitezovi u oklopima izgledali smešni i predstavljali pretke sa muzejskih galerija. Nažalost nemačko masonstvo je nasledilo od „Stroge opservancije” posle njene smrti i njenog konačnog nestanka jednu najneprijatniju i teško popravljivu auru: famu koja se prikačila masonstvu! onu nedostojnu i besmislenu predstavu o tome (koju je „Stroga opservancija” izmislila) da ima *tajne poglavare*. Uz to se zadržalo i mišljenje da su viteškog porekla. Ali, pošto je istina sasvim jednostavna, mora i njen simbol da bude jednostavan.

Za Lesinga koji je jasno razmišljao i precizno analizirao, „Stroga opservancija” je bila obična *sanjarija*; njegovi muškarci su bili nerealni idealisti, misionari „Klerikata” (osnovao ih je izvesni Johanesh Štark), koji su nameravali da od protestanata naprave katolike. U svakom slučaju, ovakva tajna udruženja su manje više opčinjavla i Nemce 18. veka.

Nov ozbiljan razvoj je vodio dotle da su do 1933. osnovane sledeće slobodnozidarske Velike lože, od kojih je svaka razvijala svoj sopstveni profil:

1. Velika loža „Kod tri globusa” (osn. 1744/1772) u Berlinu

2. Velika loža Pruske – „Kod prijateljstva” (osn. 1798)
(– iz nje je nastala Velika loža „Car Fridrih kod vernog saveza”)
3. Velika zemaljska loža Nemačke (slobodnozidarskog reda) (osn. 1770)
4. Velika loža Hamburga (osn. 1811)
5. Velika loža Kraljevstva Hanoverškog (kasnije Veliki orijent Vestfalije)
6. Velika loža majka eklektičkog slobodnog zidarskog saveza Frankfurt
7. Velika slobodnozidarska loža „Kod jedinstva” u Darmštatu
8. Velika zemaljska loža Saksonije (osn. 1811)
9. Velika loža „Kod sunca Bajrojt” (osn. 1811)
10. Majka loža „Naraštaj kod tri ključa” u Regensburgu
11. Veliki nemački bratski lanac, Lajpcig (osn. 1924)
(kasnije nazvana Hrišćanski red nemačke saborne crkve)
12. Slobodnozidarski savez „Kod izlazećeg sunca”
13. Simbolička Velika loža Nemačke (osn. 1931)

Ova imena predstavljaju najvažnija slobodnozidarska udruženja koja su postojala u Nemačkoj od 18. veka do tridesetih godina 20. veka.

NEMAČKI PARTIKULARIZAM

Nemački partikularizam se odslikavao i preko nemačkih loža. One su razvile najrazličitija učenja. Rituali su bili jedno vreme slični sa onima Velike lože Engleske, za-

tim se opet pojavljuje naglašavnje ili hrišćanske ili humanističke misli; to se menjalo s vremena na vreme i od mesta do mesta, ali ipak su Velike lože dobile svoj sopstveni profil. Tri Velike pruske lože se mogu okarakterisati kao naglašene nacionalne; južno odnosno zapadno nemačke lože kao humanističko-humanitarne; u severnoj Nemačkoj, gde je slobodnozidarski red bio više raširen, imale su izraženi hrišćansko-protestantski vid. Težnje za ujedinjenjem su imale malo uspeha.

Nemačko građanstvo nije u 19. veku uspešno sprovelo revoluciju, nije kao italijansko i francusko građanstvo iskoristilo svoju emancipaciju da odlučujuće preoblikuje svoju državu. Demokratiji loža nije odgovarao u Carstvu tip građansko-demokratske države u zapadnom smislu. Nemačke lože gotovo da nisu politički delovale. Ako je njihovo dejstvo prema spolja bilo nezatno, unutarnji život je bio veoma razvijen, čime su značajno doprineli humanoј kultivizaciji muškog društva. Sama činjenica da su se nemački klasičari kao Gete, Herder, Fihte, da su se Fridrih Šlegel, Hufeland ali takođe Vajshaupt i Knige (koji su organizovali „Savez iluminata“) upoznali sa idejama i običajima loža, koje su načelno produbili – to možda nije imalo neposredno dejstvo na mnogobrojne lože i Velike lože; ali samo obnavljanje odnosno vraćanje rituala njihovom bitnom sadržaju, kao što je to uradio Ludvig Šreder, to je imalo i ima svoje dugotrajno dejstvo. Veliki nemački autori kao što su Gete i Tomas Man smatrali su biće slobodnog zidarstva toliko važnim, da su u svoja dela unosili masonske misli i teme i da su u njima prikazivali masonsko ophođenje.

Nemačke lože su poklanjale veliku pažnju ezoterijskoj strani masonstva. Tolerancija i humanitet su postali u politički rascepanoj i religijski podeljenoj Nemačkoj nepohodni i važni ideali i postulati. Lesingu dugujemo nepo-

grešivu definiciju istinske i sadržajne tolerancije, koju je on oštro razgraničio sa samo formalnom trpeljivošću. Tolerancija za njega nije indiferentnost ili ravnodušnost, već pravo razumevanje drugog. Herder je rasvetlio pojam humanosti, objasnio je njeno biće, visoko je uzdigao iznad običnog naklapanja o humanizmu. Engleske *Stare dužnosti* su produbljene, produhovljene, filozofski utemeljene. Klasično-humanistička varijanta je jedan od doprinosa koji su Nemci pružili masonstvu. Kao i svi slobodni zidari i oni su dopunjavali svoju delatnost intenzivnim zalaganjem na kreativnom i pedagoškom polju. Dva kruga problema su intresovala humanitarno i hrišćansko slobodno zidarstvo u Nemačkoj: da li i visoki stepeni ili samo jovanovski stepeni? I uvek centralno pitanje u vezi sa Jevrejima (gde su neke lože zakazale).

Protivnici slobodnog zidarstva u Nemačkoj nalazili su se u klerikalnom, a manje u nacionalnom koliko u nacionalističkom taboru. General iz svetskog rata Ludendorf u njima je video „veštačke Jevreje”, kao što su uopšte antisemiti bili (i ostali) protivnici slobodnog zidarstva. Osnove zapadnih demokratija, prosvetiteljstva i liberalizma, mnogi Nemci – koji su gledano istorijski veoma kasno postigli i to sa silom, ujedinjenje u 19. veku, koji su u vreme Trećeg rajha uz pomoć diktature prisilom nameravali da uništenjem naroda i ratnim pohodom pokore Evropu – smatrali su nedostojnim i bezvrednim. Šta će njima humanitet i tolerancija?

Austrijski pesnik Franc Grilparcer (nije bio slobodni zidar) još je u 19. veku prognozirao da put vodi od humanizma do nacionalizma, na kraju do bestijalnosti. Pitanje zašto se humano i humanističko ponašanje koje se praktikuje u ložama nije istinski razvijalo i proširilo, jeste pitanje od pravog evropskog značaja. Nationalsocijalis-

tički državni teror (isto kao i državni socijalizam odnosno komunizam), nije imao mesta za toleranciju, humanitet, za ljudska prava, što znači za dostojanstvo bližnjega.

Sve zemlje nemačkog govornog područja poznavale su humanističke škole, gimnazije i univerzitete, ali one su ipak početkom veka, oko 1900. sve više i više gubile snagu ljudske ljubavi.

Humanizam se očigledno ponovo vratio samo filozofskoj egzistenciji, onoj odakle je krenuo na početku novog veka. Masama, kojima su se obraćale moderne partije (i države), se moglo lakše upravljati partijskim programima, pre svega ipak ideologijama i propagandom nego apelima na razum. Humanitet i tolerancija pogrešno su tumačeni kao prazne reči, a teško stečena ljudska prava prezirana kao anacionalna i zapadnjačko liberalna. Mnogi su bili spremni da nacionalnoj nemačkoj veličini podnesu svaku žrtvu. Nacionalsocijalisti, pa jednim delom čak i istorija, shvatili su kako bi bilo dobro da recimo veličinu Pruske uvuku u svoju propagandnu računicu. Za 80.000 slobodnih zidara, pre svega za one koji su pripadali staropruskim ložama, bilo je sve teže da se odupru diktaturi Trećeg rajha. Oni su predstavljali brojčano zanemarljivu manjinu u odnosu na one druge, 80.000 u odnosu na 80 miliona ljudi! Zajedno sa Jevrejima, slobodni zidari su bili označeni kao zvanični neprijatelji, mnogi su zajedno sa njima oterani u koncentracione logore i gasne komore. Od 1934. bilo je takozvanih legalnih gašenja loža, a zatim i njihovih zabrana. Zapadnjačko slobodno zidarstvo postalo je meta nacističke ratne propagande.

Posle 1945. skoro da i nije bilo, sve do danas, neke partije ili grupe, koja sebe nije nazivala tolerantnom i humanom. Idealima slobodnog zidarstva puna su čak i usta njegovih neprijatelja.

Još jedna primedba u vezi sa istorijom nemačkog slobodnog zidarstva – na nemačkom tlu ne postoji dokaz za direktnu povezanost zidarskih udruženja pravih zidara sa ložama slobodnih zidara. Sačuvno je, ipak, desetine Uredbi zidarskih udruženja u kojima se nalaze dokazi o organizaciji i običajima graditelja katedrala i sabornih crkava.

Savezi vitezova su nestali, slobodno zidarstvo na nemačkom tlu se „okrenulo sebi”; ili rečeno manje prijateljski, građani u ložama, dugo nisu bili sposobni ili nisu hteli da se upuste u političke akcije; zamenili su svoju nemoć za naročiti patos vrlina, kako je Keselek smatro. Ali to bi moglo da se posmatra i ovako: revlucija se nije desila u ložama, već evolucija. Neka vrsta građanske emancipacije, istovremeno kao laboratorisjka proba, se desila u ložama; nedostatak građansko-političkih promena nadomešten je moralnim zaokretom. Lesingovu utopiju nije bilo moguće konkretizovati. On je smatrao da „istiñska dela slobodnih zidara imaju za cilj da se veliki deo onoga, što se uopšte zove dobrim delima, samo po sebi podrazumeva”. Slobodni zidari nisu mogli da stvore pravednu „reformu sveta”, ali su mogli da ponude okvirne uslove ne malom broju muškaraca. Ti okvirni uslovi su putevi humaniteta.

BRUTALNOST PROTIV HUMANOSTI

Protiv Ludendorfovih napada i kleveta i njegove žene Matilde, koji su pokazali samo neznanje, nesposobnost rasuđivanja, uobraženost i predubeđenje, kada su mislili da će da unište slobodno zidarstvo „razotkrivanjem njegovih tajni” – protiv takve paranoje, koja se desila u vreme Vajmarske republike, bilo je još moguće da devet Velikih majstora odlučno protestuje. Nacionalsocijalisti se nisu više

zadovoljavali samo klevetanjem, već su primorali Velike lože od 1933/34. da se „same ugase”. Pored naizgled legalnog čina gašenja, bilo je, međutim, pljačke, terora, deportacija, mučenja i ubistava. Ratna propaganda NS partije operisala je sa klevetničkom tezom, da se „svetsko masonstvo” (koje u stvari ne postoji) uortačilo sa Jevrejima i boljševicima sa namerom da unište Treći Rajh. Pamfleti i karikature su ismejavale Čerčila i Ruzvta. Jirgen Holddorf iznosi broj žrtava nemačkih slobodnih zidara na sledeći način:

Dokazane su žrtve telom i životom članova iz (samo) 91 lože. Od 4.800 slobodnih zidara, na koje se odnosi ovo istraživanje (to je 6% svih 80.000 članova pre 1933), prirodnom smrću je umrlo 1.750, ubijeno je 62, iz Nemačke je proterano 238, 133 su nestala, 254 su pretrpeli imovinske štete, 377 su izgubili zvanje i posao, 285 je profesionalno oštećeno, 53 su deportovana u koncentracione logore, 44 su pružali aktivan otpor. Gubitke materijalnih vrednosti pretrpela je 151 loža (takođe samo jedan deo njih) u iznosu u vrednosti imovine od 75 miliona rajhsmaraka (danas oko 200 miliona DM).

Ako su se nemački slobodni zidari pre Trećeg Rajha u devet Velikih loža više-manje labavo ujedinili, to su 1949. učinile obnovljene lože u Pavlovskoj crkvi u Frankfurtu na Majni da bi stvorili prvu „Ujedinjenu Veliku ložu”. Pošto je izrađena *Magna Charta* 1958. pristupile su „Ujedinjenoj loži” još i „Velika zemaljska loža Nemačke” i „Velika nacionalna majka loža Kod tri globusa”, ova poslednja tek 1970.

Američki, kanadski, engleski slobodni zidari u Nemačkoj osnovali su dve Velike lože. Sa njima zajedno sada ima pet Velikih loža, koje su se ujedinile kao regularni masoni (kvazi pod jednim krovom) u: „Ujedinjene Velike lože

Nemačke". Ovo slobodnozidarsko bratstvo ima jednog Velikog majstora, jedan Senat i jedan Konvent za svih pet zajedno. Svaka Velika loža zadržala je svoju tradicionalnu strukturu, svaka ima svoju sopstvenu hijerarhiju. Pojedinačno, to izgleda ovako:

1. Velika loža starih slobodnih i prihvaćenih zidara Nemačke, ima u svom sastavu 223 lože;
2. Velika zemaljska loža slobodnih zidara Nemačke, pod čijom zaštitom radi 77 loža (FO);
3. Velika nacionalana majka loža „Kod tri globusa”, obuhvata 24 lože;
4. Američko-kanadska Velika loža A. F. & A. M., 43 lože;
5. Velika loža britanskih slobodnih zidara, ima 14 loža.

Takvo je bilo stanje osamdesetih gđina. Sada se u Nemačkoj istočno od Elbe od 1990. ponovo stvaraju lože. Stare tradicionalne, kao i nove lože, nalaze se uvek pred istim zadatkom prenošenja i zaveštanja ideja humanosti, tolerancije, samovaspitanja oslobođenog od dogmatizma. Doprinos nemačkog masonstva moraće uz pomoć svog humanističkog nasleđa da se odupre novom talasu nacionalističke nadmenosti, mržnje prema strancima i kolektivne uravnalovke. Nemački slobodni zidari imaju prilike da se povežu sa istinski velikom epohom svoje istorije, čije su duhovne vrednosti neiscrpne. Može se predvideti da će bliske prijateljske veze sa zapadnim slobodnozidarskim savezima, sa Velikom ložom Engleske, Francuske, Španije i Italije, kao i sa obnovljenim Velikim ložama istočne Evrope jačati ukupno evropsko masonstvo u naporima ka slobodi, pravdi i miru. U ujedinjenoj Evropi principi humanosti postaće neophodni.

Slobodni zidar Herder na sledeći način je formulisao šta nemački zidari podrazumevaju pod humanošću: „Na sva pitanja o napretku našeg roda odgovor daje, čini mi se, jedna jedina reč: humanost, ljudskost... Humanost je karakter našeg roda; ali, ona je samo u osnovama nama urođena i mi je moramo učiti. Mi je ne donosimo sa sobom gotovu na svet; ona treba da bude naše stremljenje u svetu, svekoliko naše učenje, naša vrednost; jer, ne znamo da li u čoveku postoji nešto anđeosko i ako demon koji nama upravlja nije onaj humani demon, onda ćemo postati ljudski mučitelji. Božansko u našem rodu je dakle učenje humanosti: svi veliki i dobri ljudi, zakonodavci, pronalazači, filozofi, pesnici, umetnici, svi plemeniti ljudi u svom staležu, prilikom vaspitanja svoje dece, poštovanja svojih dužnosti, pomagali su svojim primerom, svojim delom, svojim učenjem i svojim likom. Humanost... je istovremeno umetnost našeg roda. Vaspitavati do nje je rad, koji se neminovno mora nastaviti, ili ćemo ponovo potonuti u grubost i brutalnost.”

SLOBODNI ZIDARI U ITALIJI: GRADITELJI NACIONALNE DRŽAVE I KURIJA

Italija je u prvoj trećini 18. veka geografski pojam. Lože se osnivaju u Firenci, Livornu, u Napuljskoj kraljevini, u Milanu pod Austrijom, u Republici Veneciji, u Papskoj Državi, u Rimu. Osnivaju ih stranci, rituali su ili engleski ili francuski.

U italijanskim ložama susreću se zajedno katolici, protestanti, Jevreji. Sama ta činjenica bila je jeres. Uz to, članovi su bili prosvetitelji, racionalisti, deisti. Papa Klement XII, slab, bolestan, gotovo slep, potpisao je 1738. bulu koju su pripremili njegovi kardinali: *In Eminenti*. U njoj je prokleo slobodne zidare kao što je njegov prethodnik uradio sa jansenistima.

To je obeležilo klimu. U italijanskim pokrajinama, državama, kojima su vladali presto i crkva – a to su bile sve – slobodni zidari su morali da se kriju u podzemlju. Bili su

ekskomunicirani, proganjani, zatvarani; ako ne ubijani, ono doživotno zatvarani iza rešetaka.

Prosvetitelji, racionalisti, ateisti kao i deisti morali su da se kriju, povlače i da učute. Radilo se o životu i smrti. Ili o karijeri.

Kurija je Francusku revoluciju smatrala udarom na monarhiju i religiju, bez zadržke su se dovodile lože u vezu sa njom. Napoleonove armije su „oslobodile”, to jest okupirale Italiju. Papa je morao u izgnanstvo. Zbog toga crkva nije imala simpatija prema ložama, naročito ne prema francuskim vojnim ložama, koje su vodili muškarci verni Napoleonu. Ove lože su doprinele doduše jednom novom odnosu među „latinskim državama sestrama”, Italijom i Francuskom; za one, koje su izgubile presto i za njihove pristalice bilo je novo bratimljenje pre strahota i nikako podstrek.

Tada se desilo nešto što se nikako više ne sme zaboraviti. U novoj Kraljevini Italiji vladao je Napoleonov pastinak Ežen Boarne kao potkralj, a on je istovremeno bio i Veliki majstor. Prvo ujedinjenje Italije (doduše nastalo pod francuskom vlašću) izveli su muškarci koji su bili slobodni zidari. Napuljski kralj Joahim Murat bio je takođe Veliki majstor.

Kada se posle kraja Carstva, posle Napoleonovih ratova, pokušalo sa ponovnim uspostavljanjem starih feudalnih struktura vlasti u Evropi, kada se papa vratio iz izgnanstva, kurija se ponovo konsekvntno okrenula protiv slobodnog zidarstva. To je pogodilo neposredno italijansku braću, koji su morali već 1814. da obustave svoj rad. Ali, mnogo važniji su bili od slabog, nevažnog masonstva u narednim decenijama Karbonari, koji su bili pravo političko tajno društvo. Pape su i njih proklele i zajedno sa masonima strapali u isti lonac. (Karbonari, ugljari, nemaju ništa zajed-

ničko sa sicilijanskom mafijom, sa kamorom južne Italije, bili su političko, a ne kriminalno udruženje.)

Sredinom 19. veka ponovo je oživelo slobodno zidarstvo. Cilj italijanske braće bilo je ujedinjenje Italije i njen preporod. Većina njih je nastupala verbalno i politički za preporod svoje zemlje. Austrijanci su okupirali sever, središnja Italija je pripadala Papi. Italijanski slobodni zidari nisu videli protivrečnosti u njihovom radu u ložama i političkom angažmanu. Ideje o bratstvu bez granica mogli su nesmetano da primenjuju u rascepkanoj zemlji sa malim državama u političke svrhe i ciljeve o jedinstvu. Razmišljanja, koja su bila suprotna fundamentalističko – katoličkom kosmosu vere i „potčinjavanja” pod crkvom, nisu bila bezuslovno antireligiozna, ali su sigurno bila antiklerikalna i protivna kuriji. Ovakvi stavovi italijanskog masonstva izgledali su sasvim prihvatljivi, odavno uslovljeni i izazvani prokletstvom papa, onih papa, koji su stare smernice obnavljali od pontifikata do pontifikata.

Tako su italijanski slobodni zidari – uz sav kosmopolitizam jednog bratstva – postali nacionalni i u mnogim ložama *protivnici kurije*. *Veliki orijent* Torina se, razvija delom iz torinske lože „Auzonija” od 1861. godine; istovremeno je radila i Majka loža Kapitulare Dante Aligijeri (škotski ritual „trideset trojke”). Postojao je Veliki orijent Napulja, Veliki orijent Palerma, koji je predvodio heroj slobode Đuzepe Garibaldi kao Veliki majstor. Za kratko vreme, on je postao Veliki majstor svih Velikih loža. U kolonama ovih muških udruženja nalazila se većina vodećih patriota; oni su postali idoli svakom bratu. Uspostavljanjem državnog ujedinjenja (u borbi protiv Austrije i crkvene države), nastala je Kraljevina Italija pod Savojskom dinastijom; uskoro se otvorio put i jedinstvu italijanskog masonstva. Već 1869. okupilo se 150 loža na jednom kongresu u Firenci. u Rimu

se odmah posle toga osniva ujedinjeni *Veliki orijent* sa Đupeom Maconijem kao Velikim majstorom.

Ratni pohodi, izjašnjavanje naroda, vojne i političke akcije su doprineli ujedinjenju Italije. Preporod se desio zahvaljujući saradnji radikalnih, revolucionarnih, liberalnih i monarhističkih snaga. Ubrzo je došlo do formiranja modernih političkih stranaka, koje su imale jasno definisane političke ciljeve. U ložama nisu bili više samo nepolitičari, već i mnogi članovi raznih partija. Nisu više prosvetitelji 18. veka određivali sliku loža, već muškarci koji su se otvorili prema idejama 19. veka.

Pošto je nacionalna država Italija nastala na račun crkvene države, pošto su pape potisnute u okvire vatikanskog grada, a kako su u partijama nacionalne države (kao i pri njenom osnivanju) učestvovali mnogi slobodni zidari, zauzimali pozicije u vlasti, neprijateljstvo crkve protiv njih je postalo sastavni deo vatikanske politike. Ti masoni su sebe, opet, smatrali partijom „iznad partija”. Tu definiciju su njihovi protivnici drugačije tumačili – kao izraz jedne „superpartije”, koja je htela da uključi sve.

Antiklerikalni slobodni zidari su se angažovali u kulturnoj politici, po pitanjima školstva, koje je postalo jabuka razdora – da li nastava iz religije treba da bude obavezna ili ne? Godine 1869. papa Pije IX otvorio je (prvi) vatikanski koncil. Glavna briga crkve je bila borba protiv laicizma, antiklerikalizma, ukupne rastuće opasnosti antireligioznosti.

Italijanski slobodni zidari nisu sebe smatrali antireligioznim, niti antikatoličkim. Oni su kritikovali u religioznim partijama one političare, koji su se služili religijom da bi, kako je rekao Veliki majstor Natan, „Italiju ponovo uvalili u neslobodu”. Veliki orijent se sve više smatrao školom slobode, tolerancije, građanskog vaspitanja; stajao je upra-

vo „iznad” partijnosti kao predstavnik opštih dragocenih humanih ciljeva.

Zastupnici hrišćanske politike su uzvraćali svojim shvatanjem da sloboda koju lože brane predstavlja neslobodu za crkvu, kao i da ne vide nikakvu toleranciju u laičkim zakonima kojima se uništavaju hrišćanske škole i nastava veronauke, te da priželjkivano razdvajanje crkve od države može samo da šteti porodici, vaspitanju, religiji, crkvi. Rimski kurija je gledala u nacionalnoj državi samo „svog” neprijatelja.

Individualizam je naročito upadljiva karakteristika u Italiji. Odatle se pojavljuje i u italijanskom masonstvu mnogo pravaca, podela, pa čak i „bratske borbe”. Ono se ne može posmatrati kao jedinstveno, kao što je Rim gledao na njih. Pape Pije IX i Leo XIII posmatrali su laički Red „tridesettrojke”, kako su na ponižavajući način nazivani svi slobodni zidari u Italiji, kao kristalizačionu srž „dehristijanizacije” Italije. Oni su bili odgovorni „za sve što se dešavalo u Italiji”.

Leo XIII objavio je bulu *Inimica Vis* u kojoj je slobodno zidarstvo demonizovao kao sektu. On je žigosao ona lica, koja su se „skrivala iza maske univerzalne tolerancije i respekta prema svakoj religiji, u ludosti, kako bi sjedinili maksime jevanđelja i maksime revolucije, Hrista i Belijala, Božju crkvu i državu bez Boga.”

Istina je da je italijansko slobodno zidarstvo doživelo jednu vrstu zlatnog doba pod Velikim majstorima Adrijanom Lemijem (1885-1896) i Ernestom Natanom (1896-1904). Upravo zbog toga su im uvek iznova prebacivali da štite svoju „zidarsku tajnu”, kao da imaju paravan. Malo je koristilo što su se braća slobodni zidari branili, kada su smatrali da se opravdana uzdržanost jednog humanističkog bratstva koje želi samo da se drži rezervisano, ne može

zameniti, ili čak poistovećivati sa tajnom neke subverzivne organizacije

Jedna afera, Taksilova obmana, štetila je i jednima i drugima, i slobodnim zidarima i crkvi, u Italiji kao i u Francuskoj, u svim katoličkim zemljama. Francuski novinar Gabrijel Antoan Žogand-Paž pisao je pod pseudonimom Leo Taksil klevete i laži. Najpre protiv Pape Pija IX, zatim jedanaest godina protiv slobodnog zidarstva. Od 1885. godine njegovog spektakularnog pristupa katolicizmu, do 1897. godine, Taksil je bio tri meseca slobodni zidar, potom izbačen zbog neredovnosti. Malo je znao o slobodnom zidarstvu, utoliko više je izmišljao. On je izmišljao – doslovno – đavolovu babu i njenu kći, izmišljao je đavolske orgije i „paladističke” đavolove lože. Sve je to bila besmislica, ali on je nastupao kao „osvetnik crkve”. A Leo XIII, koji je objavio encikliku protiv slobodnog zidarstva *Humanum Genus* primio je Taksila, kao čoveka koji će „neprijatelje Božije da smrvi”. Knjige Lea Teksila su masovno prodavane.

Pošto je jedanaest godina širio besomučne klevetničke besmislice protiv slobodnog zidarstva, posle jednog kongresa u Trentu, na kome je svoju sekretaricu predstavio (na jednoj fotografiji) kao đavolovu ćerku, obelodanio je u Parizu 1897. da su sva njegova „otkrića” bila prevara. One ljude u crkvi, koji su verovali u đavolovo otelotvorenje u ložama, Taksil je smatrao budalama. Slobodni zidari trpeli su štetu zbog njega. Taksil je umro 1907; ali njegove laži se ponovo oživljavaju.

Italijanske Velike lože su se masonski razvijale. *Veliki orijent* nije međutim priznala Velika loža Engleske. Razlog je možda bio taj što je on – za engleske posmatrače – bio preblizu francuskom *Velikom orijentu*. Bio je suviše politizovan.

Nacionalno-politički stav mnogih italijanskih masona potvrdio se još u Prvom svetskom ratu. Njihov patriotizam je ipak uziman za zlo dvadesetih godina. Musolinijeva fašistička vlast je u januaru 1925. vanrednim zakonom udarila na slobodne zidare, koje je on osim toga pokušao da zaplaši pljačkama, terorom i ubistvima. Toridani, Veliki majstor *Velikog orijenta*, bio je prisiljen da raspusti svoje lože. Njegovog zamenika Kapela sud je osudio na 30 godina zatvora pošto ga je jedan špijun lažnim svedočenjem optužio. Toridani je prognan. Musolini je proganjao slobodne zidare još pre Hitlera.

Dugo očekivano priznanje *Velikog orijenta*, posle Drugog svetskog rata obnovljenog od strane engleske Velike lože, usledilo je 1970. godine. Da bi došlo do toga, bilo je neophodno da se italijanski slobodni zidari tešnje povežu sa *Starim dužnostima* nego što je to bilo ranije i da se uzdrže svake diskusije o politici i religiji u ložama i od slučajnih političkih angažmana.

Ovaj reformatorski korak se odvijao pod Velikim majstorima Gamberinijem i Salvinijem u više od 500 loža; ali je ipak tek Veliki majstor Armando Korona uspeo da donese odgovarajuću Konstituciju, koja je odgovarala univerzalnim tradicijama za 20.000 članova *Velikog orijenta*. Težište slobodnozidarskog rada je pomereno ka ezoterici, ka tradiciji. Nisu bili samo patriote i političari čuveni italijanski masoni, već i pesnici kao Alfijeri, Karduči, Manconi, Paskoli, kompozitori kao Boito i Pučini. Italijanska kulturna tradicija, njen doprinos svetskoj kulturi, koji se uopšte ne može preceniti, ima svoje korene u masonstvu. Neprestano kulturno delovanje, koliko god bilo obimno i od neprocenjive važnosti je manje spektakularno od aktivnosti jednog Lučija Đelija, koji je zloupotrebio ime i formu lože osnovane 1877. i potom ugašene 1974, „Propaganda

2", koju je i posle gašenja kompromitovao. Delijeve afere pripadaju ipak istoriji kriminala, a ne istoriji slobodnog zidarstva. On se sam nazivao Kaljostrom – „pola Kaljostro, pola Garibaldi"! Mediji su ga optužili da je „prožeo čitavu naciju" svojim gangsterskim lancem. Njegove mahinacije dale su povoda javnosti i medijima da otpočnu lov na veštice protiv masonstva. To je naročito dobro došlo onima koji su nameravali da ukaljaju celo slobodno zidarstvo, pre svega komunistima.

Nekima nije drago lagano uspostavljanje razumevanja između crkve i masonstva. Od Drugog vatikanskog koncila neke katoličke grupacije u katoličkoj crkvi su pokazale razumevanje za katolike masone, smatrale su ih, kao Francuz Alek Melor, za „odvojenu braću". Bilo je razgovora i susreta, neki su bili čak i javni. Ali i izvan Italije otvarali su se dijalozi.

U 18. veku, papsko prokletstvo je bilo od životne opasnosti za italijanske slobodne zidare. U 19. veku, u vreme preporoda, nekadašnji prosvetitelji su postali nacionalisti i patriote. U „kulturnom okršaju" ponovo su sebe videli kao protivnike kurije, koju su ponovo smatrali za „pravog" protivnika. U 20. veku pojavio se kao smrtni neprijatelj Benito Musolini. Fašisti su sproveli gašenje Velikih loža. Od 1970. „Veliki orijent" pripada svetskom lancu regularnih i priznatih Velikih loža. Tačno 20.000 masona u preko 500 loža neguju intelektualno i emocionalno bogat slobodnozidarski život u ložama. Pored „Velikog orijenta", postoje i druge obedijencije i različita učenja, kao na primer Masonerija Piacca Jezu, Simboličnog reda i Stepeni usavršavanja Škotskog reda, kao i Jork ritus.

SLOBODNI ZIDARI U AUSTRIJI: REFORMATORI, JAKOBINCI, LIBERALI

Franc Štefan od Lotringije, koga su primili delegati Velike lože Engleske u Hagu u jednu ložu 1731. godine, u Londonu je 1732. dobio stepen majstora. U Frankfurtu je 1745. krunisan za rimsko-nemačkog cara, gde je od 1741/42 postojala loža „l'Union”. U Beču je postojala 1742/43. pola godine loža po imenu „Kod tri topa”. Ona je primila ukupno 50 muškaraca. Da li je car posećivao ovu ložu, ne zna se. Njegova supruga Marija Terzija naprasno ju je ukinula.

U Beču Marije Terezije nije bilo mučenja masona; one koje su hapsili na kratko samo su saslušavali. Može se govoriti o upozorenjima, o kućnim pritvorima. Osnivač lože bio je grof Hodic, prijatelj i ljubimac Fridriha II od Pruske. Poznata je i jedna druga loža, koja se od 1754. vodi u Beču pod imenom „Kod tri srca”.

Marija Terezija i njen sin Josip smatrali su da se nalaže pred neminovnošću da od svog nasleđstva naprave jed-

nu modernu državu. Činovnici i oficiri, građani i plemići postali su kičma svih neophodnih reformi, koje su bile odozgo naređene, podstaknute i popraćene prosvetiteljskim namerama. Građani i plemići zajedno okupljali su se u ložama, koje su sada već brojčano znatno uvećane. Loža „Darežljivi” (1763) je radila po sistemu „Clermont” (tri stepena plus nekoliko viših stepena); u jednom stepenu „viteza Andreja” radilo se čak na transmudacijama metala, a uz to su poznavali i „životne eliksire” (!). „Stroga opservancija” takođe stupa na scenu i nudi sistem od sedam stepenova; povezuje se sa težnjama templarskog viteškog reda; njen pseudoaristokratski sastav bio je privlačan i uskoro je njihovo učenje postalo svim ložama poznato: Austrija je bila njihova VII provincija. Loža „Kod tri orla” dobila je patent od Praga, njeni oficiri i službenici smatrali su se naslednicima vitezova templara.

Tako je bilo oko 1770. godine. Šest godina kasnije, u Beču, stvoren je Kapitel visokih stepenova sa nazivom „Veliko zdanje Sv. Peltena”; nastala je zidarska radionica „Kod palminog drveta”, koja se ujedinila sa „Tri orla” i nastavila rad pod imenom „Kod tri orla i palminog drveta”.

Posvuda u Carstvu stvarane su lože: 1770. takođe i u Austrijskoj Holandiji; u Lembergu, gde je 1774. nastala jedna, a 1780. dve lože „Stroge opservancije”. U Mađarskoj su postojale lože kao i u Bratislavi i Temišvaru. Imale su sopstveno učenje, koje je formulisao grof Ivan Drašković zajedno sa Stefanom Nikijem, i nosile zapaženo ime „Slobodno zidarstvo slobode”. U Sibiju (Hermanštat), u Transilvaniji jedna loža je pripadala „Strogoj opservanciji”, druga je bila vojna loža.

Linc, Grac, Klagenfurt, Insbruk, Frajburg u oblasti Brajsgau imali su svoje lože. U Beču je bilo i drugih saveza sličnih ložama, kao na primer „Azijatska braća”.

Bilo je loža koje su se rukovodile prema modi i duhu vremena, često je to bilo obično prizivanje duhova i slične mistifikacije.

Neosporan napredak slobodno zidarstvo je postizalo u onim ložama koje su se opredeljivale za prosvetiteljstvo i istovremeno radile na reformama koje je propisivala carska palata. Loža „Kod istinskog jedinstva” (kasnije: „Kod istine”), postala je u jozefinsko doba kulturni i duhovni centar Beča i Austrije. Osnovana 12. marta 1781. kasnije je iz nje nastala loža „Kod krunisane nade”. Ignac fon Born je bio taj koji je od lože „Istinsko jedinstvo” stvorio pravu slobodnozidarsku akademiju. Erdeljski Saksonac iz Sibijua (Hermanštata) došao je na školovanje u Beč u jezuitsku gimnaziju. U Pragu je studirao pravne nauke, ali se ipak sasvim opredeljuje za prirodne nauke. Njegov otac je bio direktor rudnika; Ignac je postao metalurg, minerolog, hemičar. Po pozivu u Beč, organizuje carsku prirodnjačku zbirku. Pisao je satirične polemike protiv kontemplativaca kaluđera, zbog čega je naljutio klerikalce; pronašao je metalurški postupak, koji se primenjivao u rudokopima srebra. U Pragu i Beču bio je član učenih društava i veoma se zalagao za uspostavljanje akademije nauka; ni Marija Terezija ni Josip nisu mogli da zamisle (niti da dozvole) odvojeno i samostalno društvo učenih ljudi od Univerziteta. Ignac fon Born je prišao loži „*Zur wahren Eintracht*” (Kod istinskog jedinstva), kao ponoćnik da bi kasnije postao njen starešina. Njegovu nameru da od učene braće u loži napravi akademiju nauka, braća su glasanjem odbacila. Utoliko se loža više posvetila izučavju tema iz slobodnog zidarstva. Born je uveo takozvane „lože vežbaonice”, što znači da su se u okviru rituala držala iscrpna predavanja, istraživački i dobro zasnovani sastavi. Ti radovi su štampani u časopisu „*Journal für Freimaurer*” (Žurnal za slo-

bodne zidare). U njegovoj loži se razgovaralo o istoriji mističkih društava, o moralnim, etičkim i simboličkim temama. Born je izdavao i jedan časopis od 1783-1788, „*Physikalische Arbeiten der einträchtigen Freunde in Wien*” (Radovi iz fizike jedinstvenih prijatelja u Beču). Braća su ga cenila kao svoga oca, o čemu svedoče pisma, pesme, stihovi, svečanosti i govori. On je bio toliko važan centar bečkog masonstva, da je pomisao o tome bila sasvim opravdana, da je poslužio Mocartu da stvori po njemu Sarastrov lik iz opere „čarobna frula”.

Bečka slobodnozidarska pozornica imala je mnogo veoma važnih i još danas značajnih ličnosti. Pomenućemo samo neke od njih: Jozef fon Zonenfelc, pravnik, politikolog i univerzitetski profesor. Borio se protiv raširenog praznoverja, sebičnosti, svake vrste predrasuda, borio se protiv niskog nivoa obrazovanja i pozorišta bez nivoa. Godine 1776. je nagovorio Mariju Tereziju da zabrani torturu u zatvorima dok traje sudski postupak.

Alojz Blumauer, postao je poznat pisac zahvaljujući njegovoj travestiji Vergilijevog speva „Enejida”, izdavao je u loži „*Zur wahren Eintracht*” sopstveni ložin časopis i važio je za kućnog pesnika.

Drugi važni autori su bili Rački, Alksinger, Leon kao i Martin Prandšteter. U prosvetiteljskim elitnim ložama sakupljali su se svi oni koji su bili od imena i ugleda, građani i aristokrate. Kao što je nekada u Londonu slobodno zidarstvo privlačilo veliku pažnju, tako je bilo i u Beču u pretposlednjoj deceniji 18. veka. Josip II nije hteo da preuzme majstorski čekić kao što su to uradili Fridrih II ili princ od Velsa. On je odbio predlog da postane slobodni zidar, ali je ložama omogućio siguran razvojni okvir, iako ih je brojčano ograničio. Šta se desilo?

SLOBODNOZIDARSKI PATENT

Austrijski slobodni zidari su dobili svoje osnivačke patente od pruskih loža i plaćali su svoje doprinose u inostranstvu. Josip je zabranio svima prenos valute, laičkim kao i religioznim redovima. Austrijski slobodni zidari su osnovali sopstvenu nacionalnu Veliku zemaljsku ložu koja je obuhvatala sedam provincijskih distrikata: Austrija, Češka, Galicija, Lombardija, Erdelj, Mađarska. (17 loža Austrijske Holandije obrazovalo je svoju sopstvenu Veliku ložu). Time je ukinuta doskorašnja organizovanost sa zavisnošću od inostranstva. Međutim, Velika zemaljska loža se učinila monarhu suviše glomaznom.

Isto tako ga je zabrinjavala i činjenica postojanja centralne uprave kao i prva tačka konstitucije Zemaljske lože u kojoj se kaže da će se Velikom ložom upravljati na *demokratski* način, da će biti rukovođeña po *demokratskim* principima i da će Veliki majstor i svi njeni funkcioneri biti birani.

Da li je Ignac fon Born imao uticaja na sadržaj patenta u kome stoji da se prema njegovom shvatanju isključe one lože koje beskorisno rade? Teško da je moguće. Da li su to bila neka braća koja su imala primedbe protiv autoriteta nove Zemaljske lože, koja su Josipu dala povoda da dozvoli samo malom broju loža da rade? U svakom slučaju lože su od sada mogle da rade samo u glavnim zemaljskim gradovima. Slobodnozidarski patent od 1785. osiguravao je slobodu rada, ali je istovremeno i ograničavao. Jednim postupkom odabira smanjen je broj loža sa dozvolom za rad.

Zna se da je Josip II imao nameru da razmeni njemu neugodne zemlje Austrijske Holandije za Bavarsku. Carevi i kraljevi postupali su u ovom slučaju kao seljaci, odnosno

zemljoposednici. Prilikom ove razmene Josip je namera-
vao da se posluži diplomatijom svojih masonskih organiza-
cija. Među bečkim prosvetiteljima i slobodnim zidarima
postojao je jedan broj koji su imali dobre veze širom Ev-
rope, koje su oni smatrali samo kao veze među učenim
ljudima, ali su imali takođe nameru da ih upotrebljavaju i u
političke svrhe.

Istoričar Helmut Rajnalter bavio se vrlo podrobno
ovim pitanjem u njegovim veoma preciznim i na istinama
zasnovanim tekstovima o istoriji masonstva (kao, na pri-
mer, u knjizi „Tajni savezi u Tirolu”). Rajnalter doslovno
kaže:

„Pošto je na kraju ovaj projekat razmene zemalja
propao, pošto se masonska konspiracija pokazala nedorasla
špijunskoj službi Fridriha II od Pruske, za Josipa nije više
bilo razloga da aktivnosti slobodnozidarskih loža ne stavi
pod državnu kontrolu.”

Slobodnozidarski patent nije više bio patent slobode,
već patent kontrole. Rajnalter i Hans Vagner smatraju tako-
đe da su masonske rasprave u Lombardiji i u češkoj bile
razlog da se uspostvi „kontrola odozgo”. Takođe se posum-
njalo da i u Mađarskoj slobodni zidari rade protiv carskih
ustanova.

Pokušaj da se stari visoki stepeni ograniče, verovatno
je doveo do otpora prema novoj zemaljskoj loži. Rezultat
toga je da u Beču, Pragu i Budimpešti mogu da rade samo
po tri lože, u svakom zemaljskom glavnom gradu po jedna.

Josipov patent predstavlja prvu zakonsku, zvaničnu
meru koja je doneta uopšte u Evropi za masonski Savez.
Dotada su postojala protiv masonstva samo osude proklet-
stva.

Patent je stupio na snagu 1785. godine. Od 1784. je-
dan čovek je postao član lože „Kod dobročinstva” (Zur

Wohltätigkeit”), sigurno najpoznatiji slobodni zidar u svetu – Wolfgang Amadeus Mozart. Primljen je u ložu 5. decembra 1784, zajedno sa jednim kapelanom iz Erberga, Vencelom Zumerom. Na svom putu napredovanja, Mozart je unapređen 7. januara 1785. u stepen pomoćnika, ali ne u svojoj loži i kod svoje braće, već u loži „Kod istinskog jedinstva”. Protokol o njegovom ubrzanom uzdizanju na majstorski stepen nije sačuvan. Od 1786. Mozart je član zajedničke lože „Kod ponovo krunisanog nadanja”, koja će se kasnije ponovo zvati „Kod krunisanog nadanja”.

Njegove muzičke kompozicije za ložu počinju sa „Pomoćničkim putovanjem” (Gesellenreise), koje je napisao 22. aprila 1785. za napredovanje njegovog oca. Posle toga sledi „Zidarska radost” (Maurerfreude). „Zidarska posmrtna muzika” (Maurerische Trauermusik) je nastala 17. novembra 1785. povodom ložinog posmrtnog rada posvećenog braći Francu grofu Esterhaziju, i Vojvodi Georgu Augustu od Meklenburga-Šterlica.

Poslednje završeno Mozartovo delo bila je „Mala slobodnozidarska kantata” (Kleine Freimaurerkantate), koju je on sam izveo prilikom osvećenja hrama svoje lože. Jozef Hajdn je primljen 11. februara 1785. u ložu „Kod istinskog jedinstva”. Mozart je bio prisutan u loži 28. januara, jer je tog dana i Hajdn takođe bio pozvan. Međutim, do Hajdna u Esterhaziju, gde je živeo, nije stigao poziv; a Mozart je opet bio sprečen da 11. februara prisustvuje Hajdnovom prijemu u ložu. Naime, tog dana je iz Salcburga stigao njegov otac, a osim toga, imao je te večeri izvođenje prvog od njegovih šest koncerata u „Melgrubi” na Novom trgu.

Izbijanje Francuske revolucije bilo je od presudnog uticaja na slobodno zidarstvo: tada je počeo pad slobodnog zidarstva 18. veka u Austriji.

Leopold II je želeo da iskoristi slobodno zidarstvo za realizaciju svojih političkih ciljeva u borbi protiv posvuda zastrašujućih i posvuda naslućenih jakobinaca pomoću jedne vrste konzervativnog tajnog društva. Car je naredio da se u tu svrhu naprave planovi. Međutim, takve „patriotske” lože ipak nisu stvorene. I u Mađarskoj su pokušavali da kontrolišu slobodnozidarska društva i tu je postojao plan kapetana Ksavera fon Aignera. I taj plan je bio bezuspešan.

U vreme vladavine cara Franje II sva politika se odvijala u znaku odbrane iznutra i spolja. U Francuskoj su se borile armije, u zemlji se borila policija protiv revolucije. Slobodni zidari su bili optuženi kao navodni nosioci unutrašnjih revolucionarnih težnji, ali je bilo samo malo njih koji su obelodanili svoje konspirativno ponašanje tako što su bili provocirani od strane jednog lokalnog špijuna i optuženi kao jakobinci. U nizu nameštenih sudijskih procesa koji su usledili, ponovo je uvedena smrtna kazna koja je bila do tada ukinuta. Bili su optuženi: Hebenštrajt, Gilovski, zatim jedan carev kućni učitelj, Franc Andreas Ridel, Gotardi i jedan bečki činovnik magistrata po imenu Prandšteter. Hebenštrajt je bio pukovnik vojske, osuđen i obešen; on je izmislio jednu vojnu mašinu primitivne prirode i predao je konventu u Parizu. Bio je zaista radikalni socijalni revolucionar. Kajetan Gilovski se obesio za vreme saslušanja. Gotardi, Ridel i Prandšteter su osuđeni na zatvorsku kaznu. Oni nisu ništa više uradili od društava onih koji su smatrali da je revolucija dobra. Jedan knjižar, Vicenc Degen provocirao je te ljudi i denuncirao. U Mađarskoj je pogubljeno sedam masona optuženih da su bili jakobinci. To se dešavalo u vreme kada je Evropa bila opsednuta pariskom strahovladom i kad je Franjo II koristio svaku priliku za rigorozne postupke.

U Beč su došle 1809. godine sa francuskom vojskom i njihove vojne lože. Takođe i u Klagenfurtu, divizijski general Ruska pozvao je austrijske slobodne zidare na večeru lože.

Posle napoleonovskih ratova odmah su preduzete odbrambene mere. Austrijska policija je dejstvovala protiv italijanskih karabinjera (1821), koji su bili navodno povezani sa slobodnim zidarima kako je (netačno) pisalo u papskoj buli „*Ecclesiam*”.

Austrijanci su smatrali društva kao na primer *Mlada Nemačka* ili *Mlada Italija* veoma opasnim po državu. Ona su davala dovoljno povoda da se već izlizana zaverenička ideja ponovo oživi. Moric Hartman i Herman Rolet stvorili su malo poznatu *Mladu Austriju*. Sve to nisu bila slobodnozidarska društva, ali su bila „osumnjičena” kao ona. Poznato je da je vojvoda naslednik Jahan bio član „Vildenštajnerovih vitezova na plavoj zemlji”, koji su imali u dvorcu Zebenštajn svoje sedište. To društvo se smatralo kao pokroviteljska organizacija slobodnih zidara.

Franjo II je ustanovio službeničku zakletvu prema kojoj nijedan državni službenik ne sme da pristupi „tajnim” organizacijama. Jedna veoma razgranata špijunska organizacija je kontrolisala državu i na taj način sprečavala stvaranje novih loža. Tek 1848. je došlo do ponovnog kratkog oživljavanja. Učitelj jezika, Levis, upalio je svetlo kraljevske umetnosti u Beču, u loži „Kod sv. Josipa”. Reakcija je pobedila, carska armija je osvojila glavni i prestoni grad Beč i preuzela ga iz ruku građana, studenata i radnika. Usledila je zabrana svake vrse okupljanja, što je prirodno važilo i za ložu iz 1848.

POGRANIČNE LOŽE

Poravnanje od 1867. godine i uspostavljanje dvostruke monarhije Austro-Ugarske, doprinelo je da se sa druge strane Lajte ponovo uvede slobodarski ustav (onaj iz 1848), koji je dozvoljavao mađarskim masonima da mogu da osnivaju lože. U drugom delu Carstva preko Lajte postojala je doduše jedna liberalna vlast, ali i jedan restriktivni zakon o udruženjima, nastao pod jakim uticajem konzervativnih snaga. To je izgledalo ovako – udruženja su kontrolisali državni komesari. Međutim, slobodni zidari nisu bili spremni da njihove ritualne radove kontrolišu policijski službenici. Pošto zakon o udruženjima nije bio liberalizovan, izlaz su pronašli tako što su u Beču počeli da osnivaju *humanitarna društva*, koja su bila pod činovničkom kontrolom.

Članovi ovakvih društava bili su samostobodni zidari, koji su svoje ritualne radove održavali na mađarskoj strani. To je bilo vreme takozvanih pograničnih loža, u Edenburgu, Nojderflu i Bratislavi. Prva od ovih pograničnih loža bila je loža „Humanitas”. Ona je uskoro imala 300 članova i radila je pod okriljem Velike lože Mađarske od 1872. u Nojderflu. Njen osnivač je bio Franc Šneberger. Pokušaj da se osnuje jedna loža u Beču propao je 1874/75; tako je nastala druga pogranična loža, „Budućnost”. Ona se proglasila radikalno liberalnom, ostvarivala je reformatorske ideje, podjednako uvažavala u loži vernike i ateiste. Naročito je vodila računa o napretku nauke. Ritual je pojednostavila. Članovi su se suprostavljali, po njihovom shvatanju, pogrešno shvaćenoj tradiciji glavnih „slobodnozidarskih osećanja”. Time su dospeli u suprotnost sa svojom majkom ložom „Humanitas”. U Beču se sastajala loža „Budućnost” kao književno društvo, slobodnozidarski je radila u Bra-

tislavi. U njoj se nalazio veliki broj stvaralaca iz oblasti kulture. Njihov nivo je bio veoma poštovan. Istoričar Rajner Huber smatrao je da je borba između ove dve lože zapravo borba za masonsko shvatanje.

Pojedine lože su stekle svoj sopstveni profil. Tako je loža „Sokrat” (osnovana 1874), radila u podeljenim opredeljenjima između idealizma – materijalizma i religioznosti i ateizma. Loža „Jedinstvo” (osnovana 1875), nazvala je svoje udruženje „Pestaloci” i time odredila svoje petežno pedagoško delovanje. U loži „Šiler” (osnovana 1876), koja je imala i visoke stepene, braća su se opredelila za širenje humanističkog obrazovanja (ona je bila registrovana kao društvo *Obrazovanje*). Loža „Priateljstvo” (osnovana 1877), „Klumbo” (osnovana 1877), sve one su tragale za slobodnozidarskim radom koji bi bio primeren vremenu.

Socijalna pitanja su se sve više nametala. Slobodnozidarska misija jeste stvaranje društvenog blagostanja, pokretanje dobročinstva, što je bilo još staro pravilo, koje je ponovo otvorilo obimne kreativne aktivnosti. Činilo se za slepe, za zlostavljane, za sirotu školsku decu su stvarani azili, gradila se ferijalna naselja. Porodilište „Lucija” je poklonjeno, zatim jedan dom za oporavak siromašnih žena, napravljen je azil za nezaštićene žene i devojke. Pružanje pomoći unesrećenima u katastrofama se podrazumevalo kao stalna slobodnozidarska aktivnost. Slobodni zidari su se naročito krajem veka trudili na polju obrazovanja, posebno u vezi sa narodnim obrazovanjem, čija su se zdanja tada pojavila. Od 1888. do 1898. nastale su sledeće lože: „Vernost”, „Gete”, „Lesing kod tri prstena”, „Pionir”. Erih August Cenker, starešina lože „Pionir”, pokušao je 1904. ponovo da uspostavi Veliku ložu, nazvanu „Austrija”, da je ozvaniči kod carskog suda, ali uzalud.

SOCIJALNE REFORME I OBRAZOVANJE

Slobodno zidarstvo karakteriše dve oblasti: socijalna reforma i pitanja vaspitanja. Visoko građanstvo u ložama je uvidelo da se socijalne razlike u društvu moraju nivelisati.

Sastav članova nas o tome obaveštava: U loži „Sokrat” su se susretali liberalni pripadnici visokog građanstva Filip Riter fon Šeler i radnički vođa Franc Šumajer. Jedna osporavana inicijativa lože „Pionir” bila je osnivanje „slobodne škole”, koja bi imala za cilj da uspostavi vezu između narodne škole i više narodne škole. Namera je bila da se đacima pruži nastava iz modernih nauka koje nisu bile obuhvaćene postojećim školskim sistemom, koji je bio mnogima nedostupan. Došlo je do zategnutih odnosa sa klerikalnim školama, pa čak i do organizovanja antimasonskog kongresa u Beču 1897.

Valjalo bi navesti i to da su lože pomagale pokrete žena Roze Majreder i Marjane Hajniš. Devedesetih godina 19. veka slobodni zidari su bili zainteresovani za jednu novu ideju, za ideju mirovnog pokreta. Za svoj doprinos miru austrijski slobodni zidar Herman Frid dobio je 1911. godine Nobelovu nagradu za mir. Pri kraju Prvog svetskog rata slobodni zidari su pojačali svoje napore za legalizaciju loža.

Odmah posle osnivanja Republike Austrije 20. novembra 1918. godine došlo je do zajedničkog rada svih pograničnih loža. Zatim je 8. decembra osnovana „Velika loža Beča”, pod starešinstvom dr Adolfa Kapralika. Ona je opstala do 1938. Njeno prvo delo je bio poziv svim slobodnim zidarima sveta, molba da se pomogne Austriji. Usledila je neodložna pomoć, kao na primer prebacivanje austrijske dece u Holandiju koja su, mada oštećena ratnim vihorom, našla toplinu doma kod novih roditelja staratelja.

„Simbolična Velika loža Mađarske” sa svojim Velikim majstorom Fajferom, preuzela je zaštitno pravo Velike lože, koju je 1930. priznala „Ujedinjena Velika loža Engleske”.

Aktivnosti Velike lože obuhvatale su socijalne probleme, probleme nege, dečije zaštite i borbe protiv alkoholizma. Visoko građanstvo 19. veka moglo je u svoje vreme da pruži veću finansijsku pomoć za rešavanje socijalnih problema; međutim, sada toga više nije bilo. Ali, radilo se na zakonodavnom rešavanju socijalnih problema. Reč je o konkretnim razmišljanjima koja su vremenom dovela do uspostavljanja socijalnog partnerstva. Ta ideja je prvo začeta u loži „Lesing kod tri prstena”, u vreme kad je predsednik Saveza industrijalaca Jozef Trebiš bio njen starešina, a vođa radnika Ferdinand Hanuš bio njegov zamenik. Pored Hanuša i Trebiša tu je bio još i Julijus Tandler koji je sigurno bio veoma impresioniran karitativnim modelima delovanja slobodnih zidara kada je odlučio da izgradi bečki sistem dobročinstva i opšteg blagostanja, što je dovelo do priznanja u svetu.

Bečka Velika loža je nastupila na svetskom mirovnom kongresu 1932. godine. U svom dokumentu skrenula je pažnju na privrednu bedu u srednjoj Evropi i na moguću ratnu opasnost. Pacifistička ideja se nalazila u središtu njenog rada.

Rihard Kudenhof-Kalgeri nadovezujući se na ideje Hermana Frida stvorio je još kao slobodni zidar svoj pan-evropski program.

Bečki slobodni zidari su bili suštinski angažovani u osnivanju Lige za ljudska prava 1926. godine. Svojim pacifističkim angažmanom došli su u sukob sa pruskom braćom i njihovim nacionalno orijentisanim staropruskim ložama. Neke od njih su otišle toliko daleko da su naglašava-

vale svoje „narodnjačke, hrišćanske, antipacifističke stavove”. Spor je doveo do prekida odnosa 1931. godine. Bečke lože nisu bile ni na koji način antinemački orijentisane. One su snažno protestovale 1923. protiv francuske okupacije rurske oblasti.

Došlo je do obnavljanja loža u saveznim pokrajinama kao na primer u Gracu, Bečkom Novom Gradu, Klagenfurtu. To su bile nove i obnovljene radionice, kao i u Beču. Dvadesetih godina bio je uspostavljen stari i prihvaćeni Škotski ritual. Mnogi slobodni zidari su bili i članovi zajedničke Slobodnozidarske lige koja je imala za cilj da objedini i poveže sve Velike lože i različita učenja sve braće, bez obzira na granice. Urednik bečkih slobodnozidarskih novina i koautor još uvek najobimnijeg „Slobodnozidarskog rečnika”, Eugen Lenhof, veoma se zalagao za napredak Lige.

Od 1933/34. vlast je poslala u lože svoje komesare da bi zabeležili broj i imena prisutnih članova. U Bečkom Novom Gradu službeno je zatvorena loža „Pitagora” 1936. Bez obzira što je Šušnigova vlada bila protiv slobodnih zidara, zatražila je od Velike lože finansijsku pomoć u borbi protiv nacionalsocijalizma, neposredno pred Hitlerovu okupaciju Austrije.

Masonski dom u bečkom gradskom jezgru je napadnut i opljačkan 12. marta 1938. Starešine loža su pohapšene, imovina loža je konfiskovana, mnogi slobodni zidari su napustili Austriju i otišli u emigraciju. Mnoga braća, naročito jevrejska, stradala su u koncentracionim logorima. Veliki majstor, dr Rihard Šlezinger, koji je bio na čelu Velike lože od 1919. do 1938, nastradao je kao žrtva terora. Od 2000 članova bečke Velike lože, 1945. godine ponovo se okupilo njih 70 sa namerom da nastave sa slobodnozidarskim radovima.

NOVI POČETAK 1945. GODINE

Posle rata ponovo je započet rad slobodnih zidara Velike lože Austrije u Koruškoj i Beču. Dr Dopler, čuveni lekar, postao je njen Veliki majstor. On i njegovi naslednici, Bernhard Šajhelbauer, Karl Helmke kao i sledeći Veliki majstori, uspeali su da osiguraju okvire delovanja za slobodnozidarski rad loža.

Iz jedne sabirne lože „Humanitas renata” razvio se u Austriji nakon dužeg vremena razgranati sistem loža. Broj loža se popeo na pedeset samo plavih loža. U Austriji su radili na osnovu konkordata još i Škotski ritual i Jork ritual. Sva tri učenja stoje u bliskoj vezi, ali su organizaciono odvojena.

1954. godine Velika loža Engleske je ponovo priznala Veliku ložu Austrije. Šezdesetih godina pojavile su se veoma jake težnje ka modernoj liberalizaciji, ka prosvetljenosti posle prosvetljenosti, što je dovelo do osnivanja dugačkog lanca novih zidarskih radionica. Mnoštvo nauka okrenutih budućnosti i pogleda na život ponudilo se, kao predmet zanimanja, ezoterijskom aspektu slobodnog zidarstva, kao i njegovom egzoterijskom delovanju. U ložama se odvijao, već prema sastavu članstva, bogat duhovni i kulturni život sa ciljem da se sjedine *vita activa* i *vita contemplativa*.

Još uvek su postojale klasne i rasne barijere, nove predrasude, ksenofobija, socijalni egocentrizam i izolacija koja je uzimala sve više maha bez obzira na pravu poplavu informacija. Otudjenje pojedinca pružalo je dovoljno posla. Glavne oblasti slobodnozidarskog rada uvek su bile u njegovom centru: vaspitanje, socijalna pomoć i obrazovanje ličnosti, koji ne idu bez druželjubivosti i bratskog prijateljstva. Velika loža Austrije se bavila javnim radom na način

koji je njoj primeren. Od 1974/75. postavljane su izložbe u masonskom muzeju u dvorcu Rozenau u Šumskoj četvrti (Waldviertel).

CRKVA I SLOBODNO ZIDARSTVO

Ovde treba da istaknemo jednu veoma vrednu aktivnost. Reč je o odnosu katoličke crkve prema slobodnom zidarstvu. Kao i u drugim zemljama, rimska crkva je u prošlosti i u Austriji negirala slobodno zidarstvo i protiv njega se borila. Istina je da se nisu čitale sa propovedaonica papske enciklike, ali se održao jedan antimasonski kongres i postojalo je decenijama dugo žestoko neprijateljstvo klera. Od objavljivanja prve bule *In Eminenti* iz 1738. pape su, među njima neki i nekoliko puta, proklinjali masone, progonili, a katolike među njima ekskomunicali. Ovakvo ophođenje se oslanjalo pre svega na osude prokletstva iz papskih bula, na osnovne verske zakonomernosti koje je papa Benedikt XIV uneo u paragrafe crkvenog prava. Razvojem novih stremljenja reforme u katoličkoj crkvi, koja je dovela do Drugog vatikanskog koncila, postavilo se unutar same crkve jedno pitanje. Vatikan je zahtevao od svojih biskupa da se izjasne o tome kakvo iskustvo imaju sa slobodnim zidarstvom. Predsedavajući kongregacije za doktorinu vere, kardinal Franjo Šepers, uputio je 28. februara 1968. godine predsedavajućem biskupske konferencije dvanaest detaljnih pitanja kako bi prikupio odgovarajuće informacije o društvima i njihovim „doktrinama” koje sebe nazivaju masonskim”.

Pismo kardinala Šepersa podstaklo je rukovodioca sekretarijata za kontakte sa nevernicima, bečkog kardinala Franca Keniga, da se obrati zameniku Velikog majstora Ve-

like lože Austrije, dr Kurtu Barešu, i da ga zamoli da u jednom privatnom razgovoru razmene misli kako bi mogao da odgovori na Šepersovo pismo. Posle toga bečki kardinal je obrazovao jednu malu teološku komisiju (Vodka, Švacbauer, Forgrimler i de Tot).

LIHTENAUERSKA DEKLARACIJA

Nemački, austrijski i švajcarski masoni (među njima dr Bareš, dr Fogel, prof. Kap) nekoliko puta su razgovarali sa katoličkim ekspertima. Ovi kontakti su imali više poluzvanični nego zvanični karakter. Crkvena hijerarhija nije bila suočena sa hijerarhijom slobodnih zidara, koji nemaju neku centralnu vlast. Katolički eksperti nisu mogli da „pregovaraju” sa velikm brojem obedijencija, hteli su da se informišu. Zasluga pripada komisiji eksperata što su zahvaljujući dijalogima, veoma pažljivo vođenim u Insbruku, Augzburgu i Ajnzidelnu, mogli da objave 1970. godine *Lihtenauersku deklaraciju* u Gornjoj Austriji kojom se nudi otklanjanje sukoba. U tom papiru, od kojih je jedan nazvan „za papu”, komisija je konstatovala da „papske bule, koje se bave problemima slobodnog zidarstva imaju samo istorijsku vrednost”. Osude koje je izricalo crkveno pravo – u *Codex Iuris Canonici* – nisu se više mogle pravdati, smatralo se, čak „ni one što dolaze od crkve, koja nas uči Božijoj zapovesti da volimo brata”.

Dr Kurt Bareš je vrhunskom literarnom veštinom detaljno opisao vođeni dijalog i njegove rezultate u knjizi „Katolička crkva i slobodno zidarstvo”. Nasuprot ranijim (takođe i kasnijim) naporima očigledno je da je Lihtenauerska deklaracija pomogla da se u sledećim redakcijama crkvenog prava odbace delovi u kojima se *doslovno* inkri-

miniše masonstvo. Ako je pre objave novog teksta crkvenog prava bilo tako što bi se katolički slobodni zidari automatski isključivali iz crkve, bili izloženi crkvenim kaznama, bilo je potrebno da crkva konstatuje da li je reč o društvu koje je neprijateljsko prema crkvi. U tom smislu je Lihtenauerska deklaracija istorijski značajan čin.

Doprinos austrijskih slobodnih zidara masonstvu uopšte sastojao se pre svega u osnivanju takozvanih istraživačkih loža u kojima se kritički diskutovalo o svim životnim pitanjima. Takvo samokritičko i društveno kritičko ponašanje slobodnih zidara dovelo je dotle da su oni ubrajani u reformatore koji su u 18, 19. i 20. veku aktivno sudelovali u unapređenju vaspitanja i socijalnog blagostanja. Naglašena humanistička orijentacija austrijskih slobodnih zidara doprinosila je i doprinosi slobodnom razvoju ličnosti. Takođe, tokom 250 godina njihovog rada u Austriji, aktivno su brinuli o unutrašnjem socijalnom miru (u okviru ovog vremena, bili su 132 godine zabranjeni) i postali centar humanističke savesti i tolerancije.

SRPSKI SLOBODNI ZIDARI GRADITELJI OTADŽBINE, PROSVETITELJI I DOBROTVORI

PRVE LOŽE

Prve vesti o postojanju slobodnozidarske lože u Beogradu potiču s kraja 18. veka. Sreten Stojković piše u svojoj knjizi „Slobodno zidarstvo – pisma Bratu”, objavljenoj u Beogradu 1883. godine, da se znalo za jednu ložu koja je radila krajem 18. veka. On navodi čak da je njen osnivač i verovatno starešina bio vezir Mustafa Paša, sultanov bliski rođak, u narodu poznat kao „srpska majka”. Takav nadimak je dobio zbog prijateljskog i često zaštitničkog odnosa prema Srbima, ali je zbog toga postao sumnjičav i omrznut kod turskih fundamentalista.

U Turskoj se masonstvo počelo širiti sredinom 18. veka kada je Velika loža Škotske dala prvi patent za osnivanje jedne lože u Smirni. Značajnije širenje masonstvo je

doživelo u Turskoj tek posle Krimskog rata. Velika loža Engleske, Veliki orijent Francuske, Veliki orijent Torina, kasnije Rima, učestvovali su u tome. Pod zaštitom Velike lože Engleske radilo je u Carigradu, Smirni i Efesu ukupno 12 loža, pod zaštitom Velikog orijenta Francuske radilo je 7, a pod zaštitom Velikog orijenta Torina 5 loža. Osim nabrajanih, radile su lože pod zaštitom Velike lože Škotske, Velike lože Hamburga. Lože su radile na jezicima osnivača i na turskom jeziku, članovi su se zaklinjali zavisno od veroispovesti ili na Bibliji, ili na Kuranu. Među članovima se nalazio veliki broj veoma poznatih ljudi i nekoliko najbližih rođaka i sultanove braće.

Srbija je u vreme vezira Mustafa Paše bila deo turske imperije, jedan od njenih pašaluka. Beograd je bio centar i sedište vezirovo. Stoga nije neobično da se masonstvo širilo upravo preko vladajućeg sloja i evropski orijentisanih Srba. Njima valja pridodati i članove diplomatskog kora koji su u tom pogledu pokazali veliku aktivnost.

Pisanih izvora o radu ove prve lože gotovo da i nema. Podaci o njenom postojanju pronađeni su u posrednim izvorima iz kojih saznajemo da su u njoj zajedno radili Turci, Srbi i Grci, pripadnici različitih religija, društvenog položaja i profesija. Stojković navodi da su članovi tih loža bili pored Mustafa Paše i znameniti Srbi: mitropolit Metodije, zatim Janko Katić, jedan od vođa Prvog srpskog ustanka, poznati beogradski trgovac Petar Ičko, zatim čuveni grčki rodoljub i pesnik Riga od Fere. Svi oni su se uključili u aktivnu borbu protiv turske vlasti, a neki su pali mučeničkom smrću.

Takođe i slobodoumni Paša Mustafa strada kao žrtva turskih razbojnika i svojih protivnika 1801. godine. Njegova smrt je veoma uznemirila Srbe i navela ih na spontanu reakciju pravljenja planova za oslobođenje Srbije. U orga-

nizovanju Prvog srpskog ustanka i njegovoj pripremi veliku ulogu su odigrali upravo srpski masoni. Petar Ičko je napustio Beograd i potražio pomoć u Zemunu, potom u Sremskim Karlovcima kod mitropolita Stratimirovića, takođe slobodnog zidara. Usledila je živa diplomatska aktivnost sa ciljem da se pomogne ugroženoj hrišćanskoj braći u Srbiji. Ičko se povezuje sa velikim brojem uglednih ljudi, sa Aleksom Nenadovićem i Jankom Katićem, pripadnicima masonskih loža i Karađorđem koji nije bio slobodni zidar. Rasplamsala se žestoka borba protiv turske okupacione vojske i došlo je do krvoprolića. U njoj je poginuo Aleksa Nenadović. Ičko se uključuje u mirovne pregovore u čemu pokazuje svoju veliku umešnost i odmerenost. Karađorđe ga je zbog zasluga nagradio i imenovao ga za gradonačelnika oslobođenog Beograda.

Od znamenitih Srba slobodnih zidara iz tog vremena posebno se još ističe Dositej Obradović, prvi ministar prosvete u oslobođenoj Srbiji i veliki srpski prosvetitelj i neumorni borac za uspostavljanje srpskog književnog jezika. Postao je slobodni zidar u Trstu u kome je živela prilična srpska zajednica bogatih trgovaca, koji su imali svoju crkvenu opštinu i školu.

Početni neuspeh Prvog srpskog ustanka, zatim Bečki kongres i Sveta alijansa zaustavili su razvoj slobodnog zidarstva u Srbiji. Do obnove rada dolazi tek sredinom 19. veka. Zanimljivo je da iz dopisa austrijskog obaveštajca upućenog nadležnima u Beč saznajemo za ložu u Beogradu pod nazivom „Ali Koč” iz 1852. godine. Njeni članovi su bili zajedno Turci i Srbi. Od poznatih Srba njoj je pripadao Sima Milutinović.

Ne može se sa sigurnošću tvrditi da je knez Mihailo Obrenović bio slobodni zidar, mada nas na takav zaključak navode mnog činjenice. Naime, u vreme njegovog izgnan-

stva imao je vrlo bliske odnose sa italijanskim slobodnim zidarima Garibaldijem i Macinijem. Možda se može smatrati da je osnivanje lože u Beogradu „Svetlosti Balkana” 1876. (Luce dei Balkani), pod zaštitom Velikog orijenta Italije, upravo posledica tih odnosa. Garibaldijevi sledbenici i istomišljenici, među kojima je bio i italijanski konzul u Beogradu Joanini, podržavali su razvoj mlade srpske države. Članovi lože su bile istaknute ličnosti iz politike, školstva, privrede i poznati intelektualci školovani u evropskim državama. Garibaldi i Macini su videli Srbiju kao Pijemont Balkana kome je bila potrebna pomoć u svim sferama ljudskog stvaralaštva i duhovnog uzdizanja.

Iste godine kada je osnovana loža „Svetlosti Balkana”, počinje oslobodilački srpski rat protiv turske vlasti i širenje principa demokratije. Stvaraju se prve političke stranke i obnavlja parlamentarizam proglašavanjem prvog srpskog ustava.

Stojković nas obaveštava o pripadnicima lože. Bila je to prava građanska loža u kojoj su zajedno radili muškarci različitih profesija: trgovci, profesori, lekari, industrijalci, bankari, advokati, slikari, političari. Ukupno ih je bilo 46. Izdvajamo nekoliko značajnih imena: Emilijan Josimović, rektor Velike škole, Stevan Popović, profesor na Velikoj školi, Svetomir Nikolajević, takođe profesor Velike škole, kasnije više puta ministar i sa značajnim pozicijama u srpskom masonstvu.

Emilijan Josimović 1881. godine osniva u Beogradu sa grupom braće drugu srpsku ložu pod imenom „Srpska zadruga”. Neočekivano, ložom su ovladale političke razmirice između radikala i umerenih, tako da je loža prekinula svoj rad već 1882. godine. Odmah potom, usledilo je osnivanje nove lože 1883. godine, pod imenom „Sloga, rad i postojanstvo”. Težnja osnivača je bila da radom, slogom i

postojanošću doprinesu uspehu delovanja i opstajanja svoje lože, u čemu su imali uspeha. Ta loža je trajala dugi niz godina, pored lože „Pobratim” najduže u srpskom masonstvu, od osnivanja do 1939. godine, kada je uspravana zbog nacističke opasnosti. Danas postoji i radi pod zaštitom Regularne Velike lože „Jugoslavija”. Odlaskom radikala, loža je radila na slobodnozidarskim principima i nije dozvoljavala nikakve političke ili verske razmirice među braćom zahvaljujući njenom starešini Mihajlu Valtroviću. Sve tri prethodne lože radile su pod okriljem Velikog orijenta Italije. Uskoro se javlja među srpskim masonima mogućnost dobijanja patenta za rad od Simboličke Velike lože Mađarske. Tu mogućnost je prihvatila nekolicina braće iz lože „Sloga, rad i postojanstvo”, koji su odlučili da osnuju novu ložu. Svetomir Nikolajević i Đorđe Milovanić su otputovali u Budimpeštu da bi tamo bili uzdignuti na stepen majstora. Taj ritualni čin je obavljen u loži „Demokratija” u Budimpešti 1890. Kako je za osnivanje nove lože bilo potrebno pridobiti još nekoliko majstora povelili su se razgovori sa još nekim uglednim građanima iz Srbije. Među njima su bili Stevan Mokranjac (kompozitor), Đorđe Vajfert (industrijalac), Andra Đorđević (profesor univerziteta) i Tihomir Marković (advokat). Oni su inicirani u loži „Demokratija” 4. oktobra 1890, istog dana su unapeđeni u pomoćnike, a uveče uzdignuti na stepen majstora.

Ubrzo zatim je uneto svetlo u novu i najpoznatiju srpsku ložu „Pobratim” 14. februara 1891. godine. Đorđe Vajfert je izabran za starešinu lože i na toj dužnosti će ostati sve do 1899. godine. Velika je njegova zasluga za razvoj lože „Pobratim” koja je neposredno pred njegov odlazak sa položaja brojala oko devedeset članova. Vajfertovim odlaskom, srpsko slobodno zidarstvo je počelo naglo da napreduje i poprima prava masonska obeležja. Njegov doprinos

je ogroman na svim poljima stvaralačkog rada u srpskom društvu. Bio je pokretač mnogih veoma korisnih, dobrotvornih akcija. Neumorno je radio na razvijanju srpskog rudarstva, industrije, bankarstva i međunarodnih veza. Bio je veoma cenjen ne samo među braćom u svetu, već i kao izuzetna ličnost visokih moralnih vrednosti i stvaralačkih sposobnosti. Živeo je po istinskim masonskim principima pomažući siromašnim i nevoljnim, prvi bi priskakao u pomoć svojim priložima za velike poduhvate u izgradnji značajnih i potrebnih institucija, bolnica, škola, domova za slepe i gluvoneme. Sagradio je dve crkve. Dao je novac za kupovinu zemljišta za izgradnju zgrade Srpske akademije nauka i još mnogo toga. Bio je veliki srpski patriota internacionalac, utemeljitelj mnogih značajnih dela i veliki dobrotvor.

OSNIVANJE VRHOVNOG SAVETA DREVNOG I PRIHVAĆENOG ŠKOTSKOG REDA SRBIJE

Politička situacija na Balkanu veoma se uzburkala posle aneksije Bosne i Hercegovine 1908. godine. Srpski slobodni zidari koji su radili pod zaštitom Velike lože Mađarske zahtevali su od svoje mađarske braće da osude taj čin. Međutim, do toga nije došlo. Složena politička situacija se odrazila i na odnose u masonskim obedijencijama. Odnosi sa Velikom ložom Mađarske su prekinuti. Bilo je potrebno naći novo okrilje i novu zaštitu neke od evropskih Velikih loža.

Ponuda je bilo mnogo, kontakti su uspostavljeni sa Velikom orijentom Francuske, Velikom ložom Rumunije, Velikom ložom Hamburga, Vrhovnim savetom Turske i Vrhovnim savetom Grčke. Sve se činilo da se pokrene osni-

vanje Velike lože Srbije. Bilo je predloga da njen Veliki majstor bude kralj Petar I ili njegov sin Aleksandar I Karađorđević za koje postoje ozbiljni argumenti da su bili slobodni zidari.

Kao rezultat međunarodne saradnje srpskih slobodnih zidara počinje loža „Ujedinjenje” sa radom 1909. godine, pod zaštitom Velikog orijenta Francuske. U ložu „Šumadija” svetlo unosi 1910. godine Velika loža Hamburga.

Pod zaštitom Vrhovnog saveta Rumunije 1909. godine, osnovana je u Beogradu radionica Škotskog reda Ružinog krsta.

Slobodnozidarski rad je dobio novi snažan podsticaj za svoje delovanje i svoj razvoj. Loža „Pobratim” je uspešno nastavila sa radom, ali bez zaštite strane Velike lože. Njen starešina Jovan Aleksijević je svojim radom i zalaganjem uz veliku novčanu pomoć Đorđa Vajferta i druge braće uspešno priveo kraju izgradnju prvog srpskog masonskog hrama na Vračaru u koji je uneta svetlost 1912. godine. Hram je projektovao brat arhitekta Pavle Horstig, dok je unutrašnje uređenje uradio brat Bendamin Flajser. Hram je bio veoma lep i savršeno priređen za masonske radove.

Srpski slobodni zidari su prihvatili ponudu Vrhovnog saveta Grčke o osnivanju Vrhovnog saveta Srbije. U Beograd je doputovao specijalni delegat Vrhovnog saveta Grčke J. S. E. Cefalas, zastupnik Velikog komandera i obavio 9. maja 1912. godine proceduru osnivanja Vrhovnog saveta Srbije. Za Velikog komandera i Velikog majstora izabran je Đorđe Vajfert. Na drugom svečanom radu Vrhovnog saveta Srbije, 10. maja 1912. godine, svečano je postavljen Đorđe Vajfert za Najmoćnijeg suverena Velikog komandera i Velikog majstora Vrhovnog saveta Srbije, za vreme od 10. maja 1912. do 30. aprila 1921. godine.

Na zajedničkoj konferenciji loža „Pobratim” i „Šumadija” 10. maja 1912. godine donele su jednoglasnu odluku da rade pod zaštitom Vrhovnog saveta Srbije kao najviše slobodnozidarske vlasti u zemlji.

Na redovnom radu Vrhovnog saveta Srbije od 24. maja 1912. godine odlučeno je da se pozovu lože „Ujedinjenje” i „Sloga, rad i postojanstvo” da priđu pod zaštitu Vrhovnog saveta Srbije. Loža „Sloga, rad i postojanstvo” počela je da radi pod zaštitom Velikog saveta Srbije od 6. septembra 1912. godine, pošto je dobila redovan otpust od Velikog orijenta Italije.

Iste godine sagrađen je velelepni masonski hram na Vračaru u Studeničkoj ulici broj 46.

PRIZNANJE SEVERNE I JUŽNE JURISDIKCIJE VRHOVNOG SAVETA AMERIKE

Predstavnik Vrhovnog saveta Srbije prisustvovao je Međunarodnoj konferenciji Saveznih Vrhovnih saveta Škotskog reda, održanoj od 7. do 12. oktobra 1912. godine u Vašingtonu. Bila je to izuzetna i lepa prilika da se dobije međunarodno priznanje prisutnih Velikih saveta iz celog sveta. Konferenciji su prisustvovali Suvereni Vrhovnih saveta Južne jurisdikcije Džejms Ričardson, Severne jurisdikcije Barton Smit, Kande Džon M. Gibson, Francuske Žan Remon, Švajcarske Pol Etije, Italije Saverio Fera, Meksika Hoze Kastelot, Kube Manuel Kastelanos i zamenici Velikih komandera Argentine, Belgije, Brazila, Gvatemale, Čilea, Kolumbije, Dominikanske Republike, Egipta, Grčke, Paragvaja, Perua, Portugalije, Španije, Turske, Urugvaja, Venecuele, Srbije i Ekvadora.

Sledećeg dana, 8. oktobra, delegat Grčke, br. Aleksandropulos je uveo predstavnika Srbije, Dušana Miličevića, u svečanu salu, vodeći ga za ruku. Suvren Južne jurisdikcije, koji je predsedavao, sopštio je tom prilikom da su Generalni odbor i Konferencija saglasni sa osnivanjem Vrhovnog saveta Srbije, da ga priznaju kao člana Konfederacije i da njenom delegatu daju pravo govora i glasa na konferenciji. U nastavku svog govora predsedavajući je apelovao na prisutne suverene i zastupnike Velikih saveta da odmah razmene međusobna priznanja sa novim Vrhovnim savetom što se potom i dogodilo. Ukupno dvadeset devet Vrhovnih saveta iz celog sveta razmenilo je međusobna priznanja i imenovalo velike predstvanike kao garante prijateljstva sa Vrhovnim savetom Srbije.

Bio je to značajan korak mlade srpske države i njenih slobodnih zidara, jer je ovim priznanjem stekla veoma dobru poziciju u međunarodnoj masoneriji i znatno osnažila veze sa svetom.

VELIKA LOŽA SRBA, HRVATA I SLOVENACA „JUGOSLAVIJA”

Posle Prvog svetskog rata stvorena je nova država Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca u kojoj su se slobodni zidari sva tri naroda sporazumeli da naprave zajedničku Veliku ložu pod nazivom Velika loža Srba, Hrvata i Slovenaca „Jugoslavija”. To se dogodilo na vanrednoj skupštini u Zagrebu 9. juna 1919. godine na kojoj je Veliki majstor Dorde Vajfert održao svoj nadahnuti govor iz koga citiramo njegov početak: „Najmoćniji Neimare i Tvorče cele Vasiona, obdari nas *Mudročću* kojom osnivamo našu građevinu, *Snagom* kojom je podižemo i *Lepotom* kojom je

resimo. Olakšaj rad kojim će Kraljevska Umetnost da otvori nov put narodu troimenom, ali jednorodnom, i po krvi, i po jeziku, i po istorijskoj prošlosti. Pomozi da se prebrode političke i verske prepone među nama, te da, vazda obgrljeni čvrstim i bratskim lancem, radimo složno, za dobro naše Otadžbine, za sreću celog čovečanstva.”

Naši slobodni zidari odigrali su veoma važnu ulogu u stvaranju svoje nove domovine: Tako je Dušan Miličević, dugogodišnji starešina lože „Sloga, rad i postojanstvo” (1913-1929), a potom i Veliki majstor Velike lože „Jugoslavija” (1934-1939), posle iscrpljujućih borbi i prebacivanja preko Albanije dospeo po nalogu lekarske komisije na lečenje u Francusku. Za vreme boravka u Parizu razvio je vrlo živu aktivnost u tamošnjim ložama u korist naše nacionalne stvari, kako u Parizu tako i u celoj francuskoj masoneriji, tražeći pomoć za naš potlačeni narod. O tome piše njegov nećak Đura Popović sledeće: „Zbog tog korisnog nacionalnog rada Nikola Pašić ga je zadržao u Parizu i posle demobilizacije, sve do 5. juna 1920. godine... On mi pokazuje pismo koje je dobio od predsednika Vilsona u aprilu, kojim mu se zahvaljuje na *adresi* koju mu je on predao u ime srpskih slobodnih zidara u odbranu jugoslovenskih nacionalnih prava... On je tu adresu, kaligrafski ispisanu na pregamentu, predao pukovniku Hausu, članu američke delegacije na Konferenciji mira i ličnom prijatelju i savetniku predsednika Vilsona... Rezultat njegove akcije je rezolucija povoljna po našu nacionalnu tezu samoopredeljenja naroda.”

Naši masoni su bili uvek lojalni svojoj državi i vlasti i nisu se uplitali u političke rasprave, jer je to inače bilo zabranjeno na radovima lože. Velika zasluga je upravo Dušana Miličevića kao Velikog mastora što se u Konstituciji Velike lože nalazi rodoljubivi tekst koji glasi: „Masoni

Jugoslavije ljube svoju otadžbinu; oni su joj odani i verni. Oni smatraju svojom zapovednom dužnošću da brane njenu slobodu, samostalnost i nepovredivost njene celine, saradujući na podržavanju unutrašnjeg reda i mira – rečju, pismom i delom.”

Isto tako je bila veoma važna i međunarodna orijentacija naše masonerije i njena povezanost sa demokratskim svetom. O tome svakako svedoči saradnja sa međunarodnom slobodnozidarskom asocijacijom A.M.I. i njenim brojnim aktivnostima u korist svetskog mira u kojima učestvuju naši slobodni zidari sa zapaženim doprinosima.

Promenom imena države promenilo se i zajedničko ime Velike lože u Velika loža „Jugoslavija”. Pod njenom zaštitom su radile u početku tri lože u Srbiji: „Pobratim”, „Šumadija” i „Sloga, rad i postojanstvo”; tri u Hrvatskoj: „Maksimilijan Vrhovac”, „Ivan grof Drašković” i „Budnost”. Broj loža se stalno povećavao i dosegao brojku od trideset sa preko dve hiljade članova. U Beogradu su radile lože: „Šumadija”, „Pobratim”, „Sloga, rad i postojanstvo”, „Dositej Obradović”, „Istina”, „Preporodaj”; u Novom Sadu: „Mitropolit Stratimirović”; u Nišu: „Nemanja”; u Subotici: „Stvaranje” i „Stella Polaris”; u Vršcu: „Aurora”; u Zrenjaninu: „Vojvodina”. Pod njenom jurisdikcijom su radile još i sledeće lože i venčiči: „Pravednost”, „Perun”, „Budućnost”, „Sloboda”, „Mir”, „Pomoravlje”.

Veoma veliki broj ugledne braće u srpskoj i masoneriji drugih naroda u okviru zajedničke države Jugoslavije omogućili su brz napredak i uspešan rad. Njen ugled u svetu je bio veliki i o njoj se govorilo sa puno uvažavanja. Braća su se ponašala poštujući osnovne masonske principe o slobodi, jednakosti, bratskoj ljubavi, pravičnosti i istinitosti. Pristizala su međunarodna priznanja i mnoge važne međunarodne akcije poveravane su Velikoj loži „Jugosla-

vija". Ona je bila domaćin mirovnom Kongresu 1926. godine uz prisustvo velikog broja predstavnika iz dvadesetak Obedijencija iz Evrope i Amerike. Razvojem političke situacije u Evropi i nacističke opasnosti koja je postala sve očiglednija i uznemiravajuća, slobodni zidari se ponovo okupljaju u Beogradu 1934. godine u mnogo većem broju, i upućuje apele za mir u svetu i toleranciju među narodima.

Pored borbe za međunarodno razumevanje i mir u svetu naši slobodni zidari su ostvarili zavidne rezultate u oblasti doborčinstva i ljubavi prema nemoćnima i siromašnim ljudima. Njihovom zaslugom i velikom materijalnom pomoći stvorene su mnogobrojne dobrotvorne ustanove u Beogradu: dom i obrazovni centar za siročad iz južne Srbije „Društvo Sveti Sava”, ustanova za gluvonemu decu „Kralj Dečanski”, fondacija za pomoć ratnim invalidima i deci „Sveti Đorđe”, ustanova za podelu hleba nezaposlenima „Nasušni hleb”. Osnovani su savezi za borbu protiv prosjačenja i antituberkulozni savez. U Zemunu je njihovim zalaganjem i sredstvima otvoren dom za slepe i obrazovni centar za mlade. U zajednici i uz veliku pomoć Edinburškog i Londonskog saveta škotskih žena, beogradski slobodni zidari finansiraju izgradnju Bolnice za žene i decu u Tiršovoj ulici u Beogradu koja i danas postoji.

Na ovom mestu valjalo bi pomenuti samo nekoliko imena zaslužnih srpskih slobodnih zidara: Adanja Solomon, Adanja Sima, Akeksijević Mita, Aleksić Jovan, Andrić Ivo, Arandelović Dragoljub, Bajlioni Jakob, Bajlioni Mihajlo, Bakotić Lujko, Banjanin Jovo, Bartoš Milan, Belić Aleksandar, Belić Jovan, Binički Stanislav, Vajfert Đorđe, Valtrović Božidar, Vojinović Branislav, Šleng Ignjat, Vukdragović Mihajlo, Dimitrijević Raško, Dobrović Petar, Đaja Ivan, Đermanović Gojko, Đonović Nikola, Đurić Miloš, Erdeljanović Jovan, Zelekić Božidar, Ibrovac Miodrag,

Jevtić Bogoljub, Jevtić Borivoje, Jovanović Aleksandar, Jovanović Jovan, Kalodera Niko, Kašanin Milan, Koen Leon, Konstantinović Mihailo, Križanić Pjer, Magarašević Mita, Marković Tihomir, Milivojvić Miloje, Milošević Ma-ta, Mokranjac Stevan, Nedeljković Milan, Nedeljković Stanoje, Nikolić Jovan, Novak Viktor, Petrović Veljko, Plaović Raša, Popović Daka, Prica Bogdan, Ribar Ivan, Stijović Rista, Stipčević Niko, Tanović Jovan, Tartalja Gvido, Tartalja Ivo, Todorović Kosta, Torbarina Sima, Čo-rovnić Vladimir, Čelebonović Marko.

Profesionalno su se veoma razlikovali i praktično predstavljali čitav spektar zanimanja: činovnici, profesori, bankari, trgovci, industrijalci, oficiri, sveštenici, rabini, in-ženjeri, glumci, muzičari, slikari, vajari, književnici, foto-grafi, stolari, juveliri, policajci, advokati, arhitekta, lekari, apotekari, novinari, sudije, diplomate, hotelijeri, generali...

Velika loža Jugoslavija i sve lože u njenom sastavu odlučile su da od 5. avgusta 1940. godine uspravaju svoj rad zbog neposredne ratne opasnosti i otvorenih Hitlerovih pretnji. Slobodni zidari u okupiranoj Evropi bili su izloženi progonima, deportacijama u logore smrti, ubistvima, odu-zimanju imovine i neprestanoj torturi i velikom strahu za svoj i život čitave porodice. Mnogi su se uključili u naci-onalni pokret otpora; vojna okupacija Srbije, građanski su-kobi između Titovih komunista i Dražinih četnika doveli su do pogubljenja velikog broja slobodnih zidara. Stvara-njem FNR Jugoslavije nastavljeni su progon i tortura slo-bodnih zidara, rad im je bio strogo zabranjen.

OBNAVLJANJE RADA POSLE PEDESETOGODIŠNJE ZABRANE

Političke prilike u istočnoj Evropi i u Jugoslaviji su se menjale u pravcu prihvatanje demokratskih standarda i višepartijskog sistema. Time su se stvorili uslovi za obnavljanje slobodnozidarskog rada. Pripremne radnje su obavljene službenom registracijom tri srpske lože u Beogradu: „Pobratim”, „Sloga, rad i postojanstvo” i „Maksimilijan Vrhovac”. Ujedinjena Velika loža Nemačke na čelu sa Velikim majstorom Ernstom Valterom je ponudila patent za obnavljanje rada Velike lože „Jugoslavija”. Sam čin obnavljanja rada je ceremonijalno obavljen 23. juna 1990. godine u Sava Centru u Beogradu uz prisustvo velikog broja zvanica. Za Velikog majstora je izabran Z.N. Time je označen nov početak uz priznanja Ujedinjene Velike lože Nemačke i još nekih Velikih loža iz Amerike, nakon čega je usledila velika pomoć braće iz inostranstva.

S obzirom da je Veliki majstor Z. N. prekršio masonska pravila, jedan deo bratstva, kome je bilo istinski stalo do pravog i suštinskog obnavljanja slobodnog zidarstva u sopstvenoj domovini, odlučio se na stvaranje nove regularne masonerije i sazvao Godišnju skupštinu 14. marta 1993. u Riminiju u Italiji (ratovi u zemlji su onemogućili njeno održavanje u bilo kom delu zemlje). Tada je izabrano novo rukovodstvo sa novim Velikim majstorom D. T., a loža je dobila ime Regularna Velika loža „Jugoslavija” i pod tim imenom službeno registrovana kod organa vlasti u Beogradu. Ujedinjena Velika loža Nemačke je odmah priznala novu masonsku vlast, a bivšeg Velikog majstora Z.N. isključila iz masonskog bratstva za sva vremena.

Regularna Velika loža „Jugoslavija” dobila je najvažnija priznanja iz preko 80 Velikih loža u svetu, a među

njima i priznanje majke svih loža Ujedinjene Velike lože Engleske, kao i gotovo svih evropskih regularnih i međunarodno priznatih loža. Ona predstavlja jedinu regularnu masonsku vlast u Srbiji i Crnoj Gori. Pod njenom zaštitom dans radi osamnaest loža, od kojih tri u Crnoj Gori: „Pobratim”, „Maksimilijan Vrhovac”, „Svetlosti Balkana – Garibaldi”, „Montenegro”, „Mitropolit Stratimirović”, „Vuk Karadžić”, „Libertas”, „Dositej Obradović”, „Vojvodina”, „Stvaranje – Alkotaš”, „Dunav”, „Amadeus”, „Mihajlo Pupin”, „Nemanja”, „Singidunum”, „Istina”, „Luča mikrokozma”, „Zora”.

Slobodni zidari pod zaštitom Regularne Velike lože „Jugoslavija” svoj rad kreiraju na starim masonskim principima slobode, tolerancije, vere u Boga, bratstva, pravde, istine, duhovnog samousaršavanja, dobročinstva i ljubavi prema svim ljudima. Oni se zaklinju na lojalnost svojoj otadžbini, čuvanje svoje porodice i unapređenje društva svih ljudi.

POGOVOR

Uvek je nezahvalno davati prognoze. Najjednostavniji metod da se nešto prognozira u budućnosti jeste da se proračunaju glavne linije i tendencije. Svi smo mi obavešteni o stanju sveta preko medija.

Da bismo ga kratko opisali dovoljno je reći da svet razdiru veoma jake tenzije, antagonizmi, odnosno sukobi koje ovde ne treba ponovo navoditi.

Kakve su šanse slobodnog zidarstva u ovakvom svetu?

Najpre moramo da zaključimo da slobodno zidarstvo nema nikakvu političku, ekonomsku, konfesionalnu, religioznu moć. Čitalac ove knjige zna da slobodno zidarstvo nije nikakava partija, religija, zamena za religiju, nikakava sekta, filozofija i nikakav klub. On je razumeo da se ovde radi o duhovnom i životnom stilu koji ima za cilj da se postigne najpre u najužem okruženju, a u najboljem slučaju u društvu visoki stepen harmonije. Ne može da bude težnja čitavog čovečanstva da se iscrpljuje u „većitim” borbama, ne može da bude smisao stvaranja kretanje čovečanstva i njegovog životnog prostora, zemlje, ka samouništenju.

Stil života i rada slobodnih zidara podaruje humanost i toleranciju.

Ova dva stava ne mogu tako lako da se postignu u životu ni u odnosu prema svom okruženju kako u sadašnjosti tako ni u budućnosti. Međutim oni su, kako ja to vidim, jedina garancija opstanka. Svima nama je odavno postalo jasno da bez mira među velikim religijama i mnogim etničkim grupama ne može da bude blagotvornog razvoja. Mnogo se pričalo o tome da nam predstoji borba među pojedinim svetskim kulturama. Oskar Virt, slobodnozidarski mislilac, s pravom smatra da slobodnozidarsko učenje i kultura mogu da promene svet, ukoliko se pridržavamo njegovih principa. To naravno važi i za velike svetske religije. Naša civilizacija se istinski veoma razvila u poslednja četiri veka, ali njen moralni razvoj kao i svakog pojedinca i celog društva nije pratio taj tempo.

Zašto bismo poklonili toliko poverenje, uložili toliku nadu u relativno malo, samo nekoliko miliona veliko bratstvo, koje uz to deluje i može da postoji samo u demokratiskim zemljama? Odgovor je iznenađujuće jednostavan:

Slobodno zidarstvo ni u jednoj svojoj akciji ne teži da osvoji moć nad ljudima. Jedino ono ima za cilj samovaspitanje pri čemu njen razum, mudrost i kontrolisana emocija uvek stoje na raspolaganju u sve većem obimu. Spoznajnom čoveku mora da bude jasno da se do promene u svetu može jedino doći, ako se promeni u njemu svaki pojedinac, svaka individua. Slobodno zidarstvo ima za cilj da se čovečanstvo sagleda kao jedna porodica. Iako to može da izgleda kao utopija, valjalo bi da se prisetimo da su naše visoke kulture jedva nekoliko milenijuma stare i da se vaspitanje ljudskog roda (velike reči, ali veoma značajne) ne može meriti decenijam, čak ni vekovima. Možda će čitaocu izgledati kao fantazija stremljnje ciljevima u okviru

jedne ili dve generacije. Ipak, slobodni zidar sebe smatra građevinskim kamenom hrama čovečnosti, čije će postojanje biti važno i u dalekoj budućnosti. Ukratko: Razvoj slobodnog čoveka na dobrom glasu kao harmonične ličnosti, koja ne zavisi od volje drugih, obezbeđuje takođe harmoničan razvoj društva u kome mi živimo.

Ne bi trebalo da se prećuti da tražilac koji ima nameru da pride slobodnozidarskom savezu mora o tome dobro da razmisli. Ne bi trebalo da se prećuti da slobodnom zidaru članstvo u savezu ne donosi nikakve materijalne prednosti. Ali treba da se kaže da će on, ukoliko ozbiljno shvata slobodno zidarstvo, vrlo brzo osetiti ogromno obogaćenje svog duhovnog, emocionalnog i estetskog života. On će doduše morati da računa na to da će čim bude iniciran morati da otpočne novi život po principima koje je sam odabrao.

25

SLOBODNO ZIDARSTVO DANAS

Kao što većina ljudi želi da sazna svoje poreklo i svoju prošlost, tako su isto za svoje poreklo i svoju istoriju zainteresovana pravna lica u koja se ubrajaju i udruženja građana, utoliko više ukoliko su uticajnija, cenjenija i slav-nija. Značajne ličnosti u prošlosti i sadašnjosti sigurno da doprinose stvaranju slike i svesti o njihovoj važnosti.

Već same korice ove knjige pokazuju znamenite ličnosti koje su bile slobodni zidari i koje su svojim delima neprestano doprinosile opštoj kulturi čovečanstva. Lista poznatih i značajnih pripadnika ovog pokreta mogla bi se višestruko dopuniti.

Svaki masonski leksikon beleži iznenađujuće veliki broj takvih ličnosti.

Međutim, nije dovoljno da se čovek greje samo na suncu prošlosti, to bi bilo očigledno malo za sadašnjost i budućnost. Odgovor na pitanje šta je to bilo toliko atrak-tivno u slobodnom zidarstvu da je ono ove ljude privuklo na taj način, može se dobiti velikim delom iz njihovih dela i njihovog rada. Za to je naravno potrebno vreme, što za

čoveka koji se nalazi na odogovornom mestu u svojoj profesiji, ne izgleda baš da ga je uvek moguće pronaći. Nisu svi slobodni zidari svoje poštovanje i svoje ubeđenje prema slobodnom zidarstvu pretvarali u dela u kojima se odslikavaju slobodnozidarski visoki etički principi kao što je to uradio kompozitor Mocart u svojoj operi „Čarobna frula” (zajedno sa libretistom Šikanederom) ili nemački pesnik Lesing u svojoj drami „Natan mudri” ili u svom dijalogu „Ernst i Falk”.

Kad se pogleda unazad tri veka, kada se pojavio veliki broj istinski velikih ličnosti koje su bile i slobodni zidari, postavlja se danas pitanje da li je to vreme otišlo zajedno sa tim ljudima koji su tada bili potrebni.

Da bismo pitanje više približili, da li slobodno zidarstvo ima smisla danas i u budućnosti, naka nam posluži opis u jednom leksikonu u čiju objektivnost jedva može da se sumnja. Nemački konverzacioni leksikon „Brockhaus-Enzyklopädie” opisuje slobodno zidarstvo na sledeći način:

„Slobodno zidarstvo je međunarodni pokret humanističkog opredeljenja, koje se slobodnim zidarima prenosi u njihovim ložama putem ritualnih radnji. U poštovanju prema ljudskom dostojanstvu, slobodni zidari se zalažu za toleranciju, slobodan razvoj ličnosti, dobročinstvo i opštu ljubav prema ljudima.

U tom smislu, ono pokušava da se obrati pojedincu i da ga obrazuje. Osnovu slobodnog zidarstva čini uverenje da bi se svi konflikti mogli rešiti bez razarajućih posledica ukoliko bi se izgradio neophodan odnos poverenja među ljudima. Samospoznaja stečena u bratskoj zajednici tokom radova u hramu trebalo bi da istovremeno izoštrava savest i odgovornost prema državi i društvu. Aktivni član lože svrstava se uz pomoć simbola ritualnih radnji u zakonomernosti univerzuma i trebalo bi da na taj način uči da oblikuje

svoj život neprestanim delanjem iz više svesti. Svaki rad ima karakter svečanosti. Običaji slobodnih zidara vode poreklo iz graditeljskih radionica.

Susreti 'braće' članova, koje oni nazivaju 'radovima', organizuju se već prema tradiciji zemlje maksimalno jednom nedeljno i u centru tih radova – tako je u nemačkim, austrijskim i švajcarskim ložama – nalazi se obrada jedne određene teme, takozvanog graditeljskog plana, o kojoj se posle rada u hramu, kako se naziva mesto gde se rituelno radi, vodi među braćom diskusija.”

Istorija čovečanstva jasno pokazuje da je samo kod malog broja zemalja bilo vrlo malo mirnih epoha bez ratnih sukoba, tako da je naš sopstveni život suočen sa sumornim iskustvima. Pod takvim okolnostima je teško oblikovati i razvijati sopstvenu ličnost koja bi bila slična ili približna onoj idealnoj, homogenoj stereometrijskoj slici – kao nekom ravnostranom kvadratu.

U ložama 21. veka razgovara se o sadržajima i granicama tolerancije, o suštini opšte ljubavi prema ljudima, srži i mogućnostima slobodnog razvoja svakog čoveka i uvek će iznova biti to predmet kritičkog razmatranja.

Vera u to da je svaki pojedinac u toku svog života kao i ljudsko društvo uopšte sposobno da ispuni svoje neophodne obaveze pruža slobodnom zidarstvu dvostruki okvir: rad na samome sebi i iz samoga sebe za društvo koje pretpostavljamo da nikada neće biti u savršenom stanju.

Pretpostavka nam je bliska i prava je stvar da se jedan tako oformljeni duh povezuje sa elementarnim zahtevima vremena prosvećenosti kao što su sloboda, jednakost i bratstvo. Upotrebili smo sveobjedinjujući izraz „prosvećenost”, koji se može tumačiti kao stremljenje za oslobođenjem od sopstvene nedoraslosti. Izgleda da je čoveku imanentna njegova nezasitost u težnji za stalnim napret-

kom, pre nego preuzimanje muke i tereta. Od svakog čoveka se zahteva da neprestano radi na sebi samom, tako da stanje u jednom društvu može da se meri blagostanjem svakog njegovog člana, a rezultat toga je beskrajno usavršavanje. Prosvেćenost – volja i duh koji se nalaze u pozadini rada na sebi i na društvu, ne može nikada biti doseguta, već je to stalni proces kome su neprestano potrebni novi impulsi. Slobodni zidar ne menja društvo nasilnim putem, ne pozivom ili učešćem u revoluciji, već doprinosi promeni društva tako što će svoju neprestano delajuću ličnost prilagoditi mogućnostima mirnog razvoja.

Naslov knjige „Zavera za dobro”, koja je objavljena povodom četrdeset godina postojanja lože „Kod tri stuba na jugu” (Zu den drei Säulen im Süden), u kojoj nema religije niti bilo kakve dogme, mogao bi biti neka vrsta ključa za razumevanje slobodnog zidarstva. U austrijskom rituelu prvog stepena, takozvani prvi nadzornik odgovara na pitanje starešine o svrsi slobodnozidarskog rada, koja se sastoji u tome „što prosvetljava duh i greje srce prema svemu što je dobro, istinito i lepo.” Nama nije poznata sveobuhvatna definicija dobra, mi takođe ne znamo šta je zapravo istina, kao što nije moguće postaviti tačan opis lepoga. Međutim, moguće je pronaći zajedničko mišljenje o onome što smo propustili, nismo rekli i nismo uradili. Mogu li reč, delo ili propust da odslikavaju ono što naš duh nosi kao predstavu o „dobrom, istinitom i lepom”.

Slobodni zidar uvek sebi ponavlja „kritičko pitanje” da li se njegovo govorenje, njegovo delanje ili njegovi propusti mogu meriti masonskim vrednostima koliko god odgovori bili zadovoljavajući. Što su ljudi sada ili u buduće spremniji da sebi postavljaju kritičko pitanje utoliko će biti bolje stanje u tom društvu i kao krajnji cilj u čovečanstvu.

Sve do u sadašnjost, istorija čovečanstva je prepuna nebrojenih i neizmernih zlodela nastalih zbog oklevanja sistema i individua jer, u odsudnom trenutku, nije postavljeno kritičko pitanje, već je potisnuto. Za sadašnjost i za budućnost će važiti isto pravilo, ukoliko bude nedostajalo hrabrosti i razumevanja za ovo pitanje. Slobodni zidari žele da ga približe svakom društvu.

Nikolaus Švercler

SPISAK FOTOGRAFIJA

1. Bendžamin Frenklin
2. Džordž Vašington
3. Gothold Efraim Lesing
4. Jozef Hajdn
5. Johan Volfgang Gete
6. Volfgang Amadeus Mocart
7. Aleksandar Puškin
8. Ivan Turgenjev
9. Simon Bolivar
10. Đuzepe Garibaldi
11. Đakomo Pučini
12. Dositej Obradović
13. Mitropolit Stratimirović
14. Đorđe Vajfert
15. Stevan Mokranjac
16. Vinston Čerčil

HRONOLOGIJA

1717. Četiri engleske lože udružuju se i prave prvu Veliku ložu u svetu.
1723. Objavljena je Konstitucija Džejmisa Andersona (Stare dužnosti).
1724. Osnovana je Velika loža Irske.
1725. Englski emigranti osnovaju prvu ložu u Parizu.
1728. Osniva se prva loža na evropskom kontinentu u Madridu. Englez je njen osnivač.
1730. Engleski useljenik osniva prvu ložu u Severnoj Americi; osniva se prva engleska kolonijalna loža na indijskom potkontinentu.
1731. Franc Stefan od Lotringije (od 1737. suprug Marije Terezije, od 1745. rimsko-nemački car Franc I) postaje član lože engleskih poslanika u Hagu.
1731. Englezi osnivaju u Rusiji prvu ložu (St. Peterburgu); u to vreme pod engleskom Velikom ložom radi 104 lože.
1733. Osniva se prva loža u Firenci.
1735. Osniva se prva loža u Pragu.
1736. Osniva se Velika loža Škotske.
1737. Osniva se prva loža u Hamburgu (od 1740 pod imenom Absalom); zabrana slobodnog zidarstva u Francuskoj i Toskani.
1738. Princ naslednik krune Fridrih (od 1740 kralj Fridrih II, Veliki) primljen je u članstvo u svojoj rezidenciji u Rajnsbergu; papa Klement XII prvi put objavljuje protiv slobodnog zidarstva bulu „In eminenti”,

kojoj slede mnoge druge tokom narednih decenija od drugih papa; zabrana slobodnog zidarstva u Hamburgu, Veneciji, Španiji, Portugalu i Poljskoj.

1739. Inkvizicija progoni slobodne zidare u severnoj Italiji, Španiji i Portugalu.
1740. Kralj Fridrih II Veliki – osniva u Berlinu ložu (kasnije Veliku ložu) „Aux Trois Globes” (Kod tri globusa) i javno priznaje svoje članstvo u savezu slobodnih zidara.
1742. Osnivanje prve lože u Beču, lože „Kod tri topa”, koja se naredbom Marije Terezije zatvara posle tri meseca, ali se pretpostavlja da je i dalje radila.
1747. Osnivanje prve lože u Lembergu.
1748. Zabrana slobodnog zidarstva u Turskoj.
1751. Osnivanje druge lože u Londonu, kasnije nazvane „Ancients”, koja stoji naspram one osnovane 1717. pod nazivom „Moderns”.
1754. Osnivanje „Stroge opservacije” u Nemačkoj.
1755. Osnivanje Velike lože u Francuskoj.
1756. Osnivanje Velike nacionalne lože Holandije.
1759. Osnivanje prve lože u Glini (danas R Hrvatska).
1766. Marija Terezija zabranjuje svim državnim činovnicima članstvo u slobodnozidarskim i rozenkrojcerskim društvima; Johan Gotfrid Herder je primljen u ložu „Kod mača” (Zum Schwert) u Rigi.
1770. Osnivanje Velike zemaljske lože slobodnih zidara Nemačke u Berlinu pod vođstvom Johana Vilhelma Kelnera fon Cinendorfa po ritualu koji je on lično modifikovao po švedsko-hrišćanskom učenju.
1771. Lesingov prijem u ložu „Kod tri ruže” (Zu den drei Rosen) u Hamburgu.

1773. Osnivanje Velikog orijenta Francuske.
1775. Osnivanje Draškovićeve Opservancije u Mađarskoj.
1776. Car Josif II odbija da postane slobodni zidar; američka Deklaracija o nezavisnosti; osnivanje reda iluminata.
1777. Osnivanje austrijske Provincijske Velike lože pod okriljem Velike zemaljske lože slobodnih zidara Nemačke; osnivanje prve lože u Insbrodu.
1778. Francuski filozof Volter postaje slobodni zidar u Parizu.
1780. Gete postaje slobodni zidar u Vajmaru.
1781. Osnivanje lože „Kod istinskog jedinstva” (Zur wahren Eintracht); Ignac fon Born uvodi od 1782. takozvane „lože vežbaonice”).
1782. Prva loža u Štajerskoj (osnovana u Mariboru, preseljena 1783. u Grac).
1783. Osnivanje loža u Insbrodu, Klagenfurtu, Lincu, Salzburgu, Beču i u naslednim zemljama Habsburgovaca.
1784. Osnivanje Velike lože Austrije sa sedam Provincijskih Velikih loža za Austriju i nasledne zemlje Habsburgovaca; Mocart postaje član slobodnih zidara u Beču; izborni knez Bavarske Karl Teodor zabranjuje sva tajna udruženja; osnivanje Velikog orijenta Poljske i Litvanije; u Beču se prvi put izdaje „Slobodnozidarski žurnal” (Journal für Freimaurer); prvi put se osniva jedna loža za obojene (Prince Hall Lodge).
1785. Jozef Hajdn i Leopold Mocart postaju slobodni zidari u Beču; Car Josip II objavljuje dekret br. 1043 (Handbillet „Freimaurer Patent”) o ograničavanju broja loža.

1791. Praizvedba Mocartove opere „čarobna frula” u Beču.
1794. Uspavljivanje poslednje preostale aktivne lože u Austriji.
1795. Zabrana masonskih sastanaka u naslednim zemljama Habsburgovaca i Mađarskoj.
1798. Osnivanje treće pruske Velike lože Royal York pod imenom Prijateljstvo u Berlinu; Edikt kralja Fridriha Vilhelma III o zabrani svih tajnih društava sa izuzetkom tri postojeće staropruske Velike lože i njihovih sestrijskih loža.
1801. Franjo II zabranjuje svojim činovnicima članstvo u tajnim udruženjima; U Čarlstonu (SAD) osnivanje prvog Najvišeg saveta starog i prihvaćenog (škotskog) rituala, potom nazvanog kao „Mother Council of the world”.
1803. Car Aleksandar I ukida zabranu loža u Rusiji.
1811. Osnivanje Velike lože u Hamburgu, Bajrojt u i Saksioniji.
1813. Dve Velike lože Engleske („Moderns” i „Ancients”) spajaju se u jednu Ujedinjenu Veliku ložu Engleske.
1814. Zabrana loža u Italiji i Španiji.
1823. U Nemačkoj se Eklektički savez konstituiše kao Velika loža; osnivanje prve južnoameričke Velike lože u Brazilu.
1824. Osnivanje prve Velike lože Centralne Amerike na Haitiju.
1829. Osnivanje Velike lože „Kod sunca” (Zur Sonne) u Bajrotu.
1841. Franc List postaje slobodni zidar u Frankfurtu na Majni.
1844. Osnivanje švajcarske Velike lože „Alpina”.

Velike lože „Kod jedinstva” (Zur Eintracht)

Velike zemaljske lože Danske.

Velikog orijenta Portugalije.

Velikog orijenta Italije.

Velikog orijenta Grčke i Velikog orijenta

Velike lože Mađarske za tri jovanovska

prve austrijske „pogranične lože” zbog

propisa za udruženja u Austriji i Mađarskoj:

udruženje u Beču, ritualni rad na mađarskom

1918. ukupno je osnovano 16 ovakvih loža;

Velikog orijenta Mađarske.

ovana loža „Svetlosti Balkana” u Beogradu pod

Velikog orijenta Italije i Velikog majstora

baldija i zamenika Macinija.

ki orijent Francuske odvaja se iz regularnog ma-

stva.

iva se druga srpska loža „Srpska zadruga” u Be-

radu pod okriljem Velikog orijenta Italije.

novana loža „Sloga rad i postojanstvo” u

Beogradu pod okriljem Velikog orijenta Italije.

osnovana prva Velika loža Australije.

pajanje dve slobodnozidarske institucije u Mađar-

koj u jednu Simboličku veliku ložu Mađarske.

Osnivanje Velike zemaljske lože Norveške; pod ok-

riljem Velike simboličke lože Mađarske osnovana u

Beogradu loža „Pobratim”.

Osniva se loža „Nemanja” u Nišu uz pomoć braće iz

lože „Pobratim”.

1846. Osnivanje Velike lože „Kod jedinstva” (Zur Eintracht) u Darmštatu.
1858. Osnivanje Velike zemaljske lože Danske.
1859. Osnivanje Velikog orijenta Portugalije.
1861. Osnivanje Velikog orijenta Italije.
1868. Osnivanje Velikog orijenta Grčke i Velikog orijenta Španije.
1870. Osnivanje Velike lože Mađarske za tri jovanovska stepena.
1871. Osnivanje prve austrijske „pogranične lože” zbog različitih propisa za udruženja u Austriji i Mađarskoj: profano udruženje u Beču, ritualni rad na mađarskom tlu, do 1918. ukupno je osnovano 16 ovakvih loža; osnivanje Velikog orijenta Mađarske.
1876. Osnovana loža „Svetlosti Balkana” u Beogradu pod okriljem Velikog orijenta Italije i Velikog majstora Garibaldija i zamenika Macinija.
1877. Veliki orijent Francuske odvaja se iz regularnog masonstva.
1881. Osniva se druga srpska loža „Srpska zadruga” u Beogradu pod okriljem Velikog orijenta Italije.
1883. Osnovana loža „Sloga rad i postojanstvo” u Beogradu pod okriljem Velikog orijenta Italije.
1884. Osnovana prva Velika loža Australije.
1886. Spajanje dve slobodnozidarske institucije u Mađarskoj u jednu Simboličku veliku ložu Mađarske.
1891. Osnivanje Velike zemaljske lože Norveške; pod okriljem Velike simboličke lože Mađarske osnovana u Beogradu loža „Pobratim”.
- 1892 Osniva se loža „Nemanja” u Nišu uz pomoć braće iz lože „Pobratim”.

- 1896 Antimasonski kongres u Trijentu sa centralnom temom o Leu Takslu, koji od 1885. objavljuje antimasonske knjige, ali se sam otkriva kao prevarant.
1897. Antimasonski dan u Beču kome predsedava kardinal Anton Gruša.
1903. Otvaranje svetskog masonskog poslovnog centra u Švajcarskoj.
1905. Osnivanje Universala Framasona Ligo, udruženja masona koji govore esperanto jezikom iz koga izrasta 1913. Univerzalana slobodnozidarska liga (UFL) kao međunarodno udruženje slobodnih zidara; u Beču Carski sud ne dozvoljav osnivanje slobodnozidarskih loža.
1907. Osnivanje slobodnozidarskog saveza „Kod izlazećeg sunca” (Zur aufgehenden Sonne) u Nirnbergu.
1909. Osnivanje lože „Ujedinjenje” u Beogradu pod zaštitom Velikog orijenta Francuske; osnovana u Beogradu radionica Ružinog krsta za rad po sistemu Škotskog rituala do 18. sepena pod zaštitom Vrhovnog saveta Rumunije.
1910. Osnivanje lože „Šumadija” pod zaštitom Velike lože Hamburga.
1912. Počeo rad Vrhovnog saveta škotskog rituala Srbije pod zaštitom Vrhovnog saveta Grčke; Uneta svetlost u novosagrađeni masonski hram u Beogradu na Vračaru.
1913. Osnivanje Velike nacionalne lože Francuske.
1918. Osnivanje Velike lože Beča ujedinjenjem 14 pograničnih loža.
1919. Osnivanje Velike lože „Jugoslavija” u Zagrebu; Službeno raspuštanje Simboličke Velike lože Mađarske.

1920. Osnivanje (na nemačkom jeziku) Velike lože „Lesing kod tri prstena” (Lessing zu den drei Ringen) u Čehoslovačkoj; osnivanje norveške Velike lože „Polarstjernen”.
1921. Osnivanje Association Maconnique International (AMI), međunarodnog udruženja Velikih loža; osnivanje Nacionalne Velike lože Poljske.
1923. Osnivanje Nacionalne Velike lože Čehoslovačke. Osnivanje Nacionalne velike lože Rumunije.
1925. Zabrana slobodnog zidarstva u Italiji; osnivanje Velike lože Finske; osnivanje Velikog orijenta Rumunije.
1929. Ujedinjena Velika loža Engleske objavljuje osam osnovnih principa („Basic Principles”) kao osnove priznanja neke Velike lože (1989 izdanje obnovljeno).
1930. Osnivanje Simboličke Velike lože Nemačke.
1933. Nemačke lože se same gase ili pokušavaju preimenovanjem da se održe kao nacionalno-hrišćanski red; 1934-46 vlastodršci zabranjuju i njih.
1937. U Švajcarskoj na referendumu građani se izjašnjavaju protiv zabrane slobodnog zidarstva.
1938. Zabrana slobodnog zidarstva u Austriji.
1940. Pod pritiskom Hitlera i Musolinija zabranjen je rad svih loža u Jugoslaviji.
1945. Početak uspostavljanja rada masonskih loža i Velikih loža u Nemačkoj i Austriji.
1948. Donošenje Deklaracije Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima.
1949. Osnovana Ujedinjena Velika loža slobodnih zidara (kasnije A.F.A.M.) Nemačke. Osnivaju je 174 lože

LITERATURA

Iz obilja knjiga autor upućuje na sledeće knjige, koje su delom poslužile i kao izvori:

- Abafi* (Aigner), L.: Geschichte der Freimaurerei in Österreich und Ungarn, 5 tomova (Budapest 1890-1899)
- Adler*, M.: Die Söhne der Finsternis (Jestetten 1975)
- Appel*, R./*Möller*, D.: Was ist Freimaurerei? (Hamburg 1975)
- Baresch*, K.: Katholische Kirche und Freimaurerei (Wien 1983)
- Bauer*, W. (Hrsg.): Lexikon der Symbole (Wiesbaden 1985)
- Baurnjöpel*, J.: Freimaurerhandschrift aus dem 18. Jahrhundert (Faksimile-Ausgabe Graz 1986)
- Biedermann*, H.: Das verlorene Meisterwort³ (Graz/Wien/Köln 1986)
- Binder*, D.: Die diskrete Gesellschaft (Graz/Wien/Köln 1988)
- Bokor*, Ch.v.: Winkelmaß und Zirkel (Wien-München 1980)
- Dierickx*, M.: Freimaurerei – Die große Unbekannte (Hamburg 1975)
- Frick*, K. R.H.: Die Erleuchteten (Graz 1973)
- Frick*, K.R.H.: Licht und Finsternis, 2 Bände (Graz 1975/78)
- Hendrikson*, K. H.: Freimaurerische Lebenskunst (Stuttgart 1991)
- Holltorf*, J.: Die verschwiegene Bruderschaft (München 1983)
- Kataloge der Freimaurer – Museen Rosenau und Bayreuth*
- Kloss*, G.: Geschichte der Freimaurerei in England, Irland und Schottland (Leipzig 1848, Nachdruck Graz 1971)

- Kloss, G.*: Geschichte der Freimaurerei in Frankreich, 2 Bände (Darmstadt 1852-53, Nachdruck Graz 1971)
- Kosellek, R.*: Kritik und Krise. Eine Studie zur Pathogenese der bürgerlichen Welt
- Kues, G. /Scheichelbauer, B.*: 200 Jahre Freimaurerei in Österreich (Wien 1959)
- Lachmann, H./Schiffmann, G.A.*: Hochgrade der Freimaurerei (Braunschweig 1866 und Leipzig 1878 und Leipzig 1882, Nachdruck von drei Werken in einem Band Graz 1974)
- Lennhoff, E.*: Die Freimaurer (Wien/München 1981, Nachdruck der Ausgabe von 1929)
- Lennhoff, E./ Posner, O.*: Internationales Freimaurer – Lexikon (Graz 1965, Nachdruck der Ausgabe von 1932)
- Lessing, G.E.*: Ernst und Falk – Gespräche für Freimaurer (Hamburg 1981)
- Lindner, D.*: Ignaz von Born – Meister der Wahren Eintracht (Wien 1986)
- Lindner, E. J.*: Die königliche Kunst im Bild (Graz 1976)
- Mellor, A.*: Logen – Rituale – Hochgrade (Graz 1976)
- Mellor, A.*: Unsere getrenten Brüder – Die Freimaurer (Graz 1964)
- Miers, H.E.*: Lexikon des Geheimwissens (Augsburg 1986)
- Neuberger, H.*: Freimaurerei und Nationalsozialismus, 2 Bände (Hamburg 1980)
- Oberheide, J.*: Logenläser (Graz 1983)
- Reinalter, H.*: Freimaurer und Geheimbünde im 18. Jahrhundert in Mitteleuropa (Frankfurt 1983)
- Rogalla von Bieberstein, J.*: Die These von der jüdisch – freimaurerischen Weltverschwörung (Bern 1976)

- Rosenstrauch, E.*: Freimaurerei im josephinischen Wien (Wien 1975)
- Scheichelbauer, B.*: Die Johannisfreimaurerei (Wien 1953)
- Valmy, M.*: Die Freimaurer (München 1988)
- Vogel, Th.*: Die ungeschriebenen Gesetze der Freimaurerei (Frankfurt/Main 1950)
- Zirkel und Winkelmaß*, Katalog zur Ausstellung „200 Jahre Große Landesloge der Freimaurerei“ (Wien 1984)
- Zörrer/Klein/Gallob*: Bruder Wolfgang Amadeus Mozart, Katalog des österreichischen Freimaurermuseums, Schloß Rosenau, Sonderausstellung 1990/91

LITERATURA NA SRPSKOM JEZIKU

- Neimar, br. 1-8, Organ Vrhovnog saveta Srbije, Beograd, 1914-1922.
- Šestar, br. 3-4, 1939. Glasilo Velike lože „Jugoslavija“
- Šestar, br. 7-10, 1939. Glasilo Velike lože „Jugoslavija“
- Zoran D. Nenezić, Masoni u Jugoslaviji (1764-1980), Narodna knjiga, Beograd, 1984.
- Anri Dirvil, Masoni, Beograd, 1991.
- Luidi Troizi, Rečnik masona, Beograd, 1998.
- Zbornik, RVLJ, SL Pobratim, Beograd, 6001.
- Rečnik slobodnog zidarstva, Beograd, Paideia, 2001.
- Slobodnozidarski bukvar, Novi Sad, 6002.
- Singidunum, godina prva, Beograd, 6005.

Izdavač
ELLECTA INTERNATIONAL” d.o.o. Beograd

Plasman
063/247-418
sinisa@ellecta.com

Grafički dizajn
Anka Srećković

Štampa
WORD, Beograd

Tiraž
700 primeraka

prvo izdanje

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

061.25

ГИЗЕ Александар

Uvod u slobodno zidarstvo / Aleksandar Gize ;
prevod i tekst o srpskom slobodnom zidarstvu DuR.
- 1. izd. Beograd : Ellecta International, 2006
(Beograd : Word). - 131 str. : ilustr. ; 21 cm. -
(Biblioteka Duhovna akademija)

Prevod dela: Die Freimaurer – eine Einführung /
Alexander Giese. - Tiraž 700.

- Str. 113-117: Slobodno zidarstvo danas /
Nikolaus Švercler. Hronologija: str. 119-127. -
Bibliografija: str. 128-130.-

Sadrži i: Srpski slobodni zidari -
graditelji otadžbine, prosvetitelji i dobrotvori.

ISBN 86-86365-00-0

a) Слободни зидари

COBISS.SR-ID 129995532

Aleksandar Gize
UVOD U SLOBODNO ZIDARSTVO

Aleksandar Gize je rođen 1921. godine. Radio je na Austrijskoj državnoj televiziji (ORF) kao glavni urednik. Autor je proznih dela, lirike, filmova i radio drama. Objavio je romane: Stranac u svojoj zemlji, Kao sneg u pustinji, Podnosite se braćo, Lerida ili dugačka senka. Od 1990. do 1997. predsednik je austrijskog P.E.N. kluba, od 1975. do 1986. Veliki majstor Velike lože Austrije.

Knjiga *Uvod u slobodno zidarstvo* doživela je u Austriji i Nemačkoj svoje četvrto izdanje. Prevedena je na mnoge evropske jezike i u nekim zemljama postala jedna od najprodavanijih knjiga. Ona predstavlja prikaz istorije i suštine slobodnog zidarstva od početka do danas, pruža čitaocu na izvanredan način osnovna saznanja o "tajnom društvu". Etičko i humanističko društvo muškaraca razvijalo je, bez obzira na zajedničke principe, u različitim evropskim zemljama neznatno različite sisteme, ostvarivalo manje-više religiozna i laička strujanja, ali, ipak, svuda postizalo isti cilj. Ne razlikuje se slobodno zidarstvo samo prema sadržaju, već i po svojoj pojavnosti u Velikoj Britaniji, Nemačkoj, Austriji, Francuskoj, Italiji, Srbiji. Prema tome, ne postoji neko "svetsko masonstvo", mada slobodni zidari rade u svim demokratskim zemljama sveta. Oni su razvili snažan osećaj zajedništva. Ova knjiga govori o tome šta je slobodno zidarstvo, šta ono znači i šta hoće da bude.

ISBN 96-86365-00-0

ellecta